

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

БИБЛИОТЕКИТЕ – НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ И МНОГООБРАЗИЕ

Доклади от
XXVII Национална конференция на ББИА
София, 8 – 9 юни 2017 г.

София, 2017

Докладите се публикуват без редакторска намеса. Отговорността за съдържанието им е изцяло на авторите.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Каталогизация в публикацията

Библиотеките – национална идентичност и многообразие: Сборник с доклади от XXVII Национална конференция на ББИА, София, 8 – 9 юни 2017 г. – София: Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2017.

ISBN 978-954-9837-31-5

021/025(063)

1. Библиотеки – конференции
2. Библиотечни услуги – конференции

Сборникът се публикува с подкрепата на Фондация „Глобални библиотеки – България“.

СЪДЪРЖАНИЕ

Многообразие и идентичност в дейността на библиотеките

<i>Анета Дончева.</i> Мениджмънт на разнообразието в библиотеката	5
<i>Евгения Русинова.</i> Кой определя дневния ред на библиотечната колегия	11
<i>Димитър Минев, Антоанета Лесенска, Стефка Илиева.</i> Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив – част от световната библиотечна мрежа	14
<i>Елизабета Георгиев.</i> Как живее една библиотека в мултикултурно общество?	19
<i>Юлия Савова.</i> За „Нощта на четенето“ и държавната политика по отношение на библиотеките	26
<i>Иванка Янкова, Деница Димитрова.</i> Опитът на УниБИТ в професионалната подготовка и квалификация на библиотечни специалисти	31

Съвременният облик на библиотечните ползватели.

Развитие на иновативни библиотечни услуги

<i>Валентина Караджова.</i> Библиотеките и техните публики. Социално въздействие и нови библиотечни услуги	37
<i>Люба Деветакова.</i> Социалната роля на съвременните обществени библиотеки в глобализирания свят	40
<i>Спаска Тарандова.</i> Фондация „Глобални библиотеки – България“ в подкрепа на обществените библиотеки	45
<i>Даниела Недялкова.</i> Библиотеките – портал към Z бъдещето	50
<i>Светлана Лакова.</i> Маркетинг микс на библиотечните услуги	54
<i>Дончо Донев.</i> Мястото на библиотерапевтичното консултиране в българските библиотеки	59
<i>Ангелина Ставрева, Тони Петкова, Анета Портева.</i> Клуб „Аптека за душата“ – новата социална среща в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив	63
<i>Евгени Иванов.</i> Проектът FOLIO – нов вид платформа за библиотечни услуги с отворен код	66

Библиотеките в подкрепа на образованието и научните изследвания

<i>Анна Ангелова, Биляна Яврукова.</i> Ролята на университетските библиотеки в процеса на отчитане на научните изследвания	71
<i>Десислава Орлова.</i> Ролята на библиотеката на НАТФИЗ в подкрепа на образованието и научните изследвания	77
<i>Таня Пилева.</i> Народна библиотека „Иван Вазов“ в подкрепа на образованието чрез провеждане на конкурси	82
<i>Георги Петров.</i> Платформа за дистанционно обучение на библиотекари по андрагогика	86
<i>Радостина Тодорова, Гергана Мартинова.</i> Различните публики и виртуалната „експанзия“ на университетската библиотека	89

Събина Анева. Софтуерът с отворен код – едно решение на проблемите в българските библиотеки	95
Евдокия Кутева. Предметният каталог – кратко напомняне за неговото съществуване и функциониране	98

Библиотеките и съхраняването на местната и националната идентичност

Нина Иванова. Добри практики на отдел „Краезнание“ в Регионална библиотека „Априлов – Палаузов“ – Габрово	105
Силвия Врачовска, Калина Тодорова. Проект „Карта на времето“. Създаване на Дигитален архив на регион Враца – XX век – история, култура, бит и традиции, забележителности	110
Ивелина Вълчева. Личната библиотека на Стоян Каролев	113
Николай Поппетров. Обществените представи за библиотеките (едно непроучено поле за застъпничество)	118

МНОГООБРАЗИЕ И ИДЕНТИЧНОСТ В ДЕЙНОСТТА НА БИБЛИОТЕКИТЕ

Мениджмънт на разнообразието в библиотеката

Анета Дончева

Начинът, по който съвременната организация се управлява и условията, които я заобикалят в настоящия момент, подлагат на големи промени мениджмънта на организацията. Обикновено се поставят следните въпроси:

- Кой са главните промени в управлението през XXI век? Какви тенденции могат да се идентифицират?
- По-лесно ли е, или по-трудно да се управлява през XXI век?
- Защо разбирането на характеристиките на работата на организациите е важно за успеха на процеса на стратегическо управление?
- В резултат на натрупаните знания количеството на информацията се увеличава, развиват се технологиите за комуникация и обмена на информация и затова възниква въпросът – доколко информацията и нейният голям обем са ключовите причини за промяната?
- Катализатор ли е постоянната промяна за нестабилността и пречка ли е за стабилно, дългосрочно развитие на организациите?

Отговорите на тези въпроси са свързани с промените, които вече са налице и за всички е ясно, че никой не може да ги предотврати или забави. Обществото постоянно се развива и променя, което рефлектира върху бизнеса и работната сила. Ако организациите и фирмите искат да задържат добрите си позиции, те трябва да проявят иновативност и гъвкавост и да се напаснат към тези промени. Главна роля за това играе правилният мениджмънт.

Напредъкът в технологиите и навлизането на глобалната икономика сближава хората по света повече от всякога. Като се има предвид този факт, организациите, компаниите, образователните системи и други субекти развиват различни начини за по-добро обслужване на своите потребители и клиенти.

Библиотеките са също подложени на много и сериозни промени. Вече многократно е говорено и писано за основните фактори в обществото и в информационната среда, водещи до промени в библиотеките. Те обикновено се свързват с информационната експлозия, усилената конкуренция, финансовите ограничения, демографската трансформация, околната среда и други фактори. Към всичко това трябва да имаме пред вид и новите, иновативни тенденции в развитието на видовете библиотеки и тяхната трансформация. През последните години се заговори и за ново съдържание на мениджмънта, както и особеностите му в съвременната библиотека. В библиотеките вече се прилагат активно различните видове мениджмънт – общ и функционален; стратегически; на човешките ресурси; на промените; проектен; иновационен; на занаето; на конфликтите; на разнообразието; кризисен; предприемачество и др. Днес наблюдаваме различни роли и функциите на библиотечния мениджър при сериозните организационни промени.

Какво е разнообразие?¹

- Разновидност, разноликост, многоликост, пъстрота, многообразие, промяна.
- Развлечение, занимание, разтуха.

Терминът „разнообразие“ се използва най-често в биологията, но и активно в социологията, икономиката и политиката, където се използват и термините:

- Мултикултурализъм – описват се общества, в които съжителстват много на брой различни култури без една от тях да е господстваща или поне преобладаваща; мултикултурализмът се свързва с подкрепянето на различни култури, етнически, расови, религиозни, езикови, на сексуални малцинства и т.н.
- Различие – разлика, нееднаквост, отличие, разграничение, отличителен белег, характерност, характерен белег, особеност, специфичност, свойство, качество; разнообразие, многообразие, разновидност, изключение, рядкост, отклонение, несходство, неравенство; нюанс, тънкость; противоречие, сблъскване, дисхармония; разграничаване, граница; вариант; разногласие, несъгласие, разкол, дисидентство.
- В политиката се свързва с политическата и социална политика на окуражаването на толерантността към различните контексти на произход и принадлежност.
- В бизнеса – диверсификация (diversification) – бизнес тактика, която окуражава различието, чрез което да се обслужва по-добре хетерогенната култура на клиентите. Диверсификацията се определя и като стратегия, при която организацията навлиза в един относително непознат пазар или предлага продукти (услуги), различни от текущите.
- Плурализъм – учение, според което в основата на света лежат множество самостоятелни духовни същности; принцип на обществено устройство, който предполага множественост на мнения, становища, изяви, политически организации и др.²
- Други.

Разбирането за понятието разнообразие се развива от 1970 г. насам, когато терминът се използва предимно в смисъл на малцинства и жени в работната сила. Дълго време се приема, че разнообразието на работното място се отнася до увеличаване на половата, национална или етническа представителност, че става въпрос за назначаване и задържане на работа на повече хора от т.нар. слабо представени „идентичностни групи“. Новата реалност на законодателството на Европейския съюз (включва редица директиви), забраняващо дискриминацията на основата на расов или етнически произход, пол, религия, увреждане, възраст и сексуална ориентация, има голям ефект върху стопанските и търговски предприятия в целия Европейски съюз.³

Много автори, говорейки за разнообразието включват в това понятие:

- всички характеристики и преживявания, които определят всеки от нас като индивид;
- целия спектър от първични измерения на дадено лице – раса, етническа принадлежност, пол, възраст, религия, увреждане и сексуална ориентация;
- целия спектър от вторичните измерения: стил на комуникация, работен стил, организационна роля/ниво, икономическо състояние и географски произход (напр. Изток, Средния Запад, Юг).

Прост факт е, че всеки от нас притежава уникални качества по всяко от тези измерения.

За управление на разнообразието ще приемем дефиниция, предложена в един Учебен наръчник по управление на разнообразието:

¹ Речник на думите в българския език. Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-български речник. [онлайн]. Достъпно на: <http://technik.info>

² Термините са достъпни на: <https://bg.wikipedia.org/wiki>

³ Микова, Величка, Тодор Курукафов. Ръководство по разнообразие в сферата на пазара на труда. Насоки за бизнеса. [онлайн]. Достъпно на: http://www.kzd-nondiscrimination.com/progress2009_2010/images/stories/products/draft_bCase_081010.pdf

Управлението на разнообразието е активното и съзнателно развиване на насочен към бъдещето, мотивиран от ценности стратегически комуникационен и управленски процес на приемане и използване на различията и сходствата като потенциал на организацията, процес, който създава добавена стойност за компанията/организацията.⁴

Въпреки всепризнатото етническо и културно разнообразие у нас, специализираните термини и словосъчетания като напр. diversity management все още не са получили подобаващата им популярност, не са направени задълбочени теоретични анализи и интерпретации.

Като основни ползи от разнообразието можем да определим:

- Осъществяване на културна промяна и увеличаване на организационния капитал – засилване на културните ценности вътре в организацията; споделени корпоративни ценности и философия; постигане на трайна културна промяна. Като насърчават организационна среда, която уважава разнообразието и практикува антидискриминация, бизнесите много силно осъзнават нуждата да получат активна подкрепа от служителите си за своите инициативи за равенство.
- Външно признание и имидж – подобряване на корпоративната репутация. Компаниите с добри практики признават важността на корпоративния имидж и репутация, и предприемат широка гама насочени навън дейности и инициативи, които спомагат за издигане на положението им в обществото и допринасят за разбиране на принципите и ценностите, които те желаят да представят пред обществото.
- Подобряване на разнообразието и културната смесица на работната сила – ползи за човешкия капитал. Висококвалифицираната, изобретателна и разнообразна работна сила е важна за бизнес успеха и успеха на всяка една организация. Сравнянето с недостига на работна ръка, набирането и задържането на висококачествени служители от разнообразен произход и среди са ключовите причини, поради които компаниите и организациите прилагат политики на разнообразие. Разнообразието тук има принос за привличане и задържане на високоталантливи хора; за подобряване на мотивацията и ефикасността на съществуващата работна ръка; за подобряване на изобретателността и креативността на служителите.
- Увеличаване на пазарните възможности. Целта е вземане на точни и сигурни решения при определяне на пазарните възможности, стратегиите за проникване на пазара и извършване на статистически и математически анализи относно разработването на нови пазари.

Библиотеките и разнообразието

Разнообразието е от значение за библиотеките по няколко причини:

- засилена конкуренция в местата, където хората имат достъп до информация и необходимостта от осигуряване на растеж и развитие;
- необходимост от стратегическото управление на библиотеките в новите условия и промените;
- подобряване на имиджа на библиотеките в обществото;
- създаване на разнообразна професионална среда.

Независимо, че библиотеките са мултикултурни учреждения, все още не са идентифицирани проблемите, свързани с разнообразието, пък и няма достатъчно примери за библиотеките.

⁴ Учебен наръчник по управление на разнообразието. [онлайн]. Достъпно от: <http://www.idm-diversity.org/files/EU0708-TrainingManual-bg.pdf>

Какви въпроси си поставя мениджмънтът на разнообразието в библиотеките?

Управлението на разнообразието в библиотеките отнасяме към:

1. Колектива, екипите за работа в библиотеката. Тук разнообразието се изразява в:

- Различието във възрастта в библиотечните колективи и екипи. В библиотеките днес у нас работят много специалисти на пределна възраст. Поради обясними причини (основно финансови и демографски) липсват млади кадри. Пораждат се проблемни ситуации и конфликти като следствие от възрастовите изменения и сблъсъка между поколенията.
- Различието в етническата принадлежност и расата, както и различия във вероизповеданието. В библиотеките работят малко специалисти от различните етноси, напр. статистически незначим е броят на библиотечарите цигани. Променящите се демографски особености на нашата нация засягат и бизнеса на нацията и на свой ред икономиката на нацията. За да може правителството и бизнесът ни да продължат да бъдат ефективни и да мотивират гражданите да допринасят за изграждането на тези институции, нашите лидери трябва да признаят и да извлекат полза от разнообразието на нацията.
- Хора с увреждания. Библиотеките предлагат работни места за хора с увреждания, които е необходимо да бъдат интегрирани в колективите.
- Различието в пола. В библиотеките проблемите за пола имат обратен знак, защото тук мнозинството са жените, а малцинството мъжете. Може би е по-удачно да говорим за равнопоставеност на мъжете. Тук трябва да отбележим, че проблемите за различието в пола все още не са се появили на нашите географски ширини. В една, бихме я нарекли даже сензационна публикация⁵, се разкрива как Комисията за човешки права на Ню Йорк като част от антидискриминационната си политика е издала списък с различните полове, които бизнесът трябва да приеме или да си навлече шестцифрени глоби. Някои от тези полове в допълнение към „мъжкия“ и „женския“ (те все още присъстват), включват „gender bender“, Hijra, Drag Queen, Two Spirit (термин, използван от американските индианци), „gender gifted“ и „pangender“. В статията има пълен списък от 31 пола, които Ню Йорк различава, в който има достатъчно място, оставено и за нови допълнения.
- Различието в сексуалната ориентация. Все още не се чувства като проблем в българските библиотеки, но и при нас ще дойде времето, когато може да се окаже, че тези хора ще се чувстват неценени и подценени в библиотечните колективи.
- Културни различия. Много конфликти често пъти са основани именно на тези различия в разбиранията и ценностните системи на хората. Тук възловите моменти са свързани с приспособяването, при което всички засегнати приемат и разбират различията и разнообразието, приемайки и осъзнавайки тези различия. Толерантността също създава благоприятни предпоставки за взаимно опознаване и приемане на културното различие както на равнище индивиди, така също и на групите, а след това и в обществото.

Библиотеките могат и трябва да се възползват от пъстротата на работната сила и правилно да я координират. В противен случай може да има точно обратен ефект. Доброто лидерство означава да работиш усилено върху интегрирането и приобщаването на всяка една отделна личност към колектива и екипа.

2. Потребителите на библиотеката.

⁵ Объркаха съвсем мъжко и женско. ШОК! Обявиха официално 31 ПОЛА! Вижте ги! КОЙ сте вие? [онлайн]. Достъпно от: <http://www.bnews.bg/article/209591>

- Работа и услуги за различните възрастови групи (от децата до най-възрастните). Тук библиотеките имат изключително голям натрупан опит.
- Работа и услуги за хората с увреждания. Тук библиотеките имат също изключително голям натрупан опит. Проблемите на българските библиотеки са свързани с необходимостта от финансиране на материалната и техническа база, за да бъде адекватна на нуждите на хората с увреждания и да бъде осигурен достъп до предлаганите услуги – архитектурен подстъп, интериор, техническо и софтуерно осигуряване.
- Работа с етническите групи и специални услуги за тях. Тук библиотеките имат опит в осигуряване на възможностите за достъп и участие на представители на малцинствени групи в процесите на обучение и неформално образование и приобщаването им към информационното общество.
- Работа и услуги за хората с различна сексуална ориентация. Има библиотеки, които сериозно се замислят за тези проблеми. Отчита се, че колекциите, достъпът и съоръженията (или липсата им) не отговарят на културните очаквания на тези хора и ако искаме нашите библиотеки да бъдат наистина приобщаващи, трябва да преосмислим връзките между различните библиотечни пространства и нуждите на тези лица.

Библиотеките използват разнообразието при разработването на бъдещата си работа и бъдещи услуги.

3. Библиотеките предоставят достъп до документи и информация по темата „разнообразие“.

Стъпки за постигане на разнообразието

За постигане на разнообразие в дадена организация и колектив специалистите ни предлагат да извървим следните стъпки и ни съветват:

1. За да се развие и поддържа силна, вътрешноразнообразна среда трябва да има също толкова силна и ясно формулирана стратегия и визия, която включва разнообразието като същностен компонент. В крайна сметка, разнообразието е дългосрочен икономически ресурс.

2. За да има добро управление на разнообразието, библиотеката се нуждае от изключително прозрачна система за управление на изпълнението, разработена методично чрез консултации с много вътрешни заинтересовани страни. Трябва да се очертаят указания за управление на разнообразието, които да важат за всички и да се поставят съответни на тях стандарти и оценки.

3. Измерването и оценката на труда трябва да става без оглед на раса, етническа принадлежност, цвят на кожата, пол, религия и пр. Това е изключително трудно, тъй като повечето хора сами не съзнават собствените си филтри на възприятие. Нужна е много работа за изграждане на чувствителност.

4. Погледнете хубаво конкретните съчетания от разнообразие във всеки от отделите, екипите и проектите си и преценете способностите, талантите, опита, личните характеристики (като пол, възраст, мигрантски произход и пр.) и професиите. Подобно познание ще улесни вероятното създаване на новаторски екипи и ще произведе нови идеи.

5. Щом забележите дори и следа от оценка на служител, която не се основава на обективните фактори, с други думи, когато забележите дискриминация или подценяване на основата на лични характеристики, противопоставете се на това и наложете санкции, за да поправите нещата.

6. Развийте новаторска система за набиране и подбор на кадри. Какви хора и с какъв профил и способности Ви трябва? Въпросите, които може да си зададете са: къде са особено талантливите и разнообразни хора, без оглед на етническата/националната им принадлежност? Как да ги намеря?

7. Развийте вашите ръководители като истински ролеви модели за разнообразие, които лично са убедени, че разнообразието обслужва нуждите на библиотеката и представлява съществена част от нейната идентичност.

Заклучение

Прилагането на политики за разнообразие изисква време и ресурси, като се поставя ударение върху ползите за участниците в съвместната дейност.

Възможни са много сценарии и модели при управлението на разнообразието:

- включване или разширяване на разнообразието;
- изключване или намаляване на разнообразието;
- асимилиране или минимизиране на разнообразните групи от хора чрез заявката, че малцинственият компонент прилича на доминиращия фактор;
- изолиране (сегрегиране), където се включват и изолират „различните“ от основната доминираща група;
- отричане, при което се минимизира разнообразието чрез отхвърлянето му;
- репресиране, при което се минимизира разнообразието чрез съзнателното му пренебрегване и омаловажаване;
- толериране, т.е. насърчаване на поведението „има място за всеки“, но с ограничено и повърхностно взаимодействие между различните индивиди в екипа;
- създаване на взаимоотношения, при които се насърчава разбирателството и приемането на отделните индивиди в групата с цел улесняването на работните взаимоотношения; насърчаване на взаимното приспособяване и др.

Нито един от изброените сценарии и възможни мениджърски действия за работа в културно разнообразна среда не е изначално добро или лошо. Съществуват моменти, когато е подходящо да се ограничава разнообразието или значително да се опрости сложността на системата. Всеки избор е оправдан с оглед на целите, които си поставяме, като при прилагането му може да се постигне положителен или отрицателен ефект на включването и изключването на определена група от хора.

Много автори считат, че културният диалог седи в основата на всяка една успешна стратегия за разнообразието. Тя трябва на първо място да е съобразена с културните промени и тенденции, които се случват в обществото. Затова са нужни отлични лидерски умения и култура на приобщаването.⁶

Многообразието е нещо повече от морален императив. Това е глобална необходимост. Освен това разнообразието е съществен елемент на всяко гражданско общество.

⁶ Разнообразието в екипа е предпоставка за разнообразие в идеите. Различието във възрастта, сексуалната ориентация и расата в един екип трябва да бъде част от стратегията на днешните мениджъри [онлайн]. Достъпно на: http://www.karieri.bg/management/2129977_raznoobrazieto_v_ekipa_e_predpostavka_za_raznoobrazie/

Кой определя дневния ред на библиотечната колегия

Евгения Русилова

Като всяка професионална общност и библиотечната колегия има свой дневен ред, независимо организиран или не. Влиянието на този дневен ред върху развитието на библиотечната сфера не е за пренебрегване. Той обосновава и чрез това утвърждава както осмислени и целенасочени, така и моментни, случайни библиотечни политики. Той дава сцепление на колегията, определя приоритетите и основните ѝ задачи, представя позициите ѝ пред обществото. В настоящето експозе тезисно ще представя някои основни характеристики на библиотечния дневен ред с акцент върху това кой го формира.

Дневният ред на колегията е сложно явление, което е резултат от:

- обективни процеси в библиотечната сфера, респективно колегия – формира се от становища, изкристализирали в пряката библиотечна работа;
- произволни разбирания, формирани по различни начини; често те се опират на субективни прочити на практиката.

Първия дневен ред можем да определим като реален, а втория – като фиктивен. Последният е силно подценяван, но е особено важен елемент от диагностиката за това, което става в колегията.

Дневният ред отразява някаква обща нагласа, така да се каже моментна парадигма, цел около която се групират усилия и инициативи. Дневният ред дава някаква обща картина на моментни, общи настроения, цели, стремежи, нагласи, отношения, самовъзприятие. В този смисъл можем да говорим, че той се формира върху преобладаващите настроения и разбирания на колегията. От тук и неговата консенсусна същност. Разбира се, веднага трябва да се направи предупреждението, че зад привидното единодушие може да се крият съвсем други чувства и отношения, които варират от апатия до пълно несъгласие. Също така не бива да се пренебрегва фактът, че дневният ред се формира от определени групи (ядра) и че може да не изразява нито основния проблем, нито най-важната цел, нито моментното състояние. Често основните теми на дневния ред претърпяват с времето пълно фиаско като замисъл. Други в по-голямата си част се утвърждават, но се развиват бавно и мъчително. Пример за второто са автоматизацията през 70-те и 80-те години, а сега – дигитализацията.

Оформянето на дневен ред е процес на сложно съчетание от фактори. Така например изработването на определено становище по отношение на дадена иновация се извършва на база на информация, която прониква по различни канали: чужд пример; чрез партньорски програми, които препоръчват иновацията; на база на анализ на добри практики и др. Значителна роля играят решенията на важни библиотечни и извън библиотечни организации, форуми или проекти: ИФЛА, ЮНЕСКО, програмата на Фондацията на Бил и Мелинда Гейтс, решения на Европейската комисия и др. Осмислянето на иновацията като важна я превръща и в елемент от библиотечния дневен ред. Без преувеличение можем да говорим за ролята на международното, трансгранично развитие на библиотечните идеи, технологии, практики за формирането на дневен ред. И в това няма нищо необичайно. Повечето от основните теми на библиотечния дневен ред са продукт на влияния отвън. За довеждане на процеса до край обаче е необходимо активно действащо ядро от библиотечни специалисти и свързани със сферата експерти. Те лансират иновативни идеи, актуални теми, моментни или дългосрочни задачи. Пример за такъв процес е поведението на варненската регионална библиотека, която превръща една начална европейска инициатива, по свое субективно виждане, във важен елемент от дейността на българската библиотечна сфера.

Често дневният ред се формира на базата на тенденции и становища, които произтичат от други, извънбиблиотечни среди – местни власти, политици, библиотечни принципи, сег-

менти от обществеността, медиите. Важен фактор за формиране на дневния ред е влиянието на политически нагласи и настроения. Също така трябва да се отчете, че не само в тоталитарното общество професионалният дневен ред е функция на политическия дневен ред. Политически обосновеният дневен ред не е негативно явление, но крие в себе си няколко опасности:

- от престараване;
- от преекспониране на дадени постановки, респективно практики;
- от подмяна на реални с мними проблеми и тенденции.

Могат да се посочат множество примери от българската практика. Например от някогашния СССР се заимстваха поредица от стандарти, практики, начин на работа, значителна част от които са полезни, важни, със своите реплики и в западната практика. Но има и такива, чието въвеждане е плод на престараване, политическо угодничество и недооценяване на световните тенденции: въвеждането на ББК, акцентирането върху т.нар. работа с читателите (и двете в условия, когато имаше всичката възможност това да не се прави).

Водещата обществена парадигма често силно повлиява върху основните задачи на библиотечната сфера. Като пример може да се посочат две набързо заглъхнали идеи от началото на 90-те години:

- Националната библиотека да стане и парламентарна;
- библиотеките да се самофинансират чрез платени услуги и други дейности.

Причини за формиране на определен дневен ред:

- Осмисляне на реална ситуация.
- Стремеж да се отговори на предизвикателство – например на постоянно звучащ референ в медиите, че библиотеките са в криза, че са изживяли своето време и др.
- Факторът мода – модерно е да говорим за библиотеката като обществен информационен център; модерно е да поканим жената на президента да библиотекарства.
- Лични/групови причини.

Те както и всички други аспекти на дадено обществено явление могат да се проявяват по единично, но и често се проявяват в комбинации.

Кой определя основно дневния ред:

1. Лица с позиции на лидери на общественото мнение – от колегията или извън нея – ръководители на големи библиотеки, шефове на НПО, лица с моментно силно влияние.
2. Колегията като цяло чрез своите основни органи – професионални организации, форуми.
3. Тук особено внимание изискват професионалните издания и форуми. Те са места, където се изразяват основни теми, които могат да съставят дневен ред, респективно – места, където основни теми на дневен ред се популяризират и от там – разпространяват. Това са конференциите на СБИР/ББИА, БИК, техните издания, списанията „Библиотека“ и „ББИА онлайн“.
4. Участие във формирането на дневен ред имат и факултетите, подготвящи специалисти в областта на библиотечно-информационните науки. Затова, когато се отнасяме критично към становищата на младите попълнения на колегията не бива да забравяме кой участва във формирането на тези техни становища.
5. Медиите – чрез разгласа на добри примери, чрез поставяне на критични акценти (но и чрез налагане на тези, теми и оценки, които се различават от реалното състояние на библиотечната сфера и от реалните становища на библиотечната колегия).
6. Политиците.
7. Чиновници от съответните министерства. Това те правят дори с липсата на каквато и да е активност и становище.
8. Други фактори.

Лидерите могат да изразяват както своето лично мнение (често това са лидерите-инноватори), така и да изразяват становищата на значителна част от колегията, т.е. тяхната роля да

е по отношение изразяването и оформянето на съществуващи нагласи/разбирания. Дневният ред налаган отгоре дава позитивни резултати, ако срещне насрещното движение; идеи изразени от отделни лидери съчетани с нагласи на по-ниско ниво; сходство на мненията и форми на единомислие.

Интимните цели да се предложи и/или да се подкрепи отделна инициатива могат да бъдат рационално обусловени в полза на библиотечната сфера, но и продиктувани от корист, от лични, тесно егоистични интереси. Последното обаче може да даде и позитивен резултат и да доведе до един благоприятен за сферата дневен ред.

Без да искам да хвърлям сянка върху колегията, но ако искаме да бъдем реалисти, трябва да посочим, че дневният ред се определя и от:

9. Случайни лица, попаднали на ключови позиции извън/в противоречие с необходимите професионални и етични изисквания – тук трябва да се причислят и различните протекта, лансирани по политически причини, роднинство, общо родно място, сексуално привличане и пр. Възможност да определят дневния ред имат и лицата, на които се приписват мними лидерски качества или заслуги.

10. Една специфика е задкулиското формиране на дневен ред от група единомишленици. Задкулиското провеждане на решения изтласква на повърхността лица, които получават ресурса да формират дневен ред.

Трябва да се отбележи, че ролята на случайните лица или на задкулиското формиране не може да се прояви без пасивността или съдействието от страна на представители на колегията.

При липса на активност от страна на колегията или при активна роля на случайни лица, на доминиране на моментни хрумвания в дневния ред на библиотечната сфера, се стига до формиране и осъществяване на случайни библиотечни политики. Обратно, наличието на реален консенсус, на осмисляне на приоритети, на участие на действителни експерти, определя обосновани и целенасочени библиотечни политики.

Някои „тесни места“

Опасността за формиране на необоснован, лишен от реални акценти дневен ред се поражда от престараване, желание на всяка цена да сме актуални, модерни. Тогава той придобива същата кампанийност, с каквата е придружен през 70-те и началото на 80-те години на ХХ век. Типичен пример от миналото е извеждането на ефективността и качеството като водеща тема на дневния ред през 80-те години.

Не трябва да се подценява и опасността от мним консенсус, както и други разновидности на явлението: консенсус на лицемерието или консенсус за личното профитиране. Такъв мним консенсус след началото на 90-те години обуславя фетишизирането на отделни страни от опита от САЩ или загърбването на проблемите на малките библиотеки – само помислете, в библиотечните ни разбирания доминират чуждите примери от големи библиотеки, от мощни читателски общности, докато местните, български „добри практики“ са от множество библиотеки, работещи при съвсем други от тези в САЩ условия.

За негативната роля на лицата, които определят дневния ред мога да приведа примери от областите, в които работя. Намесата на лица с властови позиции дълги години ограничава темата за библиотечния PR. Налагаха му различни названия и властта в понятието съдържание, съобразно някакви свои моментни настроения, недоосмислени чужди практики и др.: „библиотечна координация“, „брандинг“, „политики по застъпничество“. На моменти дори се отричаше, че е възможно да има PR в библиотечната сфера (мнение, изказано от лице, претендиращо, че е водещ библиотечен специалист).

Сходно се случваше и с маркетинга. Твърдеше се, че не бива да говорим за него, а за „интегрирани маркетингови комуникации“, после за „event маркетинг“, за „социален маркетинг“ и др. подобни. Споделих всичко това с вас, защото, струва ми се, дневният ред на библиотечната колегия/сфера е област, в която има какво да се каже, както и какво да се направи.

Димитър Минев, Антоанета Лесенска, Стефка Илиева

Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив (НБИВ) поддържа партньорски взаимоотношения с много страни от създаването си до днес. Библиотеката има контакти и обменни връзки с 24 страни: Русия, Украйна, Беларус, Латвия, Франция, Германия, САЩ, Полша, Чехия, Словакия, Сърбия, Македония, Турция и др. Най-активни са партньорските взаимоотношения с Русия и по-специално с Руската държавна библиотека за чуждестранна литература „М. И. Рудомино“ (ВГБИЛ) и с партньорите ни от щата Колорадо, САЩ.

На 21 май 2013 г. НБИВ се включи като домакин в празничната програма в чест на гостуването в България на делегация библиотекари от Руската държавна библиотека за чуждестранна литература „М. И. Рудомино“. Гостите бяха водени от заместник-директора на ВГБИЛ Светлана Горохова. Те посетиха изложбата от редки и ценни ръкописи и инкунабули на Народна библиотека „Иван Вазов“ и бяха запознати от директора Димитър Минев с новите проекти по дигитализация на най-ценното от колекциите и с новите посоки на развитие в библиотечно-информационната дейност.

През 2017 г. НБИВ отново ще посрещне група руски специалисти от библиотеки и музеи от Руската Федерация, участници в Програмата „Културното наследство – основа за межкултурен диалог. Стратегии за опазването му в Русия и България“, която ще се проведе от 12 до 18 юни в София и Пловдив. Програмата включва провеждане на семинари и кръгли маси в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ и Националния исторически музей.

Традиционни за библиотеката през последните почти двадесет години са контактите ни с американски библиотеки и най-вече с тези в щата Колорадо, още от 1999 г., когато започнахме да работим по проекта „библиотеки-посестрими“, предшественик на проекта ABLE.

В основата на партньорските взаимоотношения на НБИВ и американските библиотеки стои желанието за обмен на полезен опит и информация. В лицето на Нанси Болт, представител на Колорадската библиотечна асоциация и главен щатски библиотекар на Колорадо и на Снежана Янева, завеждащ на библиотеката на Американския център в София, сътрудниците на отдел „Методичен“ на библиотеката получиха подкрепа за намирането на подходящ партньор.

В началото това беше Регионалният център „Обслужващи библиотечни системи“ в Пуебло, щата Колорадо. От изпратения статут на центъра стана ясно, че дейността му е сходна на дейността, осъществявана от отдел „Методичен“. Центърът се грижи за подобряване и стабилизиране на библиотечното обслужване в съответния географски район на щата Колорадо. Той е кооперирана регионална библиотечна система, която подпомага дейността на библиотеките от 14 общини: това са 221 университетски, публични, училищни и специални библиотеки в Колорадо.

Сходни бяха темите на обучение на американските библиотекарите с темите на работните срещи, предназначени за библиотекарите от Пловдивска област, които са 265 от 240 библиотеки, като: писане и управление на проекти, разрешаване на конфликтни ситуации, библиотечно общуване, изграждане на училищни библиотечни медийни центрове, стратегическо планиране, информационна грамотност за учащите, запазване на авторското право и интелектуалната свобода, библиотечни иновации и др. Затова изпратените от Дона Морис, директор на центъра,

известен с краткото название AVRSS, материали и консултации по тези теми ни бяха много полезни.

Нанси Болт, програмен директор от американска страна по проекта ABLE, при посещенията си в НБИВ предостави огромно количество документи и полезна информация за работата на американските публични библиотеки. Особено ценни за нас са: Ръководство за лятна работа с децата, организирана от библиотеките на щата Колорадо, стандартите за информационна грамотност за учащи се, съветите за родители за четенето на децата от най-ранна възраст, програмите за лятно четене.

Двама библиотекари от НБИВ Недялка Петрова и Стефка Илиева посетиха университетски, училищни, специални и публични библиотеки в САЩ. Организацията на библиотеката в Бизнес колеж, грижата към незрящите в „Talking book library“, методистите в Държавната библиотека в Денвър, от CLIC (Колорадски консорциум на библиотеките, който организира продължаващото образование за библиотекари), работата на колегите от партньорската библиотека Rangeview Library District са впечатляващи и полезни за обмяна на добър опит.

Нов партньор по проекта за американско-български обмен след Rangeview Library District в град Денвър, Колорадо ни стана Библиотеката в Монтроуз, Колорадо с директор Паул Паладино. През 2017 г. започнахме работа по съвместен проект с тях за културен обмен на тема „Двадесет и пет чудеса от нашия свят“, насочен към младежка аудитория от двете страни.

По общи проекти библиотеката е работила съвместно с националните библиотеки на Чехия и на Сърбия, с Националната и университетска библиотека на Македония.

Европейският проект EMBARK (Enhance Manuscriptorium through Balkan Recovered Knowledge) организира в консорциум с представители на националната библиотека на Чешката република, Институт за български език, София, НБИВ и Националната библиотека на Сърбия. Целите на проекта включват, от една страна, включване на образци на ръкописно-документалното наследство от Балканския регион в дигиталната библиотека Manuscriptorium, и от друга, подкрепа на професионалната мобилност на специалисти от партниращите си организации с цел обмяна на опит за работа с цифрови технологии при обработка на писмени културни паметници.

Manuscriptorium е европейска дигитална библиотека за документално културно историческо наследство, която предоставя достъп до споделени ресурси на културни институти на страни във и извън Европейския съюз.¹ Услугата осигурява непрекъснат достъп до повече от 5 милиона цифрови изображения. Народната библиотека в Пловдив представя четири изключително ценни писмени паметника от колекциите си:

- Марковски псалтир, 1638 г.;
- Миней служебен за месец юни, 1695 г.;
- Четириевангелие, трета четвърт на XVI век;
- Копривщенски требник, първа половина на XVII век.

През 2016 г. интензивни контакти имахме с Националната библиотека на Македония по подготовка на съвместен проект пред Фондация „Пловдив 2019“ на тема „Литературен ренесанс в Пловдив“. Представителят на библиотеката Магдица Самбевска, ръководител на отдел „Комплектуване, обработка и справочен“ участва по наша покана в организираната на 16 и 17 юни от Фондация „Пловдив 2019“ международна мрежова среща на партньорите.

Националната и университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопие с директор Иван Заров е партньор на Народна библиотека „Иван Вазов“ от много години. Библиотечният фонд на Националната библиотека е около 3,5 милиона. Националната библиотека (NUL) е член на няколко международни асоциации и организации, сред които са: ИФЛА, CENL, LIBER, ЕБЛИДА, ISSN, ISBN, ISMN и E-CRIS, партньор е на Европейската библиотека и Световната дигитална библиотека. Тя има център на Британския съвет, немска читалня, център

¹ Достъпно на: <http://www.manuscriptorium.com/>

на китайската култура, руска читалня, Европейски информационен център, American Corner. Националната библиотека поддържа сътрудничество с повече от 120 библиотеки по целия свят за обмен на публикациите.

Съвместното ни проектно предложение на тема „Литературен ренесанс в Пловдив“ цели да популяризира Пловдив като културна столица и туристическа дестинация. С този проект ще се установят още партньорства между местните културни институции – Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, читалищата, неправителствените организации и международни институции като Националната библиотека в Скопие и обществени библиотеки в Германия и Италия.

Планираме да осъществим много дейности като изложби, срещи с автори, конкурси за преводи, виртуални състезания и др. Изложбени експозиции от литературното настояще в България, Италия, Германия и Македония, в рамките на една седмица във всяка една от страните ще представят чрез големите обществени библиотеки произведения на преведените съвременни автори пред широка публика, но с акцент на организирани посещения от ученици и студенти. Всяка библиотека ще подготвя експозиция на книги (в традиционен и виртуален формат) на преведените литературни произведения на писатели и открива изложби в рамките на „Седмици на литературата“.

Проектът укрепил нашите контакти с Гьоте-институт. Той е в основата на създаването на немска читалня в Пловдив, в началото като самостоятелна библиотека, а по-късно от 2005 г. тя е част от НБИВ.

Деветнадесет години Немската читалня в Пловдив е любимо място за почитателите на немската литература и култура. Благодарение на съвместната работа с Гьоте-институт България в нея могат да се намерят най-новите, излезли на немския книжен пазар заглавия, включително номинираните на Лайпцигския и Франкфуртския панаири книги, както и богата колекция от компактдискове с поп, рок и класическа музика, с литературни произведения за слушане, а също и игрални и документални филми на DVD, периодика на немски език.

Благодарение на Гьоте институт се реализират множество проекти за насърчаване на четенето, провеждат се интересни семинари, открояващи се със своята иновативност и насърчаващи обмена на опит между колегите от цялата страна. Със съдействието на Гьоте-институт България в читалнята се организират различни културни инициативи като изложби, литературни четения, срещи с писатели, състезания, уъркшопове, което я превръща в оживено място за срещи и комуникационен център за интересуващите се от Германия и изучаващите немски език в Пловдив.

През всичките тези години партньорството с Гьоте институт България допринесе изключително много за обогатяване на културната история на град Пловдив и се надяваме, че и през следващите години той ще остане наш партньор и ще осъществяваме още по-мощни проекти извън столицата.

В началото на 2015 г. отвори врати American Space – Американски културно-информационен център, създаден в тясно сътрудничество между Народна библиотека „Иван Вазов“ и Американското посолство в България. Като част от библиотеката, Американският център предлага разнообразна колекция от американска научна и художествена литература, включваща енциклопедии, речници, учебници и пособия за изучаване на английски език, съвременни и класически романи, стихосбирки, фотоалбуми и биографии, както и документални и образователни филми.

Центърът разполага с богата колекция от списания и получава регулярно четиринайсет от най-популярните и уважавани заглавия на световноизвестни издания като: The New Yorker, Smithsonian, Forbes, Money, National Geographic, Sports Illustrated, Entertainment Weekly, Foreign Affairs, Art in America и др. American Space предоставя ексклузивен достъп до необятната база данни на ELibraryUSA. От 2016 г. центърът е част от екипа на EducationUSA Advising Centers,

извършвайки консултантска дейност предназначена за ученици, желаещи да продължат образованието си в Американски колежи и университети. American Space разполага с богата база от ресурси, насочени към американското образование, литература, история, култура и изучаване на английски език.

Центърът е домакин на множество образователни и културни събития, лекторски беседи, уъркшопи, творчески работилници, дискуссионни клубове, тренинги, прожекции, изложби и конкурси. Един от най-успешните конкурси, превърнал се в ежегодна инициатива е конкурсът за рисунка за ученици от първи до осми клас. Зададената тематика по традиция включва сюжети, обединяващи в някаква насока САЩ и България, изтъквайки различни предимства или прилики между двете култури. Центърът провежда и обучителни семинари с малки работи, предназначени да въведат учениците в света на програмирането по забавен, творчески и интуитивен начин.

Със своята приятна и модерна визия, както и с ценната си колекция от образователни ресурси и материали, American Space се превърна в притегателен център за хора от всякаква възраст, ученици, студенти, преподаватели, читатели, писатели, американци или българи и чужденци, желаещи да опознаят американската култура или да практикуват и усъвършенстват английския си език. American Space разполага също така с 3D принтер и 3D скенер, изключително полезни при провеждането на различни тренинги и обучения свързани с дизайн, архитектура и проектиране, полезни както за ученици, студенти и преподаватели, така и за професионалисти, занимаващи се с 3D проектиране и графичен дизайн.

Центърът често посреща гости от САЩ и света и поддържа сътрудничество с различни институции, медии, американски, български и международни библиотеки и университети. Като своеобразно пространство за култура и образование American Space допринася много за модерния облик на библиотеката, както и за развитието и обогатяването на градската културна среда.

Освен с чуждестранни библиотеки, Народна библиотека „Иван Вазов“ си сътрудничи успешно и с редица чуждестранни организации, имащи отношение към културните дейности. Това са: ПРООН България, Алианс Франсез – Пловдив, Британски съвет – България, Американски информационно-документационен център, Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, фирма ИНДЕКС ООД – официален представител на Руската академия на науките и водещи издателства в Русия и др.

През последните няколко години Народна библиотека „Иван Вазов“ успешно си партнира с чуждестранни библиотеки и чрез пътуващи изложби. Изложбата „Лъвът – българският национален символ през епохата на Възраждането“ е съвместен авторски проект на ас. Александър Гьошев, тогава докторант в катедра „Книга и печатна графика“ на НХА – София и НБИВ – Пловдив. Експозицията проследява важни етапи от развитието на националния лъвски символ на българите в различни сфери на културата по време на Възраждането: изобразително изкуство и печатната графика, революционната дейност и въоръжената борба за независимост, литературата и книгоразпространението, както и образци от западноевропейската и илирийска хералдика на българския герб, които имат пряка връзка с културните процеси на възприемането на Лъвовия образ като национален в българската хералдична практика. Изложбата се фокусира върху представянето на книжовни паметници и произведения на изкуството, спомогнали за утвърждаване на светската културата из българските земи през XVIII – XIX в. Проследява припознаването на лъвския символ от българите като национален през епохата на Възраждането.

На 22 май 2014 г. изложбата е експонирана в Москва в чест на 24 май – Денят на славянската писменост и култура и по повод 135 годишнината на НБИВ в Руската държавна библиотека за чуждестранна литература „М. И. Рудомино“, открита е от генералния директор

Е. Ю. Гениева и е представена от директора на библиотеката Димитър Минев и от нейния автор асистентът от АМТИ Александър Гьошев.

От 4 до 30 май 2016 г. изложбата е представена в Източно-чешки музей в Пардубице, Чехия. През 2016 г. изложбата заминава за Букурещ, Румъния и е представена на 7 ноември в Националния исторически музей. Изложбата е част от колекцията на Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. По време на откриването, нейният автор Александър Гьошев заявява, че представеният символ има връзки със средновековната българска държава, с Българското възрождане, с европейската и с балканската хералдическа традиция. Културното аташе към Посолството на Република България в Букурещ и организатор на изложбата от българска страна Явор Стоянов, също говори за изложбата в европейски контекст. Експозицията е възможност за представяне на НБИВ в Пловдив и пред румънска публика.

Сътрудничеството на Народна библиотека „Иван Вазов“ с други библиотеки в регионален, национален и международен мащаб става все по-необходима дейност за утвърждаването ѝ като културен институт, част от световната библиотечна мрежа.

Как живее една библиотека в мултикултурно общество?

Елизабета Георгиев

Въведение

Обществените библиотеки като местни информационни, културни и образователни центрове, които обслужват всички членове на разнообразната културна общност, са специални катализатори на общественото развитие. Те имат задача да насърчават разнообразието, което допринася за насърчаване на културното многообразие и интеркултурните връзки като общо наследство на човечеството. По този начин се създават условия за межкултурен диалог и хармонично съжителство на всички членове на общността.

В модерното библиотекознание една от най-важните задачи на библиотеките е тяхната роля в развитието на мултикултурната грамотност и насърчението и работа по мултикултурния диалог. В действителността това не е лесна задача за обществените библиотеки, особено тези в малките, икономически изостанали райони, които в ежедневната работа се срещат с взискателните потребители, които от библиотекаря търсят информация и услуги, свързани с конкретното малцинство. Тези информации и услугите често, заради условията и броя на служителите, съвпадат с информацията и услугите, насочени към членовете на мнозинството. Колко една библиотека в такива условия може да отговори на нуждите на потребителите, често зависи от уменията, компетенциите, творческото настроение и иновациите на библиотекарите, които успяват да преодолеят всички пречки в комуникацията с потребителите си и да предоставят подходящата услуга.

В допълнение към прегледа на теоретичните и практическите аспекти на работата в мултикултурните библиотеки, съвременните тенденции и нуждите на потребителите, както и ролята на библиотекаря, в доклада ще бъде показан примерът на мултикултурната библиотека „Детко Петров“ в Димитровград, Сърбия в популяризирането на българската книга и култура сред местното население.

Мултикултурна библиотека

Мултикултурализмът като инициатор за създаване на културното взаимодействие в многонационалните и полилингвални среди, се осъществявава чрез редица програми и проекти, които играят важна роля за толерантността на по-широките обществени групи – на първо място за създаване на мултиетническата информираност на обществото, както и правата за всички видове самоопределение.¹ Самоопределението е резултат на процеса на образуването на културната идентичност, тоест създаването на културен модел в една общност. Позовавайки се на съзнателното, насочено действие и съжителството в една област, участието в културата на другия, който обикновено е различен, трябва да се приема с осъзнаването на собствената си културна идентичност и наследство.

Мултикултурализмът е синоним на етническата принадлежност, която е един от основните фактори на социалната реалност в съвременната Сърбия. Дори 17% от населението принадлежи към малцинствени, етнокултурни общности и спецификата на всяка една от тях се обуславя от пространственото хомогенизиране на етнически групи, социалната непримири-

¹ Елизабета Георгиев. Библиотеке као чувари културе и духа различитих етничких заједница. – В: Културна дипломатија и библиотеке: зборник радова са Међународне конференције. Београд, 2013, с. 346 – 256.

мост на етно-културното многообразие, както и културните, религиозните и езиковите характеристики на тези общности.² Сърбия без Косово има 21 етнически общности.

На членовете на всички национални малцинства Конституцията на Република Сърбия гарантира правото пряко, или чрез свои представители, да участват във вземането на решения или сами да решават определени въпроси, свързани с тяхната култура. Едно от посочените права е запазване на специфичността и правото на изразяване, съхранение, насърчаване, развиване и публично изразяване на културните особености.

Основните закони³, защитаващи правата на националните малцинства са: Закон за защита на националните малцинства (2002), Закон за официалното използване на езика и писмото (2010), Закон за основите на образованието (2004), Закон за местното самоуправление (2002), както и Закон за националните съвети на националните малцинства (2009).

Според критериите от Закона за местното самоуправление, от общо 169 общини в Сърбия, 68 са мултиетнически, от които 41 се намират във Войводина, а 27 в Централна Сърбия. В Сърбия на практика почти няма община, където да не живее някое малцинство. Но трябва да се изтъкне, че не всички общини, само въз основа на факта, че в тях живее определен брой членове на някое малцинство, са мултиетнически. Такива, мултиетнически общини в Сърбия има общо 68, а повечето от тях се намират във Войводина.⁴

Значението на книгата и езика в многонационалните среди е още по-голямо, тъй като книгата и езикът, освен основната си функция изпълняват и функция на „пазители“ на етническата принадлежност. Общата цел на защитата на езиковите права на малцинствата е техните членове да бъдат равни с другите граждани и от гледна точка на езика, така че законно ще им бъде гарантирана свободна обществена (и при определени обстоятелства и официална) употреба на майчиния език и писмо.⁵

Всичко посочено по-горе са обстоятелства и изисквания на модерната, културна система и интеграция на модерната епоха с основния принцип, който в такава среда се налага – готовност за приспособяване и промени. Библиотеките, като институции и значителни сегменти от културата, информацията, образованието, комуникацията, институции от широк и специфичен обществен интерес, са централни места за реализация и прилагане на идеите на мултикултурализма, интердисциплинарността, мултилингвалността.

В насоките на ИФЛА/ЮНЕСКО за мултикултурна библиотека, наред с други неща е изтъкнато, че *мултикултурната библиотека трябва да:*

- *развива фонда и услугите си относно многообразието от култури, многоезичните предложения и мултимедийните ресурси;*
- *осигурява средства за опазване на културното наследство на различни групи, и по-специално да се грижи за предоставянето на средства за поддържане на устното, нематериално и културно наследство;*
- *предлага програми, които ще бъдат използвани за обучение наред с използването на ИТ компетенциите, новите ресурси, културното наследство и за насърчаване на дейности, свързани с диалога на културите;*
- *чрез компютърната система осигурява достъп до всички материали на всички езици;*

² Bašić, Goran. Evropske integracije i politika multikulturalnosti u Srbiji. Достъпно на: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0353-5738/2006/0353-57380629113B.pdf>

³ Gojković, Nevena. Sistem zaštite manjina u Republici Srbiji. Достъпно на: http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/serbien/Gojkovic_pred.pdf

⁴ Francuski, Gordana. VODIČ za bolje (ili kvalitetnije) ostvarivanje manjinskih prava na lokalnom nivou. Novi Sad: Centar za regionalizam, 2009. 13 c.

⁵ Bugarski, Ranko. Jezik i kultura. Beograd: Biblioteka XX vek, Knjižara Krug, 2005. 42 c.

- *разработва реклама и маркетингови материали в контекста на съответните медии и на съответните езици на различни езикови групи заинтересовани за библиотеката...*⁶

В Насоките също така са подчертани целите на мултикултурните библиотеки и техните предложения⁷, свързани с информация, способността да се чете и пише, с образованието и културата:

- подобряване на самосъзнанието за положителните стойности на разнообразието на културите и подкрепа на диалога между културите;
- насърчаване на езиковото многообразие и зачитане на майчиния език;
- улесняване на хармоничното съжителство между различни езици, както и изучаването на по-голям брой чужди езици в ранния период от детството;
- защита на родния език и култура и подобряване на осмисляне и разпространение на информация на всички съответни езици;
- подкрепа на запазването на устната традиция и нематериалното културно наследство;
- подкрепа за присъединяването на отделни представители и групи от различни културни среди.

В стратегическия национален документ за работата на обществените библиотеки, в Стандартите за обществените библиотеки в Република Сърбия, ясно се посочва, че *источниците на информация в обществената библиотека са еднакво достъпни на всички граждани, независимо от тяхната раса, етническа принадлежност, възраст, пол, религия, език, увреждане, икономически и трудов статус и образователно равнище.*⁸

Народна библиотека „Детко Петров“ като пазител на българската култура в Сърбия

Имайки предвид всичко казано по-горе, Библиотеката „Детко Петров“ – Димитровград използва всичките си предимства на една мултикултурна библиотека и усилено работи за популяризирането и на българския език и българската култура, и на сръбския език и сръбската култура сред местното население. Тя е винаги на разположение на всички свои потребители, разбирайки, че ролята ѝ е важна за културата на двата народа. Имайки предвид значението ѝ в този смисъл, от нея просто се очаква постоянно да създава и предоставя нови услуги, които имат роля да разпространяват културата и на сръбския и на българския народ, библиотекарите да общуват и на сръбски и на български език и да бъдат достойни представители на мултикултурната библиотечна дейност и специфичното библиотекознание, да набавя книги и на сръбски и на български език. В този смисъл библиотеката в Димитровград успешно се справя, слагайки акцента в работата си върху набавянето на качествени публикации и на сръбски и на български език, върху разработването на услуги, които популяризират сръбската култура, но особено българския език, култура и българската книга, върху работата с деца и подрастващи с цел популяризиране на сръбската и българската култура.

А. Набавяне на качествени публикации на български език

Качеството на една библиотека се отразява, на първо място, чрез богатите и разнообразните фондове, които дават възможност на потребителите да получат желаната и необходима информация. Задачата на библиотеката в Димитровград е да води отговорна политика за набавяне на нови заглавия на сръбски и на български език, с цел да откликне на нуждите на чита-

⁶ Deklaracija IFLA/UNESCO (smernice) za multikulturalne biblioteke. Достъпно на: www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural_library_manifesto-sr.pdf

⁷ Пак там.

⁸ Стандарди за јавне библиотеке. Достъпно на: www.nb.rs/view_file.php?file_id=2631

телите. Факт е, че броят на публикациите на български, в сравнение с броя на публикациите на сръбски език, е по-малък (след ревизията на библиотечния фонд през 2016 г. от общо 38 000 книги, 10 000 са на български език). Книгите на български език по принцип са стари и неактуални, поради което читателите повече предпочитат книги на сръбски език.⁹ Единственият начин за набавяне на книги на български е чрез дарения, който много често не е добър, защото в библиотеката отново идват стари и неактуални книги.¹⁰ Такива книги библиотеката получава от институции и приятели от България, от Държавната агенция за българите в чужбина, автори – гости на библиотеката, училища, частни лица, читалища...

Читателите в Димитровград не са много запознати с теченията в българската литература днес поради проста причина, че библиотеката има малък брой книги от съвремените български автори. Най-бедната част от фонда на български език са книгите за деца и юноши. През последните години, благодарение главно на развитието на приятелски отношения с библиотеките в България и организираните срещи с някои български детски автори, библиотечният фонд от книги за деца на български език се увеличи с качествени нови издания, към които децата и юношите проявяват интерес.

Б. Разработване на услуги, които популяризират българския език, култура и българската книга

Голямо предизвикателство е библиотеките в малките, мултикултурни среди, каквато е Димитровград, които, предимно по икономически причини, не винаги са в състояние да отговорят на изискванията на своите потребители, качествено да организират работата си. На първо място те предимно разчитат на креативността на библиотекарите и разработването на услуги, популяризиращи книгите и четенето по възможно най-добрия начин, и с възможно по-малко средства!

В случая на Библиотека „Детко Петров“ – Димитровград, тази задача се извършва чрез наблюдение на нуждите на потребителите и изобретателността на библиотекарите. Целта на библиотеката е да събере възможно най-много хора, „да ги доведе“ в библиотеката, да ги „накара“ да „консумират“ предложените услуги, да им даде шанс с библиотекарите да общуват на двата езика, да им представи книгата и четенето по възможно най-интересен начин. Организираните програми и услуги на сръбски език са повече, но факт е, че програмите на български език по принцип предизвикват по-голямо внимание на местната общност, предизвикателство са и за библиотекарите, и за публиката, защото донасят нещо ново и различно. От 1996 г., когато библиотеката стана самостоятелна институция, тя си зададе специална задача да бъде „мост“ между сръбския и българския народ. Най-подходящият начин да подкрепи подобна роля е организиране на литературни събития и срещи, на които димитровградската културна общност има възможност да се запознае с последните тенденции в българската литература и култура. Като главен „помощник“ в изпълнението на тези услуги, преди всички, се проявява сръбското Министерство на културата както и Националният съвет на българите в Сърбия, които многократно подкрепят проектите на библиотеката, а през последните няколко години и Генералното консулство на Република България в Ниш.

⁹ Голяма част от книгите на сръбски език библиотеката получава от Министерството на културата на Република Сърбия. Министерството обявява конкурс, в който участват болшинството от издателите в страната, предлагат списъци със заглавия на библиотеките и всяка библиотека, в зависимост от фонда и броя на населението където се намира, получава книги. Библиотеката в Димитровград годишно получава около 600 заглавия от сръбското министерство.

¹⁰ През септември 2016 г. гост на Димитровград беше „Шоуто на Слави“. По БТВ се излъчи предаване посветено на живота в града, в рамките на което бяха представени и проблемите на библиотеката. Историята на библиотеката привлече голямо внимание на различни групи хора от България, които организираха инициативи за събиране на книги. Резултат от тези инициативи са над 3000 тома нови книги, които станаха част от фонда на библиотеката.

Чрез проектите „Хайде да творим“ (2008 и 2009) и „През вратите на думите“ (2008), учениците, почитатели на българската детска литература, имаха възможност да се запознаят със съвременните български детски автори, каквито са Мая Дългъчева, Панчо Панчев и Петя Александрова. Библиотеката през 2007 г. беше домакин на срещата на българския и сръбския ПЕН център, първият след 1936 г. Повече от двеста почитатели на писаното слово се запознаха със сръбските автори Вида Огненович, Михайло Пантич, Горан Петрович, Александър Гаталица, Владислава Гордич – Петкович, Радослав Петкович и с българските автори Георги Константинов, Никола Инджов, Кристина Димитрова, Бойко Златев, Димитър Савов и други. През 2007 г. библиотеката беше домакин и на сръбските и български сатирици и хумористи, членовете на двете приятелски редакции „Таралеж“ от Белград и „Стършел“ от София. Подобна среща беше повторена и през 2012 г., когато гости на библиотеката бяха най-големите сръбски и български сатирици.

Благодарение на проекта „Книги без граница“, с който библиотеката за пръв път кандидатства в Министерството за култура на Република Сърбия, през 2010 г. беше организирана литературна вечер, посветена на сръбската и българската литературна критика и преплитането между сръбската и българската литература, в която участваха водещите критици и литературни теоретици от едната и от другата страна – Михайло Пантич и Светлозар Игов. Следващите години по същия проект гости на библиотеката бяха Петя Александрова и Милое Радович, Любица Арсич и Елена Алексиева, Весела Фламбурари и Гордана Тимотиевич, Деян Алексич и Емил Андреев и други сръбски и български автори, които библиотеката в малкия Димитровград (Цариброд) свърза. През 2016 г. благодарение на Генералното консулство на Република България в Ниш, библиотеката чества деня на Светите братя Кирил и Методий с поезията на Едвин Сугарев, Кристина Димитрова, Силвия Чолева и Бойко Ламбовски.

„Среща на местните писатели“ е манифестация, която се показва като добър опит да се защита творчеството на българите в Сърбия. Първата среща библиотеката организира през 1997 г., а следваха срещите през 2001, 2007, 2011 г. Идеята е да се съберат автори, които живеят в Димитровград, или които са по потекло от Димитровград, а живеят в Сърбия или България и творят на сръбски или български, или на двата езика, да представят част от най-новите си творчески постижения, да обменят опит и идеи. Особено значение тези срещи имат за младите автори. Представянето на творчеството на местните писатели стана много важно за самата библиотеката, която изцяло пое ролята на организатор. През 2009 г. за първи път тя организира подобна среща на писатели от българското национално малцинство от Босилеград, Димитровград и Иваново. Тази среща, която е резултат на проекта „Среща под старата липа“, с който библиотеката кандидатства при Министерството на културата на Република Сърбия и Националния съвет на българите в Сърбия, събра поети и писатели от градовете, където предимно живеят българи, с цел по-добре да се запознаят и споделят опит. За съжаление броят на авторите, пишещи на български език в Сърбия през последните години е малък, но се надяваме, че с течение на времето ще се появят нови имена, които ще развият малката литература на българите в Сърбия.

Много са програмите, в които библиотеката сътрудничи с български библиотеки и други институции в популяризирането на българската култура в Сърбия. Тя продължава мисията си с много любов и отдаденост, защото книгата и четенето са тези сили, на които трябва да се даде шанс да живеят в няколко форми, тоест езици, с цел да честват мултикултурността.

В. Издателската дейност на библиотеката

Народната библиотека „Детко Петров“ като важен сегмент от дейността си, който по най-добрия начин допринася за създаването на идентичността на институцията, но също така и за определянето на мястото ѝ в местната култура, смята издаването на жанрово и тематично разнообразни монографични публикации на сръбски и на български език. Библиотеката много

интензивно работи върху насърчаването и подобряването на творчеството на малцинството. Тя е единственият издател в Димитровград, а заради спирането на издателската дейност на издателство „Братство“, тя пое ролята на водещ издател на българското малцинство в Сърбия. Разработвайки издателската си дейност от 1996 г., от общо 67 заглавия 22 са на български език, а повечето издания са двуезични. Издателската дейност е друг аспект на услугите, които библиотеката предоставя на своите потребители, и която се доказва като изключително важна в популяризирането на българския език и култура, както на местно, така и на по-широко равнище. Финансова подкрепа за реализацията на тези проекти библиотеката получава от Министерството на културата на Република Сърбия, Националният съвет за българите в Сърбия, спонсори и частично от Община Димитровград.

Г. Работата с деца и подрастващи с цел популяризиране на българския език и българската култура

Изправени пред все по-широко разпространената болест на днешното общество – че децата и юношите все по-малко четат, библиотекарите в Библиотека „Детко Петров“ решиха да предоставят на тази група потребители нова услуга, която ще бъде пътепоказател към книгата и четенето, творчеството и изкуството като цяло, но и към силата на мултикултурността, като една от главните качества на Димитровград. Така през 2000 г. към библиотеката беше формирана Поетична работилница, един вид уъркшоп, първоначално предназначен за деца, които обичат да пишат и да се занимават с литературно творчество. Децата-потребители на библиотечните услуги, особено подрастващите, са много възискателна група и от библиотеки те очакват много по-различни и по-интересни услуги, отколкото им предоставя училището. Те очакват място, където могат да правят хубави, полезни и забавни неща, където могат да научат това, което ги интересува и да покажат своите творчески способности, място, където се чувстват както възрастни. Първоначалната идея за събиране на деца и тийнейджъри, които се интересуват от литературно творчество, беше допълнена с работа върху други изкуства. Към малките писатели и поети се присъединиха художници, рецитатори, актьори, журналисти... Една книга не е просто текст! Книгата трябва да бъде илюстрирана, от друга страна хубаво е, когато текстът е красиво написан, а още по-оригинално е, когато е представен чрез театрална форма. Комбинация от няколко уъркшопове се оказва голям хит сред децата и подрастващите.

Услугата под формата на Поетичната работилница, предизвика голям интерес в града. Броят на децата се увеличи, така че стана необходимо да се образуват повече групи в зависимост от възрастта. Библиотеката и Поетичната работилница станаха любимото място на много малки и малко по-големи почитатели на книгата и четенето, което успешно продължи да живее 15 години в такъв вид и концепция. За този период от време през работилницата минаха над 600 деца и тийнейджъри. Историята за тази малка библиотечна приказка е представена в книгата „Работилница на усмивките: петнадесет години на Поетичната работилница към Библиотеката „Детко Петров“ в Димитровград“, чийто автор е основателят и ръководителят на работилницата Елизабета Георгиев.

За петнадесет години съществуване Поетичната работилница в библиотеката в Димитровград публикува седемнадесет книги-сборници с литературни творби (писани и на сръбски и на български език) и рисунки на деца и подрастващи, приготвени са десетки пиеси¹¹, излож-

¹¹ Децата много обичат сцената. В зависимост от поколенията имаше възходи и падения по отношението на таланти, но тази част на Работилницата беше най-популярна. Започвайки от пиесата „Вълшебната стая“ (2001), „Кафе Шмекерия“ (2006) до „Купона на зеленото къше“ (2010) и „Разпродажба на сънища“ (2012), публиката в Димитровград и много градове в Сърбия и България имаше възможност да види над десет пиеси и перформанси на членовете на Работилницата. Темите, които обработват тези пиеси са свързани с детството, проблемите и предизвикателствата, с които се срещат децата и тийнейджърите. Обикновено историята е създавана в библиотеката, на работилниците, а след това, ръководителят на работилницата е писал текста. Поетичната работилница, с подкрепата на местния театър, е носител на редица награди от детски театрални фестивали.

би, перформанси. Децата от работилницата са успешни рецитатори, членовете на Поетичната работилница за работата си и качеството на творбите са носители на стотици признания и награди на фестивали и в конкурси на детско литературно творчество, както в Сърбия, така и в съседните страни. Поетичната работилница в партньорство с местната Телевизия Цариброд приготви 32 епизода на библиотечно-забавните двуезични предавания „Клинци и хлапета“ и „Попонайци“. Вероятно най-значителният резултат на Поетичната работилница е, че благодарение на дейностите и програмите децата повече четат и посещават библиотеката!

В „Невидимите кризи“ Георги Господинов казва: *Ако не четете този текст, той не съществува. И това е първото чудо на четенето. Всяка книга, която стои затворена в библиотеката, е като онова спящо царство от приказката. Ако отвориш книгата и зачетеш малко, царството оживява. Има някаква магия, която се получава от срещата на поглед и буква. От тази целувка между окото и написаното чудото се случва. Първото, което искам да ти кажа, лично и тихо, е, че имаш да събуждаш толкова много книги от съня им. Приеми го така, между нас казано, като малък подвиг. Ти си тази, която събужда книги. Ти си този, който събужда книги. А събуждащият книги събужда светове. (...) Аз съм дотук. Чак ти завиждам, че имаш да събуждаш толкова книги и толкова светове. Давай, сега си ти. На твоите четящи очи и разлистващи пръсти се надяват всички истории.*

В големите, и в малките мултикултурни библиотеки, каквато е тази в Димитровград (Цариброд) библиотекарите се опитват да събуждат книгите, различните светове, защото това е тяхната задача и мисия. Дали и доколко са успешни, ще покаже времето, но магията на написаното продължава да живее.

За „Нощта на четенето“ и държавната политика по отношение на библиотеките

Юлия Савова

Началото на 2017 г. ми даде поводи за нерадостни разсъждения и сравнения за държавната политика по отношение на библиотеките. Основните поводи за това бяха два – провеждането на първото издание на „Нощта на четенето“ на 14 януари (събота) 2017 г. и падналият покрив в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ на 3 февруари 2017 г., при което беше ранен читател. Тези вече отминали събития могат да се възприемат като символични и по някакъв начин дори обобщават отношението на българската държава към библиотеките. Затова аз много държах да представя тези факти от началото на 2017 г. и своето мнение именно на годишната конференция на ББИА.

Странното присъединяване на българското Министерство на културата към инициативата „Нощта на четенето“ на Министерството на културата и комуникациите на Франция ме озадачи. Събитието почти не беше популяризирано и отразено. Всъщност то не беше и по никакъв начин организирано, въпреки че няколко библиотеки участваха. Българските библиотекарите са ентузиастични и имат опит в провеждането на подобни инициативи. Затова „Нощта на четенето“ в някои от малкото участвали библиотеки явно беше много успешна.

„Нощта на четенето“ е национална инициатива на Министерството на културата и комуникациите на Франция. Става въпрос за така нареченото първо издание, като съществува намерение проявата да стане традиционна. Събитието в никакъв случай не е кампанийно или просто хрумване на овластен в момента политик или чиновник. То е резултат от дългогодишна постоянна политика на френската държава, осъществявана чрез Министерството на културата по отношение на четенето и ролята на библиотеките, а в конкретния случай и на книжарниците за неговото развитие. Тази политика е последователна и не се променя със смяната на властта като цяло или на отделни министри в частност. На организирането на първото издание на „Нощта на четенето“ се гледа сериозно, като на едно от последните големи събития в областта на културата по време на управлението на Франсоа Оланд. Министерството и лично министърът на културата не само обявяват събитието, но го и организират, което включва и финансиране на отделните мероприятия в библиотеки, книжарници и др. културни институти, свързани с четенето. Както заявява министърът на културата в този момент Одре Азоле, желанието е в библиотеките и книжарниците да се създаде колективна ситуация на четене и споделяне и това да стане в цяла Франция едновременно. Датата също е символична. Тя е свързана с двегодишнината от атентатите (7 – 9 януари 2014 г.), започнали с редакцията на Шарли Ебдо. „Нощта на четенето“ е символ на съпротивата срещу тероризма и всичко, което той се стреми да предизвика. Защото книгата е средство, което ни помага да откриваме другия и да водим диалог. А именно това е нужно на съвременното общество.

Пак по думите на Одре Азоле, четенето си остава най-достъпната културна практика, което означава повече достъп до култура, повече знания и възможности за усъвършенстване. Четенето е уникален шанс за демокрацията. Затова при организирането на събитието е отправена покана към всички публични библиотеки и места за достъп до книги (16 000) и към 3500 книжарници на територията на Франция, да се включат и потвърдят ролята си на места за срещи, дискусии и споделяне. Целта е по време на това първо издание, по подобие на Европейската нощ на музеите, библиотеките и книжарниците да останат отворени за посетители през цялата вечер до настъпването на нощта. Голямата амбиция на събитието е тези места да станат

по-достъпни, по-отворени и още по-гостоприемни. Организирано е и активното включване на различни участници в книжовната дейност и четенето, а именно автори, издатели, училища, местни асоциации... Така голям брой хора – и малки, и големи – се докосват до богатството на библиотеките и книжарниците в една по-друга за тях светлина. Пресичането на различни програми и събития в библиотеки и книжарници позволяват на читателите да преминават ту в едните, ту в другите и да откриват различни физически и дигитални колекции в тези места на култура.

Включването не само на библиотеките, които са с публичен характер, но и на книжарниците от страна на френското Министерство на културата и комуникациите, не е случайно. 14 януари е пикът на промоции на книги в началото на годината и книжарниците, които са свързани със събитието, са доволни.

Няколко месеца преди 14 януари 2017 г. е обявен конкурс за проекти на различни прояви в „Нощта на четенето“ с цел материално и финансово подпомагане от страна на държавата на стойност до 1000 евро. Сумата не трябва да покрива 100% разходите по организирането на събития. Подчертано е, че особено ще бъдат стимулирани събития с иновативен по отношение на четенето характер и такива, които са специално създадени за случая. Създаден и обявен е и специален селекционен комитет с представители както на библиотечната общност, така също и на другите участници в книжовното дело и четенето. Срокът за подаване на проекти за участие в конкурса е 9 декември 2016 г.

Естествено, най-многобройните участници в „Нощта на четенето“ във Франция са библиотеките. В случая те не са сами, а вървят заедно с книжарниците като жизнени културни пространства. Днес библиотеките трябва да бъдат места, изпълнени с живот. Заедно с книжарниците те трябва да играят водеща роля за развитието на едно демократично диалогично общество, обединено около споделени ценности. „Нощта на четенето“ дава възможност да се акцентира върху необходимостта от удължаване на работното време на библиотеките с читателите вечер и в почивните дни. Вижда се, че събитието е част от политиката на френската държава към библиотеките, в която министерството на културата и комуникациите играе водеща роля независимо от политическата принадлежност или личността на конкретния министър. Могат да бъдат посочени примери от последните години, които вече съм представяла на конференциите на ББИА.^{1,2}

През 2010 г., по времето на президента Саркози, тогавашният министър на културата и комуникациите Фредерик Митеран представя 14 предложения за развитието на четенето във връзка с промяната в културните практики на французите в резултат от цифровизацията.³ Тези предложения обаче са конкретно свързани и със 100 млн. евро, предоставени от държавата при партньорство с местните власти. Това е естествено, тъй като става въпрос за увеличаване времето за посещения във френските общински библиотеки; борба срещу териториалното неравенство за достъп до книги и четене; създаване на нов празник на четенето, който предполага повече масовост и партньорство и т.н. Предложенията са свързани и с развитието на библиотеките като социални пространства. Т.е., във времето на интернет, дематериализацията на носителите на информация и цифровите библиотеки ролята на физическата библиотека, на нейните сгради със съответните пространства за ползвателите придобива ново значение. Макар и

¹ Савова, Юлия. Ролята на библиотеките за развитието на четенето в електронна среда – примерът на Франция. – В: Съвременната библиотека – център за информация и знание: Доклади от XX нац. конф. на ББИА, София, 9 – 10 юни 2010. София: ББИА, 2010, с. 35 – 37.

² Савова, Юлия. Някои характеристики на библиотечното образование във Франция и участието на държавата в управлението на библиотечната професия. – В: Библиотеки в трансформация: проблеми, предизвикателства, нови възможности: Доклади от XXIV нац. конф. на ББИА, 6 – 7 юни 2014 г., София. София: ББИА, 2014, с. 85 – 89.

³ Савова, Юлия. Ролята на библиотеките...

непряко предложенията са свързани и с ролята на библиотеките като трето място (след първото – семейната среда и второто – работата) в живота на цялото общество и съвременния човек.⁴

През ноември 2015 г. във френската преса се появиха заглавия като напр. „18 предложения за библиотеката „четвърто място“ с удължено работно време“.⁵ Става въпрос за доклад на сенаторката Силви Робер върху адаптацията и удължаването на работното време с ползвателите на публичните библиотеки във Франция. Докладът е написан по поръчение на министъра на културата по това време Флор Пелрен във връзка с необходимостта от увеличаване часовете на работа на публичните библиотеки във Франция. Последното е свързано с ролята и значението на библиотеките във френското общество и води до увеличение на работните места и дейности в публичните библиотеки. Прави впечатление, че в доклада са застъпени две сравнително нови библиотековедски концепции, а именно за библиотеката „трето място“, която вече беше спомената и библиотеката „четвърто място“. Концепцията за библиотеката „четвърто място“ е съвсем нова и произлиза от библиотечните среди. Накратко, ако библиотеката „трето място“ представлява физическо пространство за социализация, то библиотеката „четвърто място“ е физическо и онлайн пространство за учене, изследвания и споделяне.⁶

В посочения доклад тази концепция придобива политически смисъл във връзка с удължаване на работното време на френските библиотеки, които в голямата си част разполагат с подходящи физически пространства за своите ползватели. Подчертано е, че проблемът с работното време на библиотеките е не само културен, а граждански и демократичен. Библиотеката по дефиниция е място за образование и знания и нейна оригинална характеристика е съхранението на книги – независимо от тяхната форма на съществуване. Удължаването на работното време на публичните библиотеки във Франция е разгледано като политическа задача, за изпълнението на която е необходимо съответно финансиране от 85 млн. евро. Трябва да се направи всичко възможно библиотеките да получат ново гражданско измерение, свързано с разбирането за политика в най-широк смисъл.

Организирането на първото издание на „Нощта на четенето“, обявено през есента на 2016 г. не е на празно място, а в резултат от целенасочени политически действия на Министерството на културата и комуникациите във Франция. В същото време се появило множество критики по отношение на недостатъчните средства, които се отпускат за мероприятията като пример за слабо участие на държавата.

А какво да кажем ние? Както с усилие може да се разбере бившият български министър на културата Вежди Рашидов, бидейки на кратко посещение в Париж в началото на декември 2016 г., между другото изразява готовност българското Министерство на културата да подкрепи първото издание на френската инициатива „Нощта на четенето“. Както е съобщено на сайта на „Блиц“ на 8 декември 2016 г. – идеята е да се насърчи четенето сред всички групи хора и най-вече младите да влизат по-често в библиотеките и книжарниците.⁷ Как ще се осъществи обаче това, както личи не съвсем разбрано от българска страна събитие, не става ясно. А и няма как да стане.

Във Франция то е част от целенасочена политика. Там 9 декември 2016 г. е крайният срок за кандидатстване за финансиране на различни събития. Така във Франция в „Нощта на четенето“ се включват над 1500 институции. Направена е програма, води се отчетност на посе-

⁴ Савова, Юлия. Библиотеките като „трето място“ в живота на съвременния човек и предизвикателствата в България. – В: Потребностите на информационното общество и библиотеките: хармония и конфликт: Доклади от XXI нац. конф. на ББИА, 9 – 10 юни 2011 г., Благоевград. София: ББИА, 2012, с. 15 – 22.

⁵ Савова, Юлия. Развитие на концепцията за библиотеката като „трето място“ или как да разбираме библиотеката като „четвърто място“. – В: Динамични библиотеки – достъп, развитие, промяна: Доклади от XXVI нац. конф. на ББИА, 9 – 10 юни 2016 г., София. София: ББИА, 2016, с. 11 – 14.

⁶ Пак там.

⁷ Достъпно на: https://www.blitz.bg/obshtestvo/kultura/frantsiya-zastava-zad-vezhdi-rashidov_news469922.html

щенията, резултатите се анализират. Още на 15 януари 2017 г. излиза официална информация във френските медии за успеха на първото издание на „Нощта на четенето“ – повече от 250 000 души са участвали в над 1500 различни събития в библиотеки и книжарници в цяла Франция. Резултатите са определени като успех на това тържествено събитие обединяващо хората около книгата. Например френската Национална библиотека е приела около 7000 посетители, публичната библиотека Пар Дьо в Лион – 4200, библиотеката в Кан – 5000 и т.н.

Освен това Френската национална библиотека организира на 13 и 14 януари 2017 г. дни на отворените врати в сградата на ул. „Ришельо“, която е нейната историческа люлка. Тази уникална сграда се реставрира от 2010 г. Очаква се окончателното завършване на реставрационните дейности да бъде през 2020 г. Това е един от основните проекти на френското Министерство на културата и комуникациите през последните години. За целта е предвиден бюджет от 232 млн. евро, като 80% от финансирането е осигурено от Министерството на културата и комуникациите, а 20% от Министерството на висшето образование и научните изследвания. Освен това самата Национална библиотека участва с 20 млн. евро, осигурени от собствения ѝ бюджет и меценатство. Към 15 декември 2016 г. приключва основен етап от реставрацията и няколко емблематични зали са отворени за читатели и посетители. „Нощта на четенето“ във Франция е много внимателно планирана и организирана.

В България след обявеното присъединяване от бившия министър на културата Вежди Рашидов на българското Министерство на културата към инициативата на френското Министерство на културата и комуникациите за провеждане на първото издание на „Нощта на четенето“, в действителност не последва нищо. Повечето библиотеки явно не разбраха за това. Крайният резултат беше минимално участие, реализирано от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която проведе събитието на 13 януари 2017 г. (петък) от 14 до 16 часа, Столична библиотека, 2 – 3 регионални библиотеки, 2 – 3 читалищни... И това не беше малко, тъй като се дължеше до голяма степен на ентузиазма на библиотекарите. Участващи книжарници нямаше, а именно тяхното присъединяване беше една от основните характеристики на „Нощта на четенето“ във Франция.

Вижда се, че смисълът на това събитие, така внимателно подготвено във Франция, не е бил разбран от Министерството на културата. Иначе, такова безсмислено „присъединяване“ към инициативата на практика без никакво реално участие от страна на Министерството на културата, не би било обявявано. Вежди Рашидов беше министър на културата по време на два мандата или много по-дълго от френските си колеги през последните години. Той вероятно е българският министър на културата с най-дълъг стаж като такъв след 1989 г. и би трябвало да е разбрал, че българските библиотеки не се нуждаят само от кампанийност и демонстративна загриженост, а от истинска държавна политика и подкрепа с реално участие на Министерството на културата. Както се разбира, през последните години то активно използва френския опит. Начинът на провеждане на „Нощта на четенето“ в България в подкрепа на френската инициатива обаче показва, че това не се отнася за библиотеките. Френските министри на културата представят лично и компетентно събитията, свързани с библиотеките и четенето. Във Франция библиотечната професия и образование се регулират и с помощта на Министерството на културата и комуникациите.

В българското Министерство на културата с проблемите на библиотеките и библиотечното дело се занимава отдел „Регионални дейности“. Негови задачи са да изготвя проекти и нормативни актове; да събира и предоставя информация за европейския и световен опит в областта на управление на културата; да подпомага министъра при определянето на стратегията, приоритетите и механизмите за провеждане на държавната културна политика в сферата на читалищното дело, библиотеките и българската книжнина и т.н. Т.е. това е отделът, който разполага с ресурси да организира и координира провеждането на „Нощта на четенето“ в България. Нищо такова не се случва. А в България съществува библиотечна общност, от години имаме

висше библиотечно образование и френският опит в областта на четенето е разглеждан неведнъж в професионалния печат. Налични са възможности за ориентиране във френската библиотечна политика и разбиране същността на „Нощта на четенето“. Този факт обаче видимо е negliжиран. А би било полезно да се види мястото, което библиотеките заемат в културната политика на Франция и как това се прави. Тогава ще стане ясно защо, ако човек желае, може спокойно да се ориентира за състоянието на френските библиотеки през различните години, би могъл също така да се запознае с ежегодните аналитични доклади на френската генерална инспекция за библиотеките по важни за момента проблеми и защо в България това е невъзможно.

Първото издание на „Нощта на четенето“ в България мина напълно незабелязано и малко хора извън библиотеките се впечатлиха от неговото провеждане. Падналият покрив в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и раненият читател обаче повече привлякоха вниманието на обществото. Няма да коментирам този факт. Първият дори е по-страшен. Но отново се налага едно сравнение, което характеризира държавната политика – във Франция държавата реставрира старата сграда на Френската национална библиотека и това е основен проект на Министерството на културата, а в България покривът на Националната библиотека пада върху читатели и служители.

Библиотеките са изключително важни за обществото. Те са най-демократичните институции, в които всички хора са равни в достъпа до информация, знания и общуване. И аз се надявам, че все пак отношението на българската държава и ролята на Министерството на културата към библиотеките ще се променят към по-добро. Без значение кой е на власт.

Опитът на УниБИТ в професионалната подготовка и квалификация на библиотечни специалисти

Иванка Янкова, Деница Димитрова

Въведение

През изминалите години Университетът по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) се утвърди като едно от най-активните висши училища в България и Европейския съюз, предоставящ професионално образование и обучение за библиотечно-информационни специалисти. УниБИТ се стреми да предлага богато разнообразие от форми за придобиване на професионална квалификация, предназначена за библиотечно-информационните работници. Докладът е разработен и осъществен в рамките на проект „Комуникационен модел на интерактивна образователна среда за непрекъснато и следдипломно професионално и продължаващо обучение в сферата на културните и творчески индустрии“ с ръководител доц. д-р Румелина Василева, финансиран от Фонд „Научни изследвания“.

Обучение по библиотечно-информационни науки

УниБИТ предлага обучение по библиотечно-информационни науки в широкия диапазон от специалности в ОКС „Бакалавър“, „Професионален бакалавър“ и „Магистър“, както и предоставя редица възможности за провеждане на курсове за професионална квалификация на библиотечно-информационни специалисти.

В ОКС „Бакалавър“ УниБИТ предлага две специалности, предназначени за обучение на библиотечни кадри. Това са специалностите „Библиотекознание и библиография“ и „Библиотечен и информационен мениджмънт“. Обучението в двете бакалавърски програми включва дисциплини, запознаващи студентите със същността, структурата и функциите на библиотеката, със съвременните библиотечно-информационни технологии, библиотечният мениджмънт, маркетинг и PR технологии. Учебните планове са съобразени с програмите на чуждестранните висши училища, които предлагат сродни специалности и по този начин се осигуряват условия за международна сравнимост и образователна мобилност.¹ Благодарение на международната сравнимост студентите от УниБИТ могат да участват в програмите за студентска и преподавателска мобилност като Секторна програма Еразъм. От 2012 г. до сега от възможностите за студентска мобилност с цел обучение са се възползвали единствено студентите Димана Янкова и Радостина Григорова, които са от специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“.

При създаването на учебните планове на специалностите, подготвящи библиотечни кадри, е проучен и използван опитът на български и чуждестранни университети, сред които са Софийския университет „Св. Климент Охридски“, University of Rhode Island, University of Tennessee, Jagellonian University, Royal School of Library and Information Science – Denmark, University of Denver, State university of New Jersey и др.

Сред предлаганите в УниБИТ специалности в ОКС „Магистър“ се срещат две магистърски програми – „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт“ и „Библиотечни колекции“. Програмите се базират на интердисциплинарен подход и имат за цел да подготвят висококвалифицирани и широкопрофилни специалисти, които да организират и управляват

¹ Янкова, Иванка. Библиотечен мениджмънт в СВУБИТ – нова концепция в библиотечното образование. – В: Втора научна конференция с международно участие „Библиотечният мениджмънт: научни и практически аспекти, 26 – 27 ноември 2009. Варна: Фабер, 2010, с. 15 – 23.

дейности в библиотечно-информационния и културен сектор. Програмите са съобразени с изискванията, критериите и стандартите, регламентирани в нормативните документи за развитие на българското и европейско библиотечно-информационно образование.

Освен обучението в образователните и квалификационни степени „Бакалавър“ и „Магистър“, УниБИТ е акредитирал Докторската програма „Книгознание, библиотекознание и библиография“. Основната цел на обучението на докторанти по тази програма е да се подготвят висококвалифицирани специалисти за нуждите на библиотеките, издателствата, архивите и музеите, както и за сферата на образованието и науката, които обслужват тези области.

Научно-изследователски проекти

През последните години се реализират редица проекти в УниБИТ, като значителна част от тях са в сферата на библиотечно-информационното образование.

Проектът „Развитие на мрежа от центрове за продължаващо обучение на библиотекари-организатори, обслужващи малките общини“ (2008 – 2009)² има за цел да допринесе за практическото и качествено приложение на професионалната квалификация на активно търсещите работа лица в контекста на членството на България в ЕС, при съблюдаване на съответствието между придобитата професионална квалификация и изискванията на националния и европейски трудов пазар. По време на проекта е развита мрежа от центрове за продължаващо обучение на възрастни, разположени в общините Елхово, Дряново и Дулово. Използвана е съществуващата инфраструктура, възможностите за работа, капацитета на покриващите цялата страна мрежа от читалища, които съчетават в себе си публична библиотека, образователен и културно-обществен център. Продължаващото обучение е организирано от УниБИТ (тогава СВУБИТ), съвместно с Асоциацията на университетските библиотеки и Сдружението на софийските народни читалища.

Научно-изследователският проект „Изследователско-приложна работилница по „Библиотечен мениджмънт, научно и културно взаимодействие“³ има за своя основна цел провеждане на изследователски проучвания, разработване на методически концепции и материали и експериментиране с приложението на творческите методи в учебния процес в бакалавърска програма „Библиотечен и информационен мениджмънт“ със студенти от първи, втори и трети курс и участието им в подготовката, провеждането, оценката и издаването на сборник като резултат от международна научна конференция със студентско участие. Мисията на проекта е пряко обвързана с един от основните приоритети на Програмата за продължаващо обучение на Европейския съюз „Нови умения за нови работни места“ и се стреми да постигне дълбочина в овладяването на базисните знания и стимулирането на творчеството и изявата на студентите като бъдещи специалисти-мениджъри с оглед на достигане на целите на обучението им, зложени в образователната и професионалната характеристика на специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“ в УниБИТ.

„Изследване и анализ на възможностите за професионална реализация на студентите от специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“ е проект, който проследява възможностите за професионална реализация на студенти от УниБИТ, завършили специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“. Благодарение на проведеното изследване и извършеният анализ на резултатите се разкриват многобройните възможности за професионална реализация на студентите.

² Сайт на проекта „Развитие на мрежа от центрове за продължаващо обучение на библиотекари-организатори, обслужващи малките общини“. Достъпно на: www.llc.unibit.bg

³ Янкова, Иванка. Библиотечният мениджмънт – научно и културно взаимодействие. Теоретични и приложни аспекти на научноизследователски проект. – В: Научна конференция с международно участие „Библиотечният и културен мениджмънт и информационно-комуникационните технологии“, 3 – 4 септември 2011. Бургас, „За буквите – О Писменехъ“ 2011, с. 13 – 19.

Проектът „Комуникационен модел на интерактивна образователна среда за непрекъснато и следдипломно професионално и продължаващо обучение в сферата на културните и творчески индустрии“ има за цел да изследва и анализира българския и чужд опит на културните и творчески индустрии в сферата на ученето през целия живот (УЦЖ). Един от важните етапи на процеса на УЦЖ е самосъзнанието на личността да не разчита само на образователната система, а да доизгражда себе си и чрез индивидуализирано образование.

„Дистанционно обучение по библиотечно-информационни науки, печатни комуникации и науките за културното наследство“⁴ е проект, който има за цел да развие програмите в ОКС „Магистър“, които са към Факултета по библиотекознание и културно наследство. Предлагащите нови програми за дистанционно обучение в системата на висшето образование отговарят на реалните нужди на специалисти за библиотечно-информационната, книгоиздателска и културна сфера. Научно-изследователският проект предоставя нови възможности за обучение и преквалификация на целеви групи студенти от цялата страна: наскоро дипломирали се студенти с бакалавърска степен по библиотечно-информационни науки, науките за културното наследство и печатните комуникации. Програмите са насочени към специалисти от практиката в библиотечната и културната сфера. Предлагащите програми по проекта са подходящи и за лица със специални образователни потребности. В рамките на проекта са създадени е-библиотека по библиотечно-информационни науки, печатни комуникации и културно наследство, както и е-хранилище на курсови работи и магистърски тези.

Проекти за студентска и преподавателска мобилност

През периода 2009 – 2013 УниБИТ активно участва в програмите за студентска и преподавателска мобилност чрез две Еразъм интензивни програми в областта на библиотечно-информационните науки.

Проектът IP ViB „Малка библиотечна приказка“ (Das Grimm-Zentrum–(k)ein Bibliotheksmärchen)⁵ се осъществява под ръководството на Хумболтовия университет в Берлин през периода 2009 – 2011. В партньорската мрежа се включват УниБИТ (България), Мазарик университет в Бърно (Чехия), Университетът във Вилнюс (Литва) и Университетът във Виена (Австрия).

Всяка година участват студенти и преподаватели от Германия, Австрия, Чехия, България и Литва. Чрез участието на преподаватели и студенти от различни географски райони на Европа се създават условия за активен межкултурен диалог и обмен на добри практики между различни страни-членки на Европейския съюз. Общо за трите проектни години броят на студентите участвали в интензивната програма е 15, като трима от тях са от специалност „Библиотекознание и библиография“ и 6 от специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“.

Проведената интензивна програма е насочена към усвояване на знания за съвременните библиотечни пространства, както и към актуална професионална проблематика, свързана с дигитализацията, интелектуалната собственост, информационната компетентност, технологиите за опазване на фондовете и връзките с обществеността в библиотеките.

В учебната програма са включени теми като:

- информационна грамотност;
- библиотечна класификация;

⁴ Сайт на проекта „Дистанционно обучение по библиотечно-информационни науки, печатни комуникации и науките за културното наследство“. Достъпно на: www.fbkn-dislearning.unibit.bg

⁵ Тодорова, Тая, Елисавета Цветкова, Деница Димитрова. Еразъм интензивните програми в УниБИТ – ефективна форма за международно образователно и професионално взаимодействие. – В: Ефективността на библиотеките и подготовката на библиотечните кадри – залог за тяхното бъдеще: Доклади от XXIII нац. конф. на ББИА, 6 – 7 юни 2013, София. София: Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2014, с. 35 – 41.

- интелектуална собственост;
- дигитализация и електронно публикуване;
- модерни библиотечни услуги в новопостроени библиотеки;
- стратегия за дигитализация в културни институции;
- информационна компетентност в библиотеките;
- практически занимания в библиотеките.

Еразъм интензивната програма „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (2011 – 2013)⁶ започва непосредствено след успешното приключване на тригодишния цикъл на проекта IP ViB „Малка библиотечна приказка“. Координатор на проекта ИП БИКМ – АЛУ е УниБИТ. В партньорската мрежа на проекта участват Университета в Загреб (Хърватска), Хаджетеппе университет в Анкара (Турция), Университета Париж – Декарт (Франция) и Сегетски университет (Унгария).

Университет	София, 2011		Загреб, 2012		Анкара, 2013	
	Студенти	Преподаватели	Студенти	Преподаватели	Студенти	Преподаватели
УНИБИТ	9	12	7	9	6	6
Хаджетепе университет	7	2	7	3	6	6
Загребски университет	7	4	7	6	6	4
Университет Париж-Декарт	0	0	4	1	4	1
Сегетски университет	0	0	0	0	4	1
ОБЩО:	23	18	25	19	26	18

Табл. 1. Студентска и преподавателска мобилност по Интензивна програма „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ (2011 – 2013)

Мисията на проекта е да се осъществи модерен образователен процес, който е насочен към усвояване на интердисциплинни знания и умения, които съответстват на новите изисквания в професионалната реализация на студентите в библиотечно-информационния и културен сектор и е в отговор на политиката за висше образование, както и на инициативата на ЕС за „Нови умения за нови работни места“.

Методологията на проекта стимулира споделянето на национален опит и добри практики, взаимодействие по национални и международни отбори, осъществяването на межкултурен диалог и чуждоезиково обучение. Част от темите, включени в Еразъм интензивната програма IP LibCMAS са:

- библиотечен мениджмънт – съвременни предизвикателства;
- информационна архитектура;
- услуги на е-правителството – достъп до публична информация и ролята на библиотеките и информационните центрове;
- информационни източници;
- образователни стратегии в университетските библиотеки;
- личното – част от културното наследство (лични дигитални архиви);
- електронно архивиране и управление на информация;
- системен анализ;
- компютърна и информационна грамотност;

⁶ Тодорова, Таня. Актуални въпроси за образованието по библиотечно-информационни науки: Проект по ИП Еразъм. – В: Девета национална конференция с международно участие „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“, 1 ноември 2011, София, За буквите – О Писменехъ, 2012, с. 365 – 373.

- нови модели на каталогизация;
- библиотеките и отворения достъп до научна информация;
- информационно осигуряване на дигиталната и пазарна среда;
- интернет услугите като помощ на библиотечните услуги;
- фолксономия – нов начин на организиране на знанието в библиотеките;
- библиометрия;
- обществените библиотеки при дигитализирането на културното наследство и Европа;
- дигитални библиотеки;
- социалните мрежи и библиотеките – ролята на Facebook в българските, хърватските, френските и турските обществени библиотеки.

На 12 декември 2012 г. Центърът за развитие на човешките ресурси организира Валоризационна конференция. На тази конференция, проведена в Загреб (Хърватска) през периода 2 – 15 септември 2012 г., ИП БИКМ-АЛУ е наградена със Сертификат за цялостно качество за изпълнение на проект, като част от европейската програма за образование и обучение „Учене през целия живот“, включваща секторни програми Коменски, Грюндвиг и други програми, реализирани в България през същата година.

Още по време на IP Vib се създава традиция, която продължава и по време ИП БИКМ-АЛУ, за участие на студенти от различните национални отбори със съвместна публикация в ежегодния студентски симпозиум BOBCATSSS.⁷ Европейският форум събира библиотечно-информационните професионалисти на бъдещето около една обща цел – обмяна на опит, идеи и добри практики в сферата на библиотечно-информационните науки.

На базата на опита на УниБИТ в работата по Еразъм интензивни програми може да се обобщава, че тази форма на краткосрочна студентска и преподавателска мобилност е ползотворна и позволява да се надграждат знания и умения. Участието на студентите в подобен вид мобилности с цел обучение са от полза да обвържат теорията с практиката. Еразъм интензивните програми, в които УниБИТ участва не само като партньор, но и като координатор подпомогнаха насърчаването на творчеството и иновацията, стимулирането на самостоятелната изява, но и уменията за работа в екипи (национални и международни). Успешното реализиране на Еразъм интензивните програми стимулира сътрудничеството между академичното образование, практика и индустрията.

Допълнителна професионална квалификация

Опитът на УниБИТ в професионалната подготовка на библиотечни специалисти се извежда в контекста на анализа на дейността на Центъра за продължаващо и Центъра за професионално обучение и възможностите за придобиване на професионална квалификация по професия „Библиотекар“.

Основната дейност на Центъра за продължаващо обучение е да организира следдипломна квалификация на студенти завършили УниБИТ (ДБИ, ПИБД, КБД), както и на други външни лица, които имат необходимото средно или висше образование.

Освен Центъра за продължаващо обучение, в своята структура УниБИТ открива и Център за професионално обучение, който е лицензиран от Национална агенция за професионално образование и обучение към Министерския съвет с Лицензия № 2015121282/24.02.2016 г. Обучението в него се провежда съгласно изискванията на Закона за професионално образование и обучение, държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по профе-

⁷ Todorova, Tania et. al. The changing role of the manager in the digital era: Findings from Erasmus IP LibCMASS 2012 Project. – В: From Collections to Connections: Turning Libraries „Inside – Out“: Papers from 21th BOBCATSSS International Conference on Information Science, 23 – 25 January 2013, Ankara.

сията и Правилника за дейността на ЦПО към УниБИТ. Обученията предоставяни от центъра са предназначени за:

- завършили средно образование (без значение кога), желаещи да придобият квалификационна степен и правоспособност за упражняване на професия;
- специалисти, желаещи да придобият втора професия;
- фирми, които желаят да повишат професионалната квалификация на служителите си;
- безработни лица, желаещи да придобият професионална квалификация и др.

ЦПО към УниБИТ предлага курсове за придобиване на професионална квалификация по 15 професии и 17 специалности. Една от тези професии е „Библиотекар“.

През месец юни 2016 г. в Троян стартира обучение по професия „Библиотекар“. В обучението се включиха 17 библиотекари от Троян, Априлци, Борима, Дебнево, Орешак, Черни Осъм, Калейца, Лесидрен и Шипково.

От 2017 г. ЦПО е одобрен за доставчик на професионално обучение с ваучери по всички лицензирани към центъра професии, както и по ключовите компетентности – дигитална грамотност и изучаване на английски език. През годината предстоят обучения за придобиване на професионална квалификация по професия „Библиотекар“ по схема „Ваучери за заети лица“ в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.⁸

Една от главните и същевременно значими цели на системите на висшето образование, както и на професионалното обучение е да се установят и наложат механизми за осигуряване на качествено обучение, като краен резултат от него е сертифициране на придобитите нови знания и компетенции. Това се налага с оглед на осигуряването на непрекъснати подобрения в качеството на обучението. Процесът на осигуряване на качество на продължаващото професионално обучение има социална значимост и политическа ангажираност в практиката на страните от Европейски съюз.⁹ Предоставяйки традиционни и съвременни форми на обучение в университетска информационна среда, чрез участието си в проекти, програми и курсове за професионална квалификация, студентите имат възможност да надградят своите знания по професията, както и да се срещнат със ситуации от реалната работна среда.

„Единни в многообразието“

„United in diversity“ („Единни в многообразието“) – това не е само мотото на ЕС, но и най-точният начин да опишем програмите за студентска и преподавателска мобилност IP ViV „Малка библиотечна приказка“, ИП „Библиотечно-информационен и културен мениджмънт – академично лятно училище“ и други образователни програми и симпозиуми, защото те обединяват преподаватели, докторанти и студенти от различни страни и университети около техните общи научни и изследователски интереси. Благодарение на упоритите усилия на културните и образователни институции днес, чрез използване на многообразни традиционни и съвременни възможности за повишаване на професионалната квалификация на библиотечни специалисти, можем да съхраним своята национална идентичност.

⁸ Център за професионално обучение към УниБИТ. Достъпно на: www.cpo.unibit.bg

⁹ Янкова, Иванка, Камелия Нушева, Деница Димитрова. Професионалната квалификация в университетска информационна среда. – В: Десета национална конференция „Образованието и изследванията в информационното общество, 22 – 23 юни 2017, Пловдив (под печат).

СЪВРЕМЕННИЯТ ОБЛИК НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ ПОЛЗВАТЕЛИ. РАЗВИТИЕ НА ИНОВАТИВНИ БИБЛИОТЕЧНИ УСЛУГИ

Библиотеките и техните публики. Социално въздействие и нови библиотечни услуги

Опитът на РБ „Любен Каравелов“ – Русе в създаването и предоставянето на нови, социално измерими библиотечни услуги в полза на общността

Валентина Караджова

Често си задаваме въпросите „Кои са нашите публики? Къде са нашите публики?“. Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе обслужва общността, това е най-общо казано и нашата публика – настояща и бъдеща. Библиотеката служи като канал за достъп до информация и възможност за учене; насърчава социалното включване; създава мост към ресурси и участие в общественния живот; насърчава икономическата стабилност в рамките на общността. Ресурсите в библиотеките и развитието на технологиите ни дават изобилие от инструменти за услуги в и извън пространствата ни. Можем да ангажираме общността в среда, която е удобна за нея – да водим разговор на живо или да използваме интернет като платформа за комуникация.

Библиотеката като „третото място“ с нейните пространства, където хората се срещат, общуват, учат. Според Рей Олденбърг това място е неутрално, с постоянни посетители, индивидът е свободен да бъде себе си и да се чувства като у дома си, да обменя мнения, да дебатира. Не се ли стремим ние, библиотекарите да направим библиотеките си точно такива пространства? Основните компоненти на „класическото“ трето място са:

- да е с ниска цена или безплатно, редовно посещавано;
- място, където е лесно да се провежда разговор;
- място, където се предлагат напитки и храна;
- място приветливо и комфортно, стимулиращо хората да останат и да се върнат отново;
- това трябва да бъде място, където човек има право на избор.

Ако библиотеките станат „третото място“, дали биха се нуждаели от библиотекари е друг въпрос. Вероятно не толкова много. Това ще бъдат библиотеки с нова мисия. Ще има книги и списания, но информационната функция ще трябва да се оттегли, защото повече време и пространство ще бъде посветено на развлечения. А по въпроса за библиотеките като „четвъртото място“? Личното ми мнение е, че все още сме далече.

Вярно е, че често библиотечните ни пространства не достигат, не са толкова уютни, колкото ни се иска, че не достигат финансови средства, за да ги оборудваме, че подовете да са такива, че да не смущават тинейджърите да седат там, че техниката остарява. Регионална библиотека „Любен Каравелов“ от около 5 години обновява своите пространства и ги прави свободни и приветливи за посетителите.

А думата „публика“ все повече навлиза в нашата библиотечна терминология. Всяко организиране на публиката е услуга за общността. Събитията, организирани в и от библиотеките

претърпяват развитие. Една услуга предложена като събитие, често прераства в обучение или обратно.

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ от една година внесе промяна в организирането и предоставянето на услугата „събитие“. Разглеждаме събитието като проект. В библиотеката са сформирани 6 екипа за обезпечаване на събитията. Успехът и отговорността зависи изцяло от екипа!

Отчитаме огромна разлика в реализирането на събитията в библиотеката днес и преди една година. Подготовката, структурирането и изпълнението на тази услуга показва повишаване на нейното качество. Доказателство за това са обратните връзки. Важен за нас е отзвукът и отзивите в интернет пространството – сайта на библиотеката и особено в социалните медии. Ето един: Библиотеката си остава място за среща с интелигентни хора и придобиване на нови знания... без значение в кой век сме вече.

Броят на събитията през всяка от тези три години е почти еднакъв. Промяната е в броя на посетителите. Статистика за събитията, провеждани в Регионална библиотека „Любен Каравелов“:

- 2016 г. – 300 събития с 31 034 посетители;
- 2015 г. – 266 събития с 18 966 посетители;
- 2014 г. – 297 събития с 16 898 посетители.

Броят на обученията често зависи от изпълняваните проекти, наблюдаваме увеличаване на броя обучаеми. Статистика за обученията, провеждани в Регионална библиотека „Любен Каравелов“:

- 2016 г. – 67 обучения с 1038 обучаеми;
- 2015 г. – 97 обучения с 608 обучаеми;
- 2014 г. – 46 обучения с 508 обучаеми.

Какво ново се е случило с тези услуги? Подобрена е организацията на провеждане. Добре са идентифицирани потенциални потребители на услугата и са осигурени удобни канали за информираност – телефон, e-mail, сайт на библиотеката и особено важно – чрез социалните медии.

От началото на 2017 г. до момента две събития са се трансформирали в обучения. Интересното е, че това са събития от нашия Клуб „Здраве“, популярен, с многобройна аудитория и почти винаги излъчван на живо.

Новите библиотечни услуги в Регионална библиотека „Любен Каравелов“:

- комуникативен английски – начинаещи и напреднали (обучение, основано на равнопоставено участие и разговори за по-добър разговорен английски);
- обучение за работа със смартфон и таблет;
- обучение за работа с текстообработваща програма MS WORD – 60+, младежи до 29 г.;
- ИКТ за по-високо ниво – услуга в развитие по заявени желания на потребители, преминали Начална компютърна грамотност;
- финансова грамотност – услуга в развитие:
 - репликиране на обучения извън нашата библиотека и провеждане на такива обучения от друга организация;
 - настолна финансова игра, все по-привлекателна за младите хора – „Потоци пари“;
- 3D сканиране и принтиране – услуга в развитие с организирани групи от деца и младежи;
- комплекс от обучения на студенти по програма Студентски практики;
- онлайн разплащане с потребителите на платени услуги на библиотеката – услуга в развитие.

През 2017 г. се предостави нова услуга и творческо пространство в библиотеката за целева група „60+“ в резултат от изпълнение на проект „Вие сте част от нашия живот“, финансиран

от INELI Balkans – Международната мрежа на библиотечни иноватори от Балканския регион. По проекта се провежда двуседмично обучение с три компонента – начална компютърна грамотност, сканиране и обработване на изображения, създаване на фамилен албум. Интересът е голям, а постиженията на обучаемите са впечатляващи. Предстои изработване на 4 фамилни албума.

Предлаганите от Регионална библиотека „Любен Каравелов“ услуги са с акцент върху интелектуалното и културното развитие на общността, предоставяне на пространства за учене, култура и социална комуникация, за почивка, за индивидуални и групови занимания.

Детската аудитория на възраст от 1 до 14 години има възможност за свободни или организирани занимания. Обратните връзки от деца и родители ни показват правилната посока в работата ни с деца. Особено важна е положителната оценката на родителите и одобрението на децата.

За тинейджърите, най-трудната за разгадаване група наши потребители, са важни пространството за общуване и заниманията, включващи новите технологии. Доказателство за това е реплика от обратна връзка на тинейджър: *Ако така се преподаваше в училище, щях да ходя всеки ден там с удоволствие!* Младежката аудитория е все по-многобройна и използва библиотечните пространства за общуване и учене, за фотосесии и доброволчески труд.

Нашите потребители „60+“ присъстват във всички часови пояси на работното ни време. Винаги любопитни към събитията и особено привлечени от овладяване на новите технологии. Впечатляващо е изречението от една обратна връзка: *Искам това обучение да продължи цяла година!*

Хората със специални потребности са неделима част от публиката в библиотеката ни. Може да се желае повече относно достъпността, затова ще цитирам едно мнение: *Прекрасно място, но трудно достъпен втори етаж!*

Замисляме ли сте се за часовите зони и за ритъма на библиотеката? Какви публики кога посещават библиотеката. Ако обръщаме повече внимание на това ще открием точната публика за точното време! В епохата на драматични и радикални обществени трансформации библиотеката би трябвало да следва обществения ритъм, за да стане интегрална част от тези процеси, а не придатък от минали времена, който съществува благодарение на цивилизационния навик.

Социалната роля на съвременните обществени библиотеки в глобализирания свят

Люба Деветакова

Темата на XXVII национална научна конференция на ББИА през 2017 г. – „Библиотеките – национална идентичност и многообразие“ постави необходимостта от по-общ дебат за това какъв е светът, в който живеем, как библиотеките се вписват в него и на какви предизвикателства трябва да отговарят. Настоящият текст има за цел да се опита да срещне две перспективи – анализа на социалните науки за света, в който живеем и емпирично базирания анализ за състоянието и функциите на обществените библиотеки в България.

Когато става дума за нашето съвремие, и във всекидневното говорене, и в полето на научните дисциплини, се е наложило понятието „глобализация“. Разбира се, то има различно обяснително значение в различните контексти. Във всекидневния живот понятието „глобализация“ е добило почти универсалистко значение: дума, бързо превърната в лозунг, в магическо заклинание, в шперц, за който се смята, че отключва вратите към всички настоящи и бъдещи мистерии.¹

Въпреки, че според етимологичните речници², понятието добива своя съвременен смисъл по отношение на икономическа система през 1959 г., социалните учени започват усилен опит да обяснят този процес и неговите последици в края на 90-те години на миналия век. Настоящият текст няма за цел да проследи целия научен дебат за социалните и икономически последици от глобализацията от гледна точка на социалната реалност, а по-скоро да набележи, и то доста схематично, тези от тях които имат пряко въздействие – както положително, така и отрицателно върху ролята на съвременните библиотеки.

Заличаване на границите и отслабване на националните държави. Свобода и/или загуба на идентичност

Един от основните резултати от икономическата експанзия отвъд пределите на националните държави е именно разрушаване на техните граници и невъзможността им да водят самостоятелни политики.³ От една страна, това дава по-голяма свобода от гледна точка на възможността за разпознаване на една по-космополитна принадлежност към света „като цяло“, но от друга е свързано с нарастваща несигурност, поради неясните граници и загубата на ясна дефиниция за принадлежност към конкретни и разпознати като близки ценности. Най-общо тези процеси могат да доведат до разпад на чувството за национална принадлежност и съответно до усещане за безнадеждна несигурност, което се компенсира съответно чрез капсулиране в малките общности като възможност за идентификация или в състояние на „алиенация“.⁴ В най-крайния случай несигурността води до „аномия“ както я формулира Дюркем⁵ – като състояние на един безличен атом с неясен смисъл на живота, поради загуба на чувството на

¹ Бауман, З. Глобализацията. Последиците за човека. София: ЛИК, 1999. с. 21.

² Достъпно на: <http://www.dictionary.com/browse/globalization>

³ Бауман, З. цит. съч.

⁴ Отчуждение поради безсилие по отношение на собствената съдба или чувство за безсмислие, отнасящо се или до липса на истински смисъл за каквото и да е било действие, или въобще общо чувство за липса на цел. Достъпно на: <https://www.britannica.com/topic/alienation-society>

⁵ Дюркем, Е. Самоубийството: социологическо изследване. Враца: Женифер-Хикс, 1999.

принадлежност към социалното. Устойчивостта на ценностите и ориентирите за идентификация става проблематична и поради експанзията на консуматорското общество и съответно на

Консумативната култура

Майк Федърстоун очертава три основни перспективи към консумативната култура.⁶ Първата базира консумативната култура на експанзията на капиталистическото производство на стоки и следователно – натрупване на материална култура под формата на потребителски стоки, места за пазаруване и потребление. Според Федърстоун, достъпът до повече стоки придава по-голямо значение на практиките на свободното време и потреблението. От една страна, това дава по-голяма индивидуална свобода, но от друга е свързано с нарастващата възможност за идеологическа манипулация и ограничаване на индивидуалната свобода в определени рамки.

Вторият възможен подход към консумативната култура се отнася към строго социологическата гледна точка, че удовлетворението, което извличаме от благата, се свързва с техния социално конструиран достъп, или фокусът е върху различните начини, по които хората използват благата, за да създадат социални връзки или дистинкции, където аз бих добавила за по-голяма яснота – стратификация чрез потребление.

Третата перспектива е тази на емоционалните удоволствия от консумацията; мечтите и желанията, които се почитат в консумативното културно въображение и определените места за потребление, които по различен начин поражда директна телесна възбуда и естетически удоволствия.⁷

Промените в практиките на прекарване на свободното време, потреблението като постигане на „емоционално удоволствие“ тук и сега и значението на местата, където можем да си „набавим“ тази емоция проблематизират ролята на институции като традиционната библиотека, доколкото нейните функции не се вписват в така очертаната тенденция. Тук големият дебат в самата библиотечна общност е свързан с това къде са границите на трансформация на съвременната библиотека, така че тя да не загуби своя облик на културна институция, пазител на знанието и ценностите: *Не пускайте чалгата в библиотеката!*, както коментира колега от регионална библиотека по време на обучение. Именно в ситуация на загуба на идентичност и ценностни ориентири, точно традиционната функция на библиотеката може да добие голямо значение като място, където съхранената култура не е преходна като тази на консумативното общество.

Ако се върнем на алиенацията и потреблението като стратифициращ механизъм, рисковете за изпадане в социална изолация в съвременното общество стават все по-големи, а чувството за безнадеждност се засилва допълнително от непрекъснато растящите

Социални неравенства

Един от най-негативните ефекти от глобализацията е поляризацията на света, разделението на държавите на център и периферия и съответно превръщането на хората в „туристи и скитници“: Първите пътуват по свое желание, доволни са от своето пътуване... те са поканени или подкупени да пътуват, така че са посрещани с усмивки и отворени обятия. Вторите пътуват тайно, често нелегално... тях ги гледат с начумерени погледи и ако нямат късмет, ги арестуват и тутакси ги депортират, щом пристигнат.⁸

Това поставя проблема за многообразието⁹ и толерантността към различните особено сега, когато сме изправени пред потоците от мигранти. В един от последните си текстове Бау-

⁶ Федърстоун, М. Консумативна култура и постмодернизъм. София: НБУ, 2017. с. 15.

⁷ Пак там.

⁸ Бауман, З. Глобализацията. Последниците за човека. София: ЛИК, 1999. с. 113.

⁹ За глобализацията и проблема за многообразието виж А. Дончева „Мениджмънт на разнообразието в

ман проблематизира нарастващото напрежение в обществата поради разделението на човешките същества на „ние“ и „те“ и ни напомня думите на Умберто Еко, че „най-опасната“ форма на нетолерантност е онази, която се надига при липсата на всякаква доктрина“.¹⁰ Бауман вижда възможно решение през думите на папа Франциск за насърчаване на културата на диалога чрез образование и подчертава следното: Поставянето като задача на образованието да създава култура на диалога... недвусмислено предполага, че проблемите, които ни спхождат сега, ще ни съпътстват още дълго...¹¹ Прилагам такъв дълъг цитат, тъй като той очертава възможността съвременните библиотеки да заемат много важно място като образователни институции, насърчаващи този културен диалог. Още повече, че обществените библиотеки са общодостъпна библиотека, която е отворена за обществеността и която обслужва цялото население...¹²

Освен чисто образователната функция, съвременната обществена библиотека придобива много важна социална роля. Тя може да бъде социализираща. Както за „различните те“, така и за тези, които са декласирани. Защото нарастването на неравенствата се случва не само между отделните държави, но и в самите общества.

Всъщност повод да избира да разсъждавам по темата за неравенствата и социалното изключване като основни негативни ефекти на глобализацията в съвременния свят и ролята на библиотеките, са дискусиите с професионалната общност на библиотечните професионалисти в последната година и половина и очертаните

Основни проблеми и предизвикателства при работата с потребителите на обществените библиотеки в България

В периода октомври 2015 – април 2017 имах възможността да проведя 8 обучения към ЦПОБ на ББИА в рамките на курс „Изследване потребностите на читателите и местните общности“ в градовете Смолян, София, Кюстендил, Пловдив, Стара Загора, Пазарджик, Монтана и Разград и три тренинга с колегите от Плевен, Русе и Търговище. На базата на тази непредставителна, но все пак немалка извадка, колегите очертаха едни и същи проблеми, които срещат в своята работа с потребителите:

➤ „Трудни“ потребители

Често пъти това са хора, които проявяват агресия, нямат хигиенни навици, с психически отклонения или възрастни с деменция. В обратните връзки за оценка на обученията много колеги споделят, че имат нужда от допълнителни обучения за това „Как библиотекарите да реагират на читатели с агресивно поведение?“, „Трудните читатели на библиотеката“, „Умения за работа с психично болни потребители на библиотеката“, „Умения за работа с хора с психични отклонения“, „Разрешаване на конфликтни ситуации в библиотеките и водене на преговори“.

Всъщност тези хора не са проблем само на библиотеките, а на цялото общество. Това са всички тези социално декласирани и анонимизирани хора, за които социалната система не може да се погрижи по ред причини, които няма как да бъдат анализирани в настоящия текст. Изследователската ми работа по множество социални проекти показва, че проблеми с тази целева група имат и други професионални общности и най-вече социалните работници. Връщайки се към обществените библиотеки обаче, можем да си зададем следния въпрос – Ако обществената библиотека е общодостъпно място за всички, къде е границата на търпение и колко морално е да изгоним тези хора, за които единственият пристан на социалност се оказва библиотеката? Очевидно е, че до голяма степен проблемите, предизвикващи подобни ситуации са отвъд биб-

библиотеката“ в настоящия сборник.

¹⁰ Бауман, З. Симптоми в търсене на един обект и едно име. – В: Големият регрес: Международен дебат за духовната ситуация на времето. София: Критика и хуманизъм, 2017, с. 45.

¹¹ Пак там, с. 53.

¹² ISO 2789:2015 Информация и документация. Международна библиотечна статистика.

лиотеките и че професионалната общност има нужда от допълнителна подкрепа, но не бива да се пренебрегва фактът, че библиотеката все пак има социализираща роля за подобен тип потребители, доколкото те виждат в нея достъпно място за социални контакти. Една чудесна възможност за решаване на проблемите на професионалната общност в тази насока е обучението по библиотерапия, което предлага ЦПОБ на ББИА.

➤ Изпуснатото поколение – ученици в горен курс

Въпреки, че навсякъде детските отдели се радват на голям интерес от страна на родители и деца на възраст под 14 години, проблемен се оказва преходът на младото поколение от детския отдел към тези за възрастни. Основният проблем се състои в това, че този преход се разглежда като безпроблемен естествен процес – очаква се, че детето ще продължи да посещава библиотеката като юноша и възрастен. Въпреки много инициативи, които се организират от библиотеките за тази целева група, резултатите не са много добри. Ако се върнем на перспективите за консумативната култура на Федърстоун по-горе, всъщност бихме могли да открием част от обяснението защо това поколение просто изчезва от библиотеката. От една страна, това наистина е поколението на емоционалното удоволствие тук и сега, а от друга – до голяма степен библиотеките възпроизвеждат правилата в училище. Те не се разпознават от тийнейджърите като място, където да се почувстват свободни, а напротив – поредното място, което поставя ограничения. Тук по-скоро стратегията трябва да бъде не толкова представяне на възможностите на библиотеките пред една често избрана измежду най-добрите ученици аудитория, а проучване на причините за липса на интерес сред всички ученици. Трябва обаче да се каже, че примери за добри практики не липсват.¹³ Разбира се, важна роля имат и родителите или

➤ Населението в активна възраст

Тук отново може да се разсъждава върху консуматорската култура, но има един по-важен проблем – този за работното време на библиотеката, нейната физически достъпна среда и дистанционните услуги, които се предлагат. Физическите услуги (заемания, справки лице в лице и др.) също могат да бъдат осигурени извън помещенията на библиотеката за определени групи от потребители...¹⁴ Достъпността до средата и услугите във все по-голяма степен е предизвикателство не само за съвременните библиотеки, но и за множество други институции. Вярно е, че от преимуществата на новите технологии се възползват тези, които могат да вложат капитали. Обществените институции ще са винаги по-близо до периферията. По-близо до периферията ще са и страни като нашата, но ролята на съвременната библиотека може да бъде именно в това да предлага подобен достъп чрез новите технологии не само до своите собствени ресурси и услуги, но и до тези на други институции. Макар и бавно, това се случва, но не е толкова видимо нито за потребителите, нито дори за библиотечната общност поради липсата на реално работеща

Мрежа от обществени библиотеки

Най-често дебатът за окаяното състояние на обществените библиотеки в страната се върти около липсата на средства и ангажираност от страна на местните и централни власти. По официални данни на НСИ, за периода 2002 – 2014 приходите на националната и регионалните библиотеки нарастват сумарно от 5 112 000 лв. през 2002 г. до 15 604 000 лв. през 2014 г.¹⁵

¹³ Виж информация за проект Библиопоща на РБ „Михалаки Георгиев“ – Видин и доклада на Даниела Недялкова, директор на РБ „Партений Павлович“ – Силистра в настоящия сборник.

¹⁴ ISO 2789:2015 цит. съч.

¹⁵ Достъпно на: http://www.nsi.bg/sites/default/files/statistical_metadata/ESQRS.2.1_xml/ESQRS_0220_NSI_libraries_2012-N1_SDMX.2.1.xml

Графика 1. Сумарен приход на националната и регионалните библиотеки за периода 2002 – 2014 по данни на НСИ

Разбира се, този бюджет е недостатъчен и често пъти работата на библиотечните специалисти в страната да развиват нови услуги се основава единствено на ентузиазъм. На много места ентузиазмът е изчезнал и всичко се случва по инерция. Това създава външния поглед към библиотеките, че те са някакви архаични институции на „доизживяване“, дори и там, където има промяна. От една страна, резултатите не се правят видими за по-широката аудитория извън потребителите на библиотеката, а от друга – изглеждат като единични инициативи в много ограничен локален контекст поради липсата на реално работеща мрежа от библиотеки.

Към настоящия момент в България има над 2000 обществени библиотеки. Самият факт, че никой не може да посочи официално точния брой на тези институции в страната е красноречив за функционирането на системата. Този текст обаче няма за цел да критикува, а да посочи възможни посоки за развитие. Наличието на толкова много библиотеки е добро начало за изграждане на една силна мрежа, благодарение на която:

- Ще се ускори модернизацията на библиотеките поради възможността за въвеждане на нови услуги чрез споделяне и мултиплициране на добри практики отвъд.
- Ще се оптимизират разходите на библиотеките чрез споделяне на ресурси.
- Работата на библиотеките ще стане видима за по-широка аудитория, включително и за заинтересованите страни, чрез изграждане на един по-цялостен образ на професионална общност, обединена на национално ниво.

Спаска Тарандова

Фондация „Глобални библиотеки – България“ има за своя мисия да работи за приобщаването на българските граждани към глобалното информационно общество и повишаване качеството им на живот чрез подкрепа на дейността на обществените библиотеки в страната. Фондацията осъществява своята дейност въз основа на подписани споразумения за сътрудничество с регионалните, общинските и читалищни библиотеки, които споделят принципите на равен достъп до знание и информация за всеки. Водени от разбирането, че само работата в мрежа може да осигури качествени услуги за гражданите, ние се стремим библиотеките, включени в мрежата „Глобални библиотеки – България“ да бъдат в постоянен процес на развитие и да обогатяват своите услуги съобразно потребностите на местните общности.

Развитието на уменията на библиотечните специалисти и адекватните услуги съобразно потребностите на местните общности са сред ключовите фактори за успешното реализиране на целите на ФГББ. В тази връзка Фондацията развива своята дейност в две основни направления – постоянно повишаване на капацитета на библиотечните служители и въвеждането на нови услуги, при насърчаване на местните партньорства.

За изпълнението на тези приоритети ние разработваме и прилагаме, от една страна, свои програми, и от друга – кандидатстваме по различни програми, финансирани на национално или европейско ниво.

Иновативни услуги и програми

За тази цел ние следим световните тенденции в развитието на обществените библиотеки, съобразяваме се с българските условия при тяхното прилагане и сме в непрекъснат контакт с регионалните библиотеки, които са наши партньори по места.

Принципите, от които се водим в нашите решения по отношение на собствените програми са спазването на общите приоритети и създаването на процедури, които да осигурят възможност на максимален брой библиотеки да кандидатстват.

По отношение на външното кандидатстване определящи са приоритетите на съответните програми и наличието на международни партньори. Съобразно критериите на съответните програми, ние подбираме крайните бенефициенти, т.е. библиотекарите и библиотеките, които да бъдат включени в съответния проект. При всяко кандидатстване се стремим да обхванем определена целева група от библиотеки или нови услуги, които библиотеките имат потенциал да развият и предоставят в бъдеще.

Работна група на иноватори в библиотеките

През 2015 г. ФГББ създаде работна група по иновации, която включва специалисти от регионалните библиотеки – Анелия Харалампиева, Генади Богданов, Емил Демирев, Камелия Конева, Калоян Здравков, Красимира Няголова и Росица Попаркова от читалищна библиотека, които при менторската подкрепа на проф. Таня Тодорова и Снежана Янева, председател на ББИА, изследваха иновативни практики в обществените библиотеки по света. Основният продукт от работата на експертната група бе изработването на набор от иновационни услуги или програми, които следват основните направления в иновациите и са адекватни на потребностите

на библиотеките и потребителите на библиотечни услуги в национален контекст. Иноваторите се обединиха около няколко идеи, които да бъдат апробирани в българските библиотеки – въвеждане на 3D технологии чрез изграждане на творческо пространство – мейкърспейс в библиотеката, създаване на зони за младежи в библиотеката, кино в библиотеката, партньорство с туристическия бизнес, видео информационни (рекламни) спотове, обучения за работа с google приложения за по-качествено информационно търсене и намиране на релевантни ресурси.

Творчески пространства в библиотеките

От изведените нови идеи ФГББ реши да стартира с изграждането на творческо пространство – мейкърспейс в библиотеките.

След подбор по предварително зададени критерии, за три библиотеки – Регионална библиотека „Пейо Яворов“ – Бургас, Общинска библиотека „Искра“ – Казанлък и библиотеката при НЧ „Напредък – 1895“ – Радомир, бяха закупени по един 3D принтер и 3D скенер и бе поставено началото на мобилна лаборатория на ФГББ, която да може да пътува и прави презентация на възможностите на тази техника в библиотеките в страната. Проведено бе обучение на библиотекари от трите библиотеки за работа с техниката. Поставено бе началото на партньорства и разработване на съвместни програми за обучение по 3D моделиране и принтиране с техническите университети, факултети или колежи, разположени на територията или в близост до трите града.

Като положителен пример от тази инициатива може да се посочи реализираният от Регионална библиотека „Пейо Яворов“ – Бургас в партньорство с ПГЕЕ „Константин Фотинов“ проект „Земята по-чиста, ние по-знаещи“ по програмата на „Библиотеката – активен участник в обществения живот“, който получи наградата на EIFL (Electronic Information for Libraries) за постижения през 2016 г. – иновации в библиотеките в областта на екологията. Наградата бе връчена през м. юни на международната конференция Next Library в гр. Орхус, Дания в присъствието на над 350 библиотечни специалисти и техните партньори от цял свят. В рамките на проекта 120 ученици от професионалната гимназия формираха екологично мислене и развиха навици за събиране на пластмасови отпадъци и рециклирането им. Библиотеката надгради проекта като стимулира учениците да събират пластмаса в училището и да я предават за рециклиране, за да може да се закупува допълнителен материал (филамент) за работа с 3D принтера и през следващите учебни години. Библиотеката разработи и специална онлайн платформа, която предвижда възможности за споделяне както между участниците в проекта, така и между всички заинтересовани за съвместна работа по проекти с 3D принтери.

Библиотерапия

В резултат на успешно изпълнен проект „Обучение на библиотекари за предоставяне на иновативна услуга за приемни родители, деца и семейства в риск“, реализиран през 2015 г. в рамките на конкурса за малки проекти на ФГББ „Библиотеката – център на местната общност“, библиотерапията стана изключително популярна сред библиотеките в страната. През 2016 г. Фондацията издаде първия в България Наръчник по библиотерапия. Той предоставя техники и умения, чрез които библиотеките могат да окажат подкрепа на читатели, базирана на работа с различни литературни произведения. Чрез техниките на библиотерапията се въздейства върху читателската култура и определени елементи от личността на читателя, като се оказва и емоционална подкрепа на хора в криза.

Наръчникът бе издаден в тираж от 1200 екземпляра. Част от него бе разпространен в обществените библиотеки от мрежата на ФГББ. 300 екземпляра бяха предоставени на Центъра за продължаващо образование на библиотекари към ББИА. С тях се проведе обучение на библиотечни специалисти от мрежата на ФГББ в цялата страна, както и на експерти от университетски и училищни библиотеки.

По този начин Фондацията полага началото на иновативна услуга в обществените библиотеки в България, с която се привличат нови категории потребители.

Програма „Библиотеката – активен участник в обществения живот“

През 2015 и 2016 г. разработената от Фондацията програма за финансиране на малки проекти „Библиотеката – активен участник в обществения живот“ предизвика голям интерес сред библиотеките. Програмата е създадена в резултат на договори на ФГББ с Министерство на културата в изпълнение на ПМС за съфинансиране по Споразумението за безвъзмездно финансиране от страна на Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“ за дейности по осигуряване на устойчивост на постигнатото по Програма „Глобални библиотеки – България“.

През 2015 г. конкурсната процедура беше отворена за всички регионални, общински и читалищни библиотеки, включително библиотеки извън мрежата на ФГББ и се проведе в три тематични области: Достъп до информация, гражданско участие, доброволчество; Културно наследство и междукултурен диалог; Устойчиво развитие на местните общности. Бюджетът на програмата бе в размер на 25 000 лв. с които бяха подкрепени 14 проектни предложения.

Целта на грантовата схема бе да затвърди мястото на библиотеките като активен участник в обществения живот чрез сътрудничество с местни, регионални или национални неправителствени организации. В рамките на конкурса бяха подкрепени успешни модели на сътрудничество, както и създаването на нови партньорства с гражданския сектор, доказващи потенциала на библиотеките като ресурсни и обществено ангажирани центрове, като място за срещи и дискусии, но и като активен участник в дебатите и решенията на проблеми от местен и регионален характер. Ефективно работещите партньорски модели бяха утвърдени и разпространени като добри практики в мрежата на ФГББ.

Големият интерес към конкурсната сесия през предходната година и невъзможността да бъдат финансирани проектни предложения с добро качество, поради недостатъчен финансов ресурс, доведе до петкратно увеличение на заделените за целта средства през 2016 г. Проведени бяха две конкурсни сесии с бюджет от 150 000 лева.

Конкурсната процедура беше отворена за всички регионални, общински и читалищни библиотеки от мрежата на ФГББ в три тематични области: Развитие на местната общност; Устойчиво развитие; Образователна интеграция на малцинствени групи.

В рамките на конкурса бяха подкрепени успешни модели на сътрудничество, както и създаването на нови партньорства между самите библиотеки, между библиотеки и граждански организации, между библиотеки и училища, доказващи потенциала на библиотеките за работа с партньорски организации.

В рамките на двете конкурсни сесии бяха подкрепени 47 проекта. В тях участват 93 библиотеки в партньорство с 21 училища и 17 неправителствени организации.

През 2016 г. 144 библиотеки от мрежата на ФГББ са кандидатствали с проекти. Най-много са кандидатурите по Програма „Библиотеката – активен участник в обществения живот“ на Фондация „Глобални библиотеки – България“ и за допълващата субсидия на Министерство на културата. Подкрепените от Фондацията 47 проекта представляват 57% от всички проекти, спечелени от библиотеките. Това е безспорно доказателство за изключителното значение на проектната програма на ФГББ.

Една от основните ползи от Програма „Библиотеката – активен участник в обществения живот“ на Фондация „Глобални библиотеки – България“ е, че тя развива капацитета на обществените библиотеки в страната да разработват и изпълняват проекти. Така в бъдеще те ще могат по-успешно да привличат финансиране за своето развитие и от други финансиращи програми.

Повишаване капацитета на библиотечните специалисти

По отношение на програмите за повишаване капацитета на библиотечните специалисти ние възлагаме разработването на програми и обучителни материали по теми, които управителните органи на Фондацията са определили като важни и отнасящи се до всички обществени библиотеки.

През изминалите две години ФГББ проведе с наети външни експерти в градовете – центрове на регионите за планиране (ниво NUTS 2) тематични обучения по разработване и управление на проекти, по визуална грамотност, за предоставяне на административни услуги. В рамките на тези 18 обучения се включиха 323 библиотечни специалисти от регионалните, общински и читалищни библиотеки.

Във връзка с една от целите на Фондацията, да работи за разпознаването на библиотеките като места за информация за услугите на електронното правителство и място за обучение на гражданите как да ползват тези услуги, разработената специална програма за обучение на библиотекари за предоставяне на административни услуги е достъпна за всички служители в обществените библиотеки чрез платформа за е-обучения през сайта на ФГББ.

Паралелно с това регионалните библиотеки заявяваха теми за обучения на базата на проучване на потребностите на библиотекарите от съответните области. Основно темите са свързани с ИКТ за новоназначени служители; работа с нови технологии; изграждане на автоматизирани библиотечни системи за споделяне на съдържание; работа с бази данни, търсене в електронна среда; нормативната уредба с фокус върху Стандарта за библиотечно-информационно обслужване и Наредбата за опазване на фондовете, първична библиотечна документация; комуникации, презентационни умения, връзки с обществеността; проучване на читателските интереси; нетрадиционни форми за насърчаване на четенето и други.

В обучителните центрове на регионалните библиотеки през 2015 г. бяха проведени 49 обучения за 851 специалисти, а през 2016 – 2017 г. – 54 обучения за 630 специалисти.

Обучения на библиотечни специалисти през външни програми

Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014 г.

През 2015 г. по проект „Библиотеката – обединителен център на НПО сектора и общността в регионите на Кърджали, Разград и Враца“ 135 представители на регионалните библиотеки и читалищата от целевите райони бяха обучени в застъпничество; работа с медии, включително използване на социалните медии за привличане на поддръжници; привличане на доброволци и дарители.

Програма Еразъм + КА 1

Проектът „Повишаване на обучителния капацитет на мениджъри и служители в общинските библиотеки“ е с продължителност една година (септ. 2016 г. – септ. 2017 г.) и се изпълнява в партньорство със 7 общински библиотеки в страната, участници в консорциум „Модерна библиотека“ – библиотеките в Асеновград, Димитровград, Исперих, Карлово, Казанлък, Котел и Самоков. В рамките на проекта директори и служители на библиотеките-участнички се включиха в две обучителни програми в Испания и Финландия по модерен библиотечен мениджмънт и нови библиотечни услуги. Участниците повишиха познанията си за модерните подходи в управлението на библиотеките, иновативни библиотечни услуги, интерактивни методи за работа с потребители на библиотечни услуги, придобиха нови умения за работа с местните общности, за разработване на обучителни модули. В резултат на проекта е разработено помагало, което обобщава наученото и е достъпно чрез портала на Фондацията не само

за останалите общински библиотеки, но и за всички библиотеки, които от посочените добри практики могат да почерпят идеи за нови дейности и услуги за местните общности.

Програма Еразъм + КА 2

По проект „E-skills for E-inclusion“ в партньорство с още 5 организации от Ирландия, Румъния, Испания и Италия се изработва обучителна програма за обучители по ИКТ и обучителна програма по ИКТ умения за уязвими групи. До края на 2017 г. обучителната програма и методиката за оценка на придобитите знания ще бъдат финализирани. През следващата година обучителната програма ще бъде тествана във всяка от библиотеките, включени в проекта. Резултатите от проекта ще доведат до още една нова услуга, която ще може да се предлага в библиотеки в бъдеще.

ФГББ изпълнява проекта в партньорство с 4 регионални библиотеки – в Шумен, Враца, Велико Търново и Хасково. ИКТ експерти от тези библиотеки участват активно в проектните дейности.

Проектът е с продължителност 3 години и през 2018 г. ще се тества новата платформа за обучение на граждани в целевите библиотеки. След това тя ще бъде достъпна и за всички останали през платформата за е-обучения на ФГББ.

Изследователско посещение на библиотекари-иноватори в Норвегия

През 2016 г. част от групата на библиотекарите-иноватори към Фондацията проучи норвежкия опит в проектирането, изграждането и управлението на библиотеки за тийнейджъри. Посещението в Осло се осъществи с финансиране по Програма за подкрепа на НПО към Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство, направление „Партньорски инициативи, насърчаващи сътрудничеството с държавите донори (Исландия, Лихтенщайн, Норвегия). Проучването включваше три компонента – работна визита, разработване на модел на библиотека за тийнейджъри в България и неговото презентирание на подходящи форуми. По време на работната визита беше проучен опитът на норвежките библиотеки, и по-специално на новооткритата библиотека за тийнейджъри в квартал Тойен, Осло в следните направления: оформяне на библиотечното пространство; развитие на библиотечните колекции; разработване и прилагане на образователни програми; изисквания към библиотечния персонал и квалифицирани доброволци, които действат като ментори, обучители и медиатори; участие на младежите в процеса на изграждане на пространствата и разработването на програмите.

Бяха дискутирани теми като нови образователни и културни политики на местно и държавно ниво; съвременни тенденции в архитектурата и проектирането на обществени сгради, отчитащи актуални демографски и икономически статистики; мястото на новите технологии в образователния процес и в частност в работата с деца и младежи.

В бъдеще Фондацията ще продължи активно да подкрепя повишаването на капацитета на библиотекарите – предпоставка за библиотечни дейности, адекватни на очакванията на потребителите. Тясното сътрудничество с обучителните центрове и учебните бази ще се задълбочава за осигуряване на необходимото надграждащо обучение и възможност за подготовка на служителите за новите задачи на обществените библиотеки.

Даниела Недялкова

Днес е актуално да анализираме библиотечния ню ейдж в контекста на традициалността – т.е. в двуединството на „традицията“ и „дигиталност“. В доклада са разгледани някои приложни аспекти от „традиционните“ ни библиотечни експерименти с книгата и поколението Z, разчупващи стереотипите за активно сътрудничество между библиотека, семейство, училище.

Целта ни е да повишим интелектуалните способности, мисленето, въображението и творчеството на тези, които утре ще дефинират бъдещето ни. Основната ни задача е създаване на позитивно отношение към четенето и осъзнаване ролята на книгата като фактор за успех; сближаване на библиотеката с деца, учители и родители в тяхното общуване чрез четенето.

Според изследване на Statistikbrain способността за концентрация на вниманието при подрастващите през 2000 г. е била 12 секунди, при златните рибки – 9 секунди, а при подрастващите през 2016 г. – 8,25 секунди. На пръв поглед цифрите са шокиращи. Най-вероятно именно затова родителите, учителите и ние, библиотекарите, се оплакваме от синдрома „дефицит на внимание и хиперактивност“ – учениците като че ли не са способни да се съсредоточат, не могат както преди да усвояват информация в голям обем.

Всъщност днешното, т.н. поколение Z расте в свят с безгранични възможности пред себе си, но няма време за всички тях. Затова гимназистите развиват свой естествен 8-секунден филтър. Грабнеш ли веднъж вниманието им – твои са! Просто информацията трябва да се дава във вид, който генерацията Z може да усвои.

Според австралийския социолог Марк Маккриндъл, класифицирал последните три поколения като „X–Y–Z“, поколението от третото хилядолетие е визуално и технологично ориентирано. Днес младежите са глобални, мулти-модални и дигитални. Те са най-общуващото и сложно поколение до момента, някак преждевременно пораснали и странно прагматични.

Упрекват поколението Z във функционална неграмотност, недоразвито критическо и аналитико-синтетично мислене; разсеяни, не ги привлича четенето, особено по-дългите текстове. Но те притежават мултимедийна грамотност, генерират интернет съдържание, предпочитат квинтесенцията на хаштага – една дума или кратък израз; комуникират визуално; учат по индукция.

Днес децата ни са дигитални гении, но голяма част имат проблем с възприемането на художествени текстове от класическата литература, на класически образци на визуалните изкуства и музиката. Нашите библиотечни експерименти са в тази посока – да разчупим традиционните библиотечни уроци и да създадем творческа лаборатория сред стените от мъдрост; гимназисти да разгръщат страници на книги и художествени албуми, да анализират цветовете на импресионистите, да слушат грамофонни плочи с импромтю на Шопен и да напишат или нарисуват своята импресия. Т.е. чрез създаването на един своеобразен ремикс от сливане на различни изкуства, да провокираме асоциативните търсения на дигиталните ни гении.

Нашите герои от Z поколението са по-чувствителни от нас, възрастните. Техните сетива са особено изострени и могат да приемат повече информация, но едновременно с това те по-бързо изгубват интерес към образователния процес, „удавени“ в информационното море. Споделените практики са опит да се насочи високата им сетивност при

възприемане на информация, като предизвика обучаваните да включат в образователния процес повече сетива, разпределяйки информационния поток между сетивата им и акти-вирайки емоционалната им памет. Знаем, че човек възприема до 10% от информацията, докато чете сам и 20%, ако слуша. По този начин са активни обаче само две от сетивата, на които и разчита традиционното училищно образование. Обучението обаче така остава ста-ционарно, задържа по задължение обучавания на мястото му на чина, поставя го в ролята на пасивен консуматор, давец се в морето от информация, която не се превръща в знание.

Да се пътува в пространството е учене и това е стара истина. В търсене на формули за създаване на мотивираща среда разработихме стратегията „Пътуване във времето“. За реализиране на идеята в „Портал“ към миналото се превърна комплексен отдел „Изку-ство“ на Регионална библиотека „Партений Павлович“. Стратегията бе прилагана в раз-лични класове на Езикова гимназия и даде добри резултати. В процеса на реализация бе установено, че за да бъде по-истинно усещането за пътуване, е необходимо учениците да бъдат не само изведени от класната стая, но и потопени в среда, провокираща фантазията и интелекта.

„Порталът“ във времето бе използван за първи път в урок за обобщение върху литера-турата от Българското възраждане. Изборът се наложи от необходимостта знанието да стане трайно, а за целта то трябваше да бъде свързано с нещо познато, с обекти и факти, които да му придадат плътност, да го материализират. Възрожденската история на Силистра даде именно възможността да се материализира абстрактното знание от учебниците. Презентацията, под-готвена от библиотечния експерт, добави интригуваща информация за нравите, бита, култура-та и геополитиката на ренесансова Силистра. Пътеписите на Евлия Челеби и Феликс Каниц, многобройните краеведски изследвания, карти и литографии телепортираха с машината на времето в имперското пристанище с корабостроителници и десетки храмове на венецианци и евреи, мюсюлмани и християни; прагматичните житейски съвети на еврейския светец Елиезер Папо и невероятната автобиография на епископ Партений, **крив**☺**разбраната цели-вили-за-ция** и зазиданото пергаментово Евангелие в стените на православния храм. Свързването на далечното и чуждото (информацията от учебниците) със знанието за своето от библиотеката, даде възможност на гимназистите да осмислят случилото се като процес и да „заживеят“ в епо-хата. В хода на библиотечния урок учениците демонстрираха своите знания за автори и творби, класически образци, поставящи проблемите на времето.

През следващата учебна година стратегията бе приложена при същите гимназисти с преподаване на нови знания за Модернизъм и индивидуализъм в българската литература. „Порталът“ на времето се отвори в комплексен отдел „Изкуство“ за рецепцията на българ-ския модернизъм в контекста на европейския. Музиката на Шопен, Скрябин и Шьонберг, албумите с модерно изкуство на Климт и Шагал, Мане и Сезан, създадоха атмосфера, различна от типичната за класна стая, когато часът се реализира в друго пространство. Въздействието на музика и цветове провокира у учениците нови усещания, предизвиква съпреживяване, емоционална памет, която обучаваните добавят към менталната.

„Шифърът на Йовков“ се оказа труден за декодиране в символистичен аспект. Жът-варят и Нивата, Ковачът и Сарандовица, видени през библиотечния фокус на илюстратора в изложбата, успяха да провокират гимназистите за есеистични и графични ескизи.

Z-кавърът тази година беше посветен на Елин Пелиновия 140-годишен юбилей. Раз-казите му бяха анализирани и преобразени от учениците с удивително многообразие на изразните средства – впечатляващ филм, режисиран и безстрашно заснет в градския гро-бищен парк; вихрен ръчник, достоен за национален фолклорен конкурс; илюстрации и фотографски колажи. Жури и публика не само оценяваха, но и активно участваха в биб-лиотечния урок по българска литература.

Анализът на фактите показва, че един от механизмите, чрез които би могло да се променят нагласите и да се преосмисли стойността на ученето, е като се поднови прекъс-

натият диалог между поколенията, между училището и библиотеката. Това наложи да се разработят нови стратегии, които да предвидят участието на ученици, учители и родители в образователния процес, но и неминуемо новите стратегии предвиждаха сътрудничеството със специалистите от библиотеката. За Z поколението е особено полезно да се срещат с възрастни, с професионалисти от различни сфери, за да съизмерват своя труд, да се ориентират професионално, да оценяват опита на другите, да проверяват наученото, а ние като библиотечни професионалисти приехме с готовност експеримента.

Удачна форма за новите стратегии се оказа урокът-състезание „Пътуване в Древна Гърция“, който бе замислен и реализиран като интердисциплинарен урок с двама учители – по „Български език и литература“ и „Изобразително изкуство“. По време на „Пътуването“ учениците изпълниха и такива задачи като изработване на антични съдове от глина, рисуване на театрални маски, театрални изяви със състезателен характер. Всяка от тях направи възможно по нов начин докосването до арт лабиринта на далечното минало, създаде илюзия за пренасяне във времето и усещане за реалност, все фактори, необходими за превръщането на информацията в знание и опит.

Сам по себе си този урок стана повод за неформална дискусия с родителската общност, която от гост на събитието се трансформира в участник. По време на този тип библиотечни уроци, родителите Y на обучаваните ученици започнаха да гледат по нов начин своите деца от Z поколението. Оказа се, че освен темите от ежедневието, възрастните могат да обсъждат с подрастващите романа „Майстора и Маргарита“, презентирани от учениците от 10-ти клас чрез доклад, клип и театрални диалози.

В следващия етап, родителското Y поколение получи първата си домашна задача „Мама и Татко на кино с детето!“ – да изгледат заедно у дома филмиран литературен шедевър от българската литература. Във втората задача „Мама и Татко на урок по литература“, гимназисти и родители се включиха активно в нарочно разработени библиотечни уроци-дискусии за позабравените днес общочовешки ценности според филма и повестта „Крадецът на праскови“ или разказа „Дервишово семе“ с филмовата версия „Орисия“. Осмокласници и родители направиха паралел между ценностната система на патриархалното и съвременното общество. Родителите се впуснаха в разгорещена дискусия, а децата им се радваха, но и се гордееха с тях – личеше си по аплодисментите.

Вярвам, че библиотеката мъдро успя да възстанови позабравения диалог между поколенията Y – Z и изгради виртуален мост към бъдещето.

В „Портал за Z поколението“ преобразихме и конферентната ни зала „Диоген Вичев“, защото пътешествениците се увеличаваха, а понякога премествахме „Портала“ в Художествената галерия и дори в Административния съд. Ние, библиотечните специалисти, се превъплъщахме в роли според ситуацията – гидове, жури, съдебни заседатели, стайлинг съветници и дизайнери на арт визия... Фокус на библиотеката е поколението Z – младежите – бъдещето, смисълът на живота ни, на прогреса, на всичко, което правим и оставяме след себе си.

Нашите гимназиални герои умеят да боравят със смарт-технологиите и да си служат с тях, но наша грижа е да им помогнем да ги овладеят така, че технологиите да им служат, а не да ги заплашват и да отнемат детството им и възможността им за активна междуличностна и вербална човешка комуникация. Защото технологиите са предназначени да развиват личността, а не да я ощетяват.

Психолози и невролози от Университета в Ливърпул стигнали до извода, че четенето на качествена художествена литература оказва върху мозъка ефект на реактивен ускорител. Изследователите накарали доброволци да четат оригинални и опростени откъси от ренесанса и класицизма. Реакцията на мозъка при всяка нова дума се проследявала с помощта на магнитно-резонансна томография. Снимките показали, че оригиналните текстове

ве с множество метафори и сложен синтаксис провокирали много по-силен и продължителен отклик, изисквали по-голям обем памет и стимулирали участниците в експеримента да продължат с четенето.

Освен това се изяснило, че четенето на римувани текстове особено активизира дясното полукълбо, в което се съхранява автобиографичната памет, помагаща на читателя да види личностния си опит в светлината на прочетеното. Художествените текстове откриват нови хоризонти на съзнанието, формират интелектуални мисли, създават провокативни мисловни връзки в нашите герои от генерацията Z.

Ако си припомним текстовете на Молиер и анализираме вероятностите за интерес към тях от съвременен младеж на 18 години, сигурно ще ни обхване здравословен скепсис за несъвместимостта на дигиталните ни отрочета от 2017 г. и класицизма от 1664 г., нацелен в нравственото превъзпитание. Експериментът с пиесата „Тартюф“ и Съдът на поколението Z всъщност позитивира ролята на четенето в изграждането на личността.

„И сега, ненаказуем, Тартюф живее в нас самите, около нас, навсякъде...“, каза като предисловие Ваня Игнатова, учител по литература, според която експериментът е в името на четенето и на потребността да се чете. Целта е подрастващите да се научат да разбират написаното, да свикнат да тълкуват убедително текста и да правят обобщения, говорейки пред аудитория с тези, които са защитими.

В ролите на съдии, прокурори, защита, свидетели, както и на самия скандален литературен герой на Молиер, се преобразиха нашите читатели – десетокласници от ЕГ „Пейо Яворов“ – Силистра. Стъкмени в черни тоги, в 16 ч. на 6 април 2017 г., „членовете на Съда“ влязоха и призоваха всички участници. Делото започна. В очакване на присъдата, експерти, родители и студенти практиканти бяха призовани да попълнят анкетни листове, оценявайки всички участващи страни в делото срещу... вечния Тартюф, роден през 1664 г. Съдът реши, че осъжда подсъдимия Тартюф на 5 години затвор, която присъда да се приложи незабавно с право на обжалване пред Съда на историята в 30-дневен срок.

Мотивация: С присъда, постановена на 6.04.2017 г., наказателно дело от общ характер №1/2017 г., съдът признава подсъдимия Тартюф за виновен в извършването на следното престъпление: *През периода 1664 – 1665 е въввел Оргон и семейството му в заблуждение, внушавайки им, че е добронамерен човек, чист в помислите си, безкористен, беден материално и нежелаещ набавяне на имотна облага... По този начин подсъдимият е осъществил престъплението „измама“ по смисъла на чл. 209, ал. 1 от Наказателно-процесуалния кодекс, изразяващо се в това, че измамата е била извършена чрез възбуждане и поддържане на заблуждение у Оргон.*

Трите съдийски тоги и респекта на съдебната зала изтриха границите между петте столетия. Защо такава присъда ли?... Може би защото поколението Z иска лицемерието, подлостта, клеветите, измамите, лъжата да останат само в миналото или между страниците с литературни герои... А в училище по цивилизация се превърна малката библиотечна книжка и „Порталът към бъдещето“ за поколението Z.

Екс директорът на ЕГ сподели, че изразът „Трябва да подготвяме децата за живота!“ е парадоксален. Та нали те са във живота, те го изживяват, преживяват, обживяват, съживяват непрекъснато. Тези прекрасни млади госпожици и господа, днес пременени в народни носии за абитуриентския си бал, преди две години успяха да построят училище в Гана! Там, където проливният дъжд и жегата спираха учебните занятия под открито небе, силистренските гимназисти промениха света за 78 деца и десет учители. Тематичните уроци за неграмотността и четенето, краудсорсинга и лидерството предизвикаха активност и промяна.

Z поколението са нашите обикновени деца, които могат да постигнат необикновена промяна на света около нас. Нека ние в библиотеките да им съдействаме да го правят с усмивка и радост, и най-вече със собствен автограф, с творчество, с мъдрост и знание.

Маркетинг микс на библиотечните услуги

Светлана Лакова

Обществената библиотека е организация, създадена от обществото и осигурява достъп до знание, информация, учене през целия живот и творби на въображението чрез разнообразие на ресурси и услуги. Тя е общодостъпна, независимо от националност, раса, пол, възраст, религия, език и образование.

Маркетингът е философия на ориентиране на потребителя, съвкупност от методи за взимане и прилагане на решения, съвкупност от техники за събиране и оползотворяване на информация. Основната му цел е да продаде това, което не е осезаемо. Продава се невидимото за очите. Разчита се на опита на клиента; личното, субективно преживяване във връзка с дадената услуга.

Днес информационното общество изисква от библиотеките нова актуална визия на предлаганите услуги. Оцеляването им е свързано с формиране на устойчиви стратегии на развитие и управление. Реализирането на стратегическите цели и мисията на библиотеките е обвързано неизменно с ежедневни маркетингови проучвания и планове, които обновяват управленските програми. Приемайки основната идея на маркетинга, че за нас с приоритетно значение са нуждите и потребностите на потребителите, взаимодействайки си с образователната система, чрез учене през целия живот, можем успешно да разширяваме периметъра на въздействие на библиотечните услуги и тяхното диференциране.

Взаимното преплитане на интереси на отделните институции позволява да се потърсят подходи за постигане на устойчиво управление на библиотеките. Необходимостта от високообразовани библиотечни специалисти с познания и икономически компетенции ще бъдат полезни за успешното реализиране на поставените цели и мисия за съществуване.

Библиотеката като институция представлява система от взаимосвързани и взаимозависими елементи, които се обединяват в едно цяло. Такива са печатните издания, електронните и комуникационни ресурси, библиотечни уебсайтове, социални медии, списъци и брошури с информация за наличните ресурси, панаири на книгата, връзки с различни социални групи, кампании за насърчаване на четенето и пр. За да изследваме тази система трябва да анализираме в цялост всички възможни въздействия.

От една страна ще се анализират връзките между елементите на самата система и всеки от тях поотделно, от друга страна, ще се наблюдава характера и въздействието на обкръжаващата среда. Основен момент в маркетинга е обединяването на взаимосвързани и взаимозависими елементи, които включват стоката, цената, пласмента, сервиза и промоцията. Всеки един от тях сам по себе си е отделна сложна система, която е подсистема на маркетинговата. Всички тези връзки и зависимости се обединяват в един комплекс. За целите на настоящата разработка ще представим приложението на тези взаимозависимости от библиотечните услуги.

Системният маркетингов подход подчинява всяка от подсистемите на общата цел на фирмата, т. е. на глобалния максимум¹. В следствие на това е възможно да се постигне и измери синергичният ефект при планирането и управлението на дейностите на фирмата. Тези ефекти са търсени от маркетинга чрез инструментите, които образуват маркетинговия комплекс или така наречения маркетингов микс.

¹ Илева, Р. Маркетинг. В. Търново: Абагар, 2008.

Маркетинговият комплекс обобщава всички мероприятия и инструменти, с помощта на които може да се води активна фирмена дейност. Те се използват заедно, в единна структура, като се цели постигане на предварително определената фирмена цел не само с помощта на всеки един от инструментите поотделно, но и със синергичните ефекти, възникващи от съвместното им използване.²

Елементите на маркетинговия микс са продукт, пласмент, цена и промоция. Най-популярното им название е „четирите P“ (product, place, price, promotion).

Фиг. 1. Маркетинг микс

Продукт (product) – продуктова политика. Представлява съвкупност от дейности по отношение на стоквата или продуктовата политика. Обхваща сфера, която се занимава със създаване и развитие на „точния продукт“ и неговите варианти, като качество, дизайн ползи, маркировка и пр. Основните въпроси са свързани с това, „Какъв да бъде асортимента на фирмата?“, за удовлетворяването на кои потребности служи стоката и това се прилага за различните нива на стоката. Като имаме предвид библиотечните услуги като продукт приемаме, че се отнася за диференциацията на възможните информационни услуги, ползвани от гражданите и предприетите мерки и политики за реализацията им. Съгласно Закона за обществените библиотеки³ се предоставят основни и специализирани библиотечни услуги. Основни библиотечни услуги са:

- ползване на библиотечните колекции в библиотеката и извън нея;
- предоставяне на вербална библиографска и фактографска информация;
- достъп до собствени традиционни и електронни бази данни и интернет достъп за образователни, социални и научни цели.

Специализирани библиотечни услуги са:

- предоставяне на писмена библиографска информация;
- предоставяне на ретроспективни библиографски издирвания;
- доставка на библиотечни документи от страната и чужбина;
- достъп до външни мрежови ресурси и бази данни;
- копиране на библиотечни документи;
- публикуване на издания.

Цена (price) – ценова политика. Представлява това, което фирмата предлага като ценова линия, отстъпки, намаления, плащания, кредитиране. Като публична институция, финансирана от държавния бюджет, обществените библиотеки прилагат нормативните изисквания. По отношение на цената Закона за обществените библиотеки предвижда в чл. 51 (2) основните библиотечни услуги се предоставят безвъзмездно, а библиотечни колекции, които съдържат

² Пак там.

³ Закон за обществените библиотеки, 2013.

културни ценности, се предоставя в съответствие с изискванията на Закона за културното наследство. Възможност за определяне на цена и влияние върху развитие на платените дейности имаме при специализираните услуги. Ценовата политика се формира съгласно вътрешнофирмен документ – стратегия, правилник, правила и пр. Размерът на таксите за предоставяне на специализирани библиотечни услуги по ал. 1, т. 1 – 5 се определя с тарифа на Министерския съвет, съответно с акт на общинския съвет, като постъпленията остават в съответната обществена библиотека. Общественият характер на библиотеките не позволява свободно формиране на цените на услугите, както продуктите и услугите на стоковия пазар. С този инструмент, марка и ограничен, може да се въздейства и влияе при определянето на маркетинговата стратегия и политика на институцията за постигане на устойчиво управление.

Пласмент (place) – дистрибуционна политика. Дистрибуционната политика на фирмата включва организацията и управлението на дистрибуционните канали. Определяне на покритието на пазара, разпределение на стоковете наличности по складови бази, локализацията на стоката, логистиката. Тук трябва да се разбира най-оптималното достигане до читателите на библиотечните продукти и материалите от фонда. Основните въпроси при определяне на дистрибуционната политика са свързани с това:

- Как една библиотека трябва да организира интериора си, за да постигне максимален ефект от разпределението?
- Какви са възможните пътища за най-бърза и ефективна доставка на продуктите, информационните материали и пр. дейности до читателите?

Промоция (promotion) – политика по представяне и реклама. Известна е още като комуникационна дейност на фирмата. Включва всички действия, представящи достойнствата на фирмата и продукта, убеждаващи целевите потребители да купят продуктите, да бъдат клиенти. Изработва се комуникационен комплекс, който включва реклама, насърчаване на продажбите, лични продажби, връзки с обществеността. Целта на промоцията е да се осведоми целевият пазар за библиотечните ресурси и за изгодите, които могат да се получат от тях. Решението за ползване на библиотечния фонд ще се осъществи при пълната убеденост, че изгодите надхвърлят разходите за предложените услуги. За изработването на комуникационния комплекс е необходимо да бъде анализиран целевия пазар на ползвателите на библиотечни услуги, очаквания от пазара, посланието на библиотеката към читателите, използване на конкретни техники за привличане на читатели, периоди на засилена реклама, анализ на резултатите от популяризирането на дейностите и ефектите върху посещенията, заемането на библиотечни фондови материали и икономическа ефективност.

Маркетинговият микс е най-често използваното понятие в маркетинга, елементите представляват маркетингова тактика, която подпомага изпълнението на избраната стратегия чрез координиране на „четирите Р“. Най-успешното координиране на процесите се получава чрез използването на холистичния подход.

Обкръжаващата среда за библиотеките включва съвкупността от всички активни субекти, сили и условия, действащи извън пределите на институцията и въздействащи върху нейните елементи, и тяхната съвкупност – системата. Тази среда е изменчива, налага ограничения и засяга жизнения цикъл на всяка фирма. Измененията, които могат да настъпят се характеризират с неочаквани, резки промени. Необходимо е периодично да се извършва анализ и сканиране на маркетинговата среда в библиотеката. Мониторингът има цел да следи за промени в средата чрез събиране, анализ, оценка и интерпретиране на информация за силите на въздействие. Мониторингът е необходимо условие за разработване на ефективна маркетингова стратегия.

Върху определянето на маркетинговата среда на всяка библиотека оказват влияние външни фактори: правни, регулативни, технологични, икономически и конкурентни сили, социални и политически сили. В основата на маркетинг микса стои най-важният елемент – потребителят (читателят).

Демографските фактори представляват интерес за маркетолозите на библиотечните услуги, които анализират информация за хората ползватели на предлаганите библиотечно-библиографски и информационни услуги. Тук се отнасят числеността на населението на региона, възрастова структура, етническа и религиозна, миграционни процеси и тенденции; тенденции на степента на образование на населението. Тези фактори оказват най-голямо влияние за формиране на предпочитания на потребителите, от които зависи направлението и ръста на библиотечните услуги.

От друга страна може да се предположи, че активната държавна политика в областта на социалната защита на населението ще доведе до осигуряване на потребностите на младите семейства за жилища, увеличава се коефициентът на раждаемостта, а с това и ще се увеличат разходите за образованието. Икономическите фактори от своя страна развиват съществен дял на покупателната способност. Същевременно оказват въздействие и на дейностите на библиотеките.

Природните фактори – разумното ползване на ограничените природни ресурси води до необходимостта от допълнително образование и формиране на екологична култура. Наличната екологична информация функционира въз основа на публичните и детски библиотеки.

Научно-техническите фактори са в основата на възникването на библиотечно-библиографската и информационна продукция и маркетингови възможности. Основните от тях са: тенденциите в развитието на науката и технологиите, иновационния потенциал на библиотеките и техните близки конкуренти; участието на държавата в научно-техническите изследвания и пр., като съществува пряка връзка с НТП в определена степен. Ако библиотеките използват новите достижения на науката и техниката, това неизменно оказва положително въздействие на дейността.

Основната идея за приложението на маркетинга в библиотечната дейност, застъпена от Бейкър е, че в зависимост от конкретната ситуация и резултатите, които иска да постигне, библиотеката трябва да определи коя ще бъде водещата ориентация в дейността ѝ, а именно:

- към производството;
- към продукта;
- към продажбата;
- към маркетинга;
- към социално-етичния маркетинг⁴.

Нашето становище е че маркетинг микс обобщава отделните инструменти, което само по себе си изключва приоритет на една политика спрямо друга. Комплексното приложение на „4p“ е холистичен подход на взаимодействие и взаимовръзка. Въпреки че маркетингът и връзките с обществеността изпълняват различни функции в библиотеката, връзките с обществеността не могат да бъдат перфектни, ако не се подчиняват на маркетинговата функция.

Правилно формулираният маркетинг микс ще даде фундаментална основа за разработването на успешна и устойчива маркетинговата стратегия на библиотеката.

Изводи:

- За постигане на устойчиво управление на библиотеките днес е необходимо да се използват маркетингови инструменти.
- Координацията между елементите на маркетинга ще подпомогне правилното формиране на стратегията и мисията на библиотеката.
- Холистичният подход представлява алгоритъм на основни процеси, чрез които периодично се подава информация за актуалните събития.

Библиотеките в България в различна степен усвояват и прилагат маркетинговите методи в дейността си. Необходимо е периодично да се анализират и оценяват ефектите от реализира-

⁴ Бейкър, Шарън Л. Релевантни фондове на публичните библиотеки: Изграждане и маркетинг, НБ „Св. св. Кирил и Методий“, 1999.

ните дейности и да се актуализират съобразно приетата маркетингова програма. От съществено значение е осъзнаването на единството и холизма на елементите на маркетинговия микс, за да се постигне максимална читателска удовлетвореност и оптимално намаляване на разходите за ползване на библиотеката. Добрата маркетингова програма и стратегия ще се отрази и на постигане на устойчиво финансово състояние на публичната институция. Приложението на маркетинга в библиотечната дейност ще я превърне в гъвкава и съвременна информационна организация, привлекателна за по-голям кръг читатели и ползватели на услугите.

Библиография

1. Бейкър, Шарън Л. Релевантни фондове на публичните библиотеки: Изграждане и маркетинг.София: НБ „Св. св. Кирил и Методий“, 1999.
2. Дончева, Анета. Общо библиотекознание. Библиотечен мениджмънт : учебник, София : Българ. библиотечно-информ. асоц., 2014.
3. Закон за обществените библиотеки, 2013.
4. Гуленова, Мария. Маркетинг на книгата. Комуникации. София: Квазар, 2003.
5. Илева, Р. Маркетинг. В.Търново: Абагар, 2008.

Мястото на библиотерапевтичното консултиране в българските библиотеки

Дончо Донев¹

Библиотерапевтичният подход при оказване на подкрепа е един от психотерапевтичните методи с най-дълго донаучно и сравнително кратко научно развитие. Необичайно ефективното въздействие на текстовете върху психичното състояние на човек е открито по интуитивен начин в дълбока древност. Едва в началото на миналия век руският учен Николай Рубакин поставя библиотерапията и библиопсихологията във фокуса на академичните изследвания и прави опит да намери тяхното място в системата от науки.

Почти един век по-късно библиотерапията и библиотерапевтичното консултиране започват да търсят своето място и в българските библиотеки. От 2014 г. доц. д-р Божидар Ивков от Института за изследване на обществата и знанието при БАН, секция „Публични политики и социални промени“ проучва потенциала на библиотерапията за подкрепа на деца с хронични заболявания.² През учебната 2015/2016 г. библиотерапията е включена като факултативна дисциплина в учебната програма на специалност „Библиотечно-информационен мениджмънт“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии с преподавател гл. ас. д-р Събина Ефтимова.³ През 2015 г. в рамките на проект, финансиран от фондация „Глобални библиотеки – България“ и реализиран от Регионална библиотека „Захарий Княжески“ – Стара Загора и фондация „Институт за съвременна психология“, са обучени първите в страната библиотекари – консултанти по библиотерапия.⁴ Година по-късно „Тренингово обучение за консултанти по библиотерапия“ се включва като нов курс, предлаган от Центъра за продължаващо образование към Българската библиотечно-информационна асоциация. През 2016 г. фондация „Глобални библиотеки – България“ издава „Наръчник за консултанти по библиотерапия (библиотекари)“.⁵

От 2016 г. до момента, чрез Центъра за продължаващо образование на библиотекари към ББИА, са проведени осем тренингови обучения за консултанти по библиотерапия. Общият брой на участниците в тях е 109. Разпределението на библиотекарите-консултанти по библиотерапия, според типа библиотека, в която работят, е показано в Графика 1.

Почти половината консултанти по библиотерапия работят в регионални библиотеки. Големият им дял може да се обясни с факта, че именно там се организират тренинговите обучения за консултанти по библиотерапия. Друга възможна причина е присъщата на регионалните библиотеки функция да търсят, въвеждат и разпространяват иновациите. По същество, библиотерапевтичното консултиране е именно иновация.

¹ Дончо Донев е доктор по психология, асистент по психология в Тракийски университет – Стара Загора, съучредител на фондация „Институт за съвременна психология“, обучител по библиотерапевтично консултиране в Център за продължаващо образование на библиотекари към ББИА.

² Ивков, Б. Четенето на книги като лечебно средство. 2014. Достъпно на: <https://bojidarivkov.wordpress.com/2014/05/29/четенето-на-книги-като-лечебно-средств/>

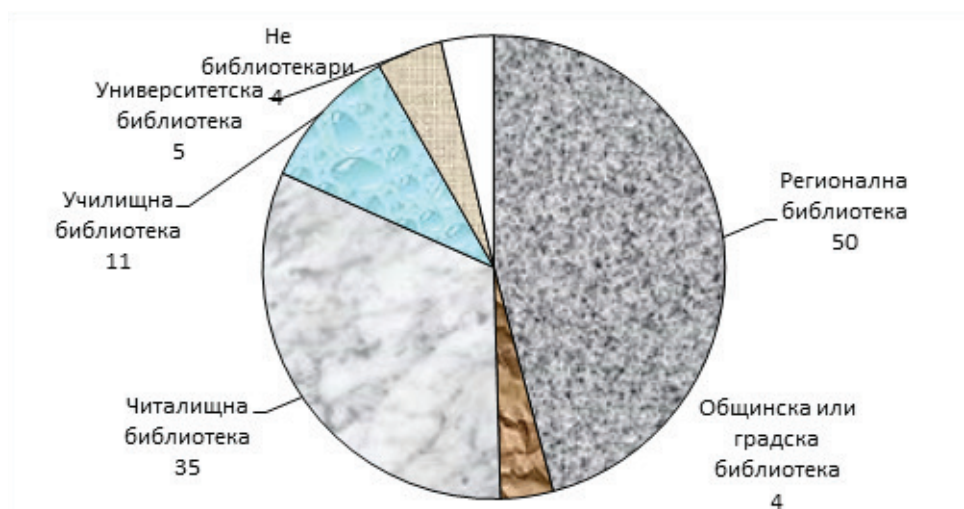
³ Ефтимова, С. Наръчник за библиотерапевтичната дейност в библиотеките. – В: ББИА онлайн, 2016, бр. 6, с. 16 – 17.

⁴ Донев, Д., Груева, Н. Библиотерапевтичното консултиране – нова услуга на библиотеките в Стара Загора. – В: ББИА онлайн, 2016, бр. 2, с. 17 – 19.

⁵ Донев, Д., Николов, М. Наръчник за консултанти по библиотерапия (библиотекари). София: Фондация „Глобални библиотеки – България“, 2016.

Към библиотерапията проявяват все по-голям интерес и библиотекарите от читалищни библиотеки. Това са местата, където контактът между библиотечния специалист и читателя е по-скоро от личен тип. Ограниченият брой потребители на услуги стимулират библиотекарите да се ориентират към потребностите им и да се стремят да отговорят на тях в максимална степен. Библиотерапевтичното консултиране позволява да се установи или доразвие връзката „библиотекар – читател“.

Библиотечните специалисти от училищни и университетски библиотеки, които съставляват 15% от извадката, припознават в библиотерапевтичния подход средство за повишаване ефективността и ефикасността от своята дейност. Съвместяването на чисто професионалните им задачи с педагогически поставя пред тях въпроси, чиито отговори те успяват – макар и частично – да открият в библиотерапевтичното консултиране. Често по време на обученията библиотекарите от училищни библиотеки споделят желанието си да използват наученото с цел повишаване читателската култура на децата или поведенчески корекции. Подобен тип очаквания поставят редица въпроси и предизвикателства пред развитието на библиотерапевтичното консултиране.

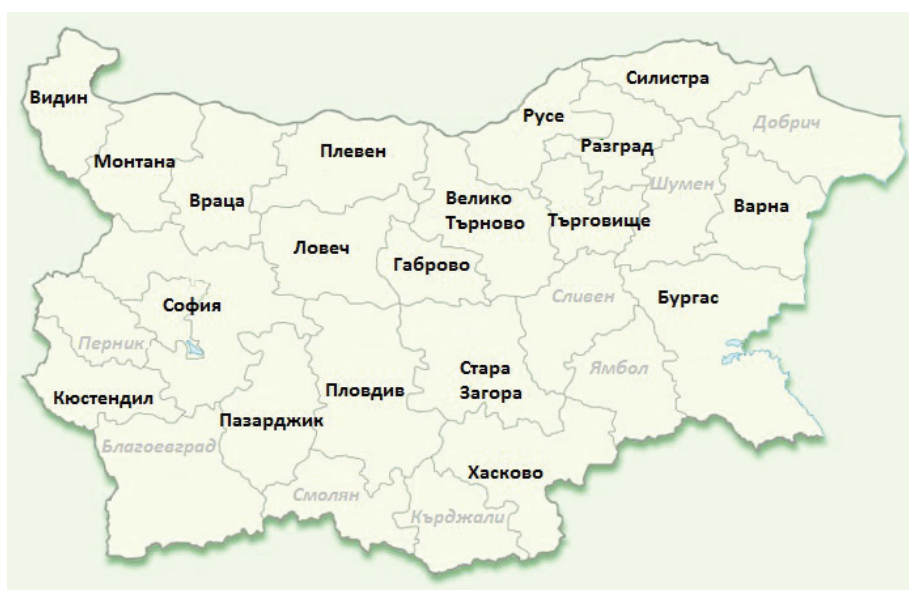
Графика 1. Библиотекари, преминали обучение за консултанти по библиотерапия, по тип библиотека, в която са на основен трудов договор

Често библиотечните специалисти имат нереалистични очаквания към възможностите и границите на библиотерапевтичните техники. Не рядко те са свързани с желанието им да въздействат на читателите, с които работят, по индиректен и скрит начин – без прякото активно участие на читателя, а в някои случаи дори и без неговото знание. Обикновено тези очаквания се свързват с желанието на библиотекаря да повлияе върху ирационалното поведение на определен читател, да подобри емоционалното му състояние, да помогне на читателя да се справи с определен проблем, без знанието на самия читател.

Библиотерапията, като всяка психотерапевтична концепция, не дава възможност за подобен подход. За да бъде тя ефикасна е необходимо читателят да осъзнава необходимостта от нея и да е готов да сътрудничи на консултанта по библиотерапия. По своята същност библиотерапевтичното консултиране е процес, при който консултант и читател си взаимодействат активно и целенасочено. Консултантът не може да отмени полагаането на усилия от страна на читателя.

Предоставянето на библиотерапевтично консултиране като услуга в българските библиотеки набира все по-голяма популярност. С нарастване броя на консултантите по библиотерапия се увеличава и интересът от страна на читателите. В голяма част от страната има библиотекарите, преминали тренингово обучение за консултанти по библиотерапия (Графика 2).

Обезпечаването на 19 области със специалисти съвсем не означава, че тази услуга се предлага активно в почти цялата страна. Една част от консултантите изпитват неувереност, поради което не провеждат реални срещи с читатели. На други места липсва материална обезпеченост (подходящи помещения с обзавеждане) или достатъчно популяризиране на тази услуга. Повечето библиотекарски, решили да се занимават с библиотерапевтично консултиране, успяват да намерят индивидуални решения по отношение на времето, мястото и начина за провеждане на срещите. Въпреки всички условности, не малка част от тях провеждат реални консултации с читатели. За да могат тези решения и добри практики да се споделят между библиотекарите е създадена група във Фейсбук. Като тип, тя е затворена и представлява виртуално пространство на консултантите по библиотерапия. Освен чисто прагматичното споделяне на идеи и информация, тази група стимулира усещането за общност (принадлежност) и подкрепя на консултантите. В нея се обсъждат конкретни казуси, свързани с реални читатели и се развиват общите библиорецептурници – списъци от литературни произведения, които биха могли да се използват в консултирането на читатели с идентични проблеми.

Графика 2. Административни области, в които има подготвени библиотекарски – консултанти по библиотерапия (изписани с черен цвят)

Общите библиорецептурници се разработват и развиват постоянно. В рамките на всяко тренингово обучение за консултанти по библиотерапия се поставят по две нови теми и се изготвят нови библиорецептурници. Те се публикуват в групата и там цялата общност ги обсъжда, дават се предложения за включване на други заглавия. По този начин са създадени общи библиорецептурници по 16 теми като депресия, раздяла и загуба на близък, ниска самооценка, детски страхове и др. Те са изключително полезен инструмент за консултантите по библиотерапия. Позволяват им за кратко време да се ориентират в голям брой произведения, които са свързани с конкретна проблемна област.

За да бъде стимулирано по-нататъшното развитие на библиотерапевтичното консултиране и за да намери то своето място в библиотеките, предстои да се проведе Национална среща на консултантите по библиотерапия. Нейни организатори са Регионална библиотека „Захарий Княжески“ – Стара Загора и фондация „Институт за съвременна психология“ в партньорство и с подкрепата на Българска библиотечно-информационна асоциация и Фондация „Глобални библиотеки – България“. Няколко са основните цели, които организатори и партньори си поставят:

- да се подкрепят консултантите по библиотерапия;
- да се разшири теоретичната основа на библиотерапията в България;
- да се споделят добри практики и практически опит.

Събитието ще се проведе в края на месец октомври 2017 г. в два последователни дни. Предвидени са пленарна сесия и две кръгли маси с практическа насоченост. Намеренията на организаторите са подобни срещи да станат регулярни и по този начин да се утвърди мястото на библиотерапевтичното консултиране в системата от услуги, предлагани в българските библиотеки.

Освен всички ефекти, които би имал подобен статут на библиотерапията за общността, могат да се открият и редица позитивни ефекти върху библиотеката като институция. Чрез предоставянето на тази услуга всяка библиотека би могла да привлече нови читатели или да развие лоялност във вече съществуващите. От позицията на потребителското поведение може да се очаква, че библиотерапевтичното консултиране би повишило доверието на читателя не само към консултанта по библиотерапия, но и към библиотеката. Той получава значима добавена стойност към предоставяната комплексна библиотечно-информационна услуга. При това тя хармонизира с неговите реални и актуални потребности. Библиотерапевтичното консултиране може да се окаже дейност, която в значителна степен би подпомогнала превръщането на всяка библиотека в притегателен център за общността.

Използвана литература

1. Донеv, Д., Николов, М. Наръчник за консултанти по библиотерапия (библиотекари). София: Фондация „Глобални библиотеки – България“, 2016.
2. Донеv, Д., Груева, Н. Библиотерапевтичното консултиране – нова услуга на библиотеките в Стара Загора. – В: ББИА онлайн, 2016, бр. 2, с. 17 – 19.
3. Ефтимова, С. Наръчник за библиотерапевтичната дейност в библиотеките. – В: ББИА онлайн, 2016, бр. 6, с. 16 – 17.
4. Ивков, Б. Четенето на книги като лечебно средство. 2014. Достъпно на: <https://bojidarivkov.wordpress.com/2014/05/29/четенето-на-книги-като-лечебно-средст/>
5. Клисурова, О., Донеv, Д. Библиотерапията като метод за подкрепа на приемни семейства – работа по случай. – В: Сборник доклади от научно-приложна конференция „Психология – теория и практика“, Варна, 2016.

Клуб „Аптека за душата“ – новата социална среща в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

Ангелина Ставрева, Тони Петкова, Анета Портева

*„Книгите са огледала – в тях виждаш само това,
което вече съдържаш в себе си.“
Карлос Руис Сафон*

Да оздравееш е възможно не само благодарение на хапчета, таблетки, мазила, отвари. Има и нетрадиционни, но не по-малко ефективни методи на лечение като смях, музика, кино. Много ефективно средство също така са книгите – любовни, детективски, фантастика, фентъзи и т.н. Лечебните свойства на книгата са били известни още в дълбока древност. Изцелителното им въздействие върху духовния мир на човека не подлежи на никакво съмнение. Потвърждение на тези думи е надпис на входа на библиотеката в Тива – „Лекарство за душата“, направен XIII в. пр. Хр. от фараон Рамзес II.

Клуб „Аптека за душата“ е инициатива на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. Поставихме началото през месец май 2016 г., заредени с надежда, оптимизъм и вяра в нашата идея. Зад гърба си вече имаме натрупан опит и реализирани ползотворни срещи, които са доказателство за необходимостта от нашата дейност.

Настоящето налага библиотеката да бъде не просто място, което съхранява писменото културно наследство, но и информационно пространство, достатъчно гъвкаво, адекватно и функционално за потребностите на времето. Многоликият образ на съвременната библиотека изисква ново разгръщане на нейните потенциал и възможности. Именно поради тази причина насочихме дейността си в две основни направления:

- занимания под формата на беседи, лекции, презентации, демонстрации, тренинг-срещи и други възможни методи, посветени на различни теми и области на знанието;
- подготвяне и представяне на тематични витрини, свързани с конкретното занимание.

Целта ни е да популяризираме различни области на знанието чрез подходящи техники, практики и налична литература, с помощта на които да провокираме интерес в тази посока. Стремехът ни е насочен към превръщане на библиотеката в място за срещи, разговори, беседи, в средище за групи от хора с общи интереси и потребности, в пространство за свободно общуване, доверие, толерантност и вдъхновение, в място за всеки. Поставихме си за цел да:

- скъсим дистанцията между библиотека и потребители;
- популяризираме библиотечния фонд и неговото целесъобразно ползване;
- развиваме институцията чрез разширяване обхвата на дейността ѝ;
- реализираме дългосрочни приоритети чрез увеличаване броя на библиотечните ползватели;
- сформираме групи от хора с общи интереси и потребности.

Тематичните насоки са:

- срещи със специалисти, занимаващи се с курсове за самоусъвършенстване (представяне на различни практики, разговор, демонстрация);
- творческо писане (лекция, демонстрация);
- вечер на смеха (тренинг-среща);
- спорт и здраве;
- представяне на различни техники от приложните изкуства – живо наследство (занаяти, фолклор, етнография и др.);

- алтернативна медицина;
- насоки за работа с младежи в рискови групи, деца и възрастни в неравностойно положение.

На 12 май 2016 г. се състоя първата среща с психолога Георги Гърмидолов от Институт за професионално и семейно развитие – Пловдив. Той представи беседата „Думи, за да се родиш... и да продължиш – ролята на родителя в първите две години от живота на детето“, част от цикъл беседи на тема „Позитивната връзка в ранното детство – предпоставка за успешна социализация“. Втората беседа от този цикъл бе през юни на тема „Да минем от „ние“ на „аз и ти“ – как да пуснем детето в живота, без да се страхуваме“.

В началото на месец юли ни гостува Милена Рангелова – Център за психологическо консултиране и психотерапия – Пловдив със социодраматичен уъркшоп на тема „Предразсъдъците – каква ни е ползата?“. Защо предразсъдъците? Защото това са онези вярвания и нагласи във всеки един от нас, които пречат на пълноценното общуване с различните други и са причина за конфликти, неразбиране и в крайна сметка, за разделение между хората!

През юли се състоя още една среща на тема „Искам! няма! мразя те! – протестът на детето срещу правилата на възрастните“ отново с Георги Гърмидолов. Разискваха се теми за: страха да нараним детето; обърканите семейни роли и правила; бащата – лицето „Закона“; едипов комплекс – пътят, който всяко дете извървява.

„Агресията и насилието в училище – как да опазим идентичността на детето!“; „Детето – жертва на насилие“ и „Игра на правила – тийнейджър vs. родител“ – през месеците септември, октомври и ноември се състояха трите беседи на Георги Гърмидолов, който има дългогодишен опит в работата с деца и особено тийнейджъри, които са били или агресори, или насилници, или жертви. Той е бивш управител на социална услуга „Кризисен център за деца жертви на насилие, трафик и други форми на експлоатация“ и все още действащ „обществен възпитател“ към Местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни – Пловдив.

„Многообразието на човешката същност“ бе темата на срещата-разговор с водещ Георги Жеков. Години наред са ни учили да вярваме, че човекът съществува предимно на физическо ниво. Но къде остават всички онези мисли, чувства и вълнения, които толкова ясно усещаме като част от себе си? И къде е нашата душа? Кои сме ние? Каква е нашата цел на земята? Възможно ли е наистина да разполагаме с неограничени възможности за творческа себеизява в света, който ни заобикаля? Тези и други въпроси, които възникват в съзнанието ни, обсъдиха участниците в срещата с писателя Георги Жеков.

През 2017 г. Клуб „Аптека за душата“ стартира с беседа-разговор на тема „Паническите атаки – умираме и раждаме“ с водещ: Радослав Иванов – аналитичен психотерапевт и клиничен психолог:

- Какво представляват паническите атаки?
- Аналитична интерпретация на паническите атаки.
- Какви са причините за паническа атака?
- Какви са функциите на паническата атака?
- Как се лекуват и от кого?
- Защо се случват на мен?
- Каква е разликата между страх и тревожност?

През следващите месеци Клуб „Аптека за душата“ и Фестивал „Здравей, здраве!“ си подадоха ръце и заедно организираха няколко срещи, първата от които бе с психолога Сергей Бъчев на тема „Не знаем какво знаем и можем всъщност“ (решаване на житейските задачи посредством нестандартни способности). Сергей Бъчев е психолог, завършил СУ „Св. Климент Охридски“ през 1988 г. Две години е работил като психолог на Центъра по сугестопедия. Провежда семинари в цялата страна на тема: „Животът може да е чудо“ и отделя част от свобод-

ното си време за срещи с хора, интересувани се от подхода по повод на техни индивидуални проблеми.

Следващата среща бе на тема „Приключване на незавършени връзки“ лекция-беседа с водещ Димо Жечев (ДиМо). Колко пъти човек започва нова връзка на чисто? Прави ли нещо, за да се освободи от старата или няма нужда от това? Вярно ли е, че щом хората са се разделили, значи връзката е приключила?

Последните две срещи, организирани съвместно с Фестивал „Здравей здраве“ бяха „Защо младите хора употребяват наркотици?“ – превенция и поведение на родителите с лектор д-р Асен Бешков – психиатър и „Запознаване с аспект психологията и приложения“ – лекция-беседа с водещ Христо Джумаков – психотерапевт, консултант и обучител.

В Клуб „Аптека за душата“ Ви каним заедно да извървим повествованието на нашия живот – стъпка по стъпка, страница по страница. Изкуството на думите е способно да извърши душевен прелом в човека, да измени неговия мироглед, целия му живот. Всеки един от нас е автор на своето уникално творение, наречено „живот“. След всяка изминала среща все по-силно вярваме, че сме се запътили в правилната посока.

Проектът FOLIO – нов вид платформа за библиотечни услуги с отворен код

Евгени Иванов

Докладът ще представи платформата за библиотечни услуги с отворен код FOLIO, разработвана и поддържана от компаниите EBSCO и Index Data. Нейната цел е да подпомогне сътрудничеството и съвместното разработване на иновативни технологични подходи от различни библиотеки и библиотечни организации при автоматизацията на процесите. Платформата ще разчита на своята модулност и ще включва стандартни библиотечни услуги за управление на ресурси, както и специфични приложения, които разширяват функционалностите ѝ в нови научни области. Наред с описанието на характеристиките ѝ, докладът ще открие нейните предимства за сътрудничеството между библиотеките.

Проектът FOLIO¹ е нова инициатива за създаване на платформа за библиотечни услуги² с отворен код, която се различава съществено по визия и технически характеристики от вече установени продукти като Alma, WorldShare Management Services, Sierra и др. Този проект се реализира благодарение на съвместно сътрудничество между библиотеки, библиотечни организации, IT специалисти и програмисти и търговски компании, които използват технологиите с отворен код за изграждане на нова иновативна платформа, предлагаща стандартни библиотечни услуги за управление на ресурси, както и специфични софтуерни пакети, наречени приложения, които допълват и разширяват функционалностите ѝ.

Проектът е създаден през 2015 г., но е представен официално следващата година. Компаниите EBSCO и Index Data оказват значителна подкрепа за инициативата, съответно чрез финансови средства и разработване на първоначалната версия на платформата, както и обучителни събития като уебинари, участия в семинари и конференции по цял свят, виртуални срещи, онлайн форуми, дискуссионни групи и др., целящи да предизвикат интерес към инициативата.

Организацията „Отворена библиотечна среда“³, създадена през 2008 г. и работила за създаването на платформа за библиотечни услуги с отворен код днес допринася значително за развитието на проекта FOLIO чрез писане на статии и излъчване на уебинари.

През 2016 г. се публикува първоначалния изходен код, предназначен за програмистите и се създава фондацията „Отворена библиотека“⁴, която се явява управляваща организация за проекта FOLIO. Очаква се първите приложения за FOLIO, необходими за работа в библиотечна среда, да бъдат достъпни в началото на 2018 г. Основните задачи, които си поставя проектът FOLIO са:

1. Създаване на онлайн пространство, където библиотечната общност може да комуникира, да представя и реализира нови идеи и иновации и да разсъждава върху бъдещето на библиотеките.
2. Намаляване на разходите на библиотеките за инсталация и поддръжка за софтуерни системи, чрез използване на технологиите с отворен код.

¹ FOLIO [online]. The Future Of Libraries Is Open. Достъпно на: <https://www.folio.org/>

² Платформа за библиотечни услуги (Library services platform) – термин, въведен от Marshall Breeding през 2011 г. Той изказва мнението, че за новосъздадените библиотечни информационни продукти, отразяващи промените, настъпили след началото на новото хилядолетие по отношение на електронното и дигитализираното съдържание и различаващи се от утвърдените интегрирани библиотечни системи, трябва да се измисли нов термин, а именно „платформа за библиотечни услуги“.

³ The Open Library Environment [online]. Достъпно на: <https://www.openlibraryenvironment.org/>

⁴ The Open Library Foundation [online]. Достъпно на: <http://www.openlibraryfoundation.org/>

3. По-голямо участие на библиотеките в създаването и развитието на информационни продукти.
4. Предоставяне на различни специфични потребности, нужни на библиотеките.

Платформата за библиотечни услуги FOLIO ще бъде изградена по модулен начин, като допълнителните специализирани приложения могат да работят самостоятелно и независимо, но комбинирани заедно ще формират една цялостно изградена платформа.

FOLIO ще включва основни библиотечни услуги като каталогизиране, комплектуване, библиотечно обслужване и др., както и платформа за поддръжка на нови услуги чрез инсталирането на различни допълнителни софтуерни пакети. Ще бъде изградена една екосистема от приложения, които ще бъдат достъпни за библиотечната общност чрез специален онлайн магазин. FOLIO ще даде възможност на библиотеките да изберат приложения, разработени от други библиотеки, библиотечни организации, доставчици на услуги или търговски компании, които ще могат да се ползват от всички. Голяма част от приложенията ще са безплатни, но ще има и такива, които са разработени от различни компании и се предлагат срещу определена такса.

Изграждането на приложенията няма да зависят от определен език за програмиране, а ще могат да бъдат написани на всеки един от тях и после да се добавят към основната платформа, т.е. ще има съвместимост между различните езици за програмиране. Такива приложения могат да бъдат и стандартни модули, както при интегрираните библиотечни системи, като например каталогизиране, комплектуване, онлайн електронен каталог и др. Библиотеките ще могат да използват вече съществуващите приложения или да разработват нови, които да допълват използваните модули, или да разширяват функционалностите на платформата. Всяко от приложенията ще работи синхронизирано с FOLIO. Те ще се разработват от отделни лица, библиотеки или организации, независимо или в колектив, чрез споделена платформа⁵, като по този начин ще се разпределят и оптимизират дейностите по разработването им и ще се улесни развитието на платформата. Така екосистемата от приложения ще е изградена чрез сътрудничество, а не от една единствена търговска компания и ще се ползва от цялата библиотечна общност.

Измежду модулите и приложенията, които са необходими за пълното функциониране на платформата, ще се включват: каталогизация, комплектуване, инструменти за преобразуване на данни, онлайн електронен каталог, споделяне на ресурси, своден каталог, изготвяне на доклади и отчети чрез платформата, система за управление на съдържанието, описание и управление на архивни и музейни колекции, дигитални хранилища, система за управление на обучението, база данни от свързани данни, извличане на прогнозни данни и др.

FOLIO ще има завършен потребителски интерфейс, служещ като основа за инсталирането на допълнителни приложения към платформата. Различни библиотеки, IT специалисти и програмисти могат да използват инструментариума на потребителския интерфейс, за да създадат нов, ако пожелаят, който напълно да отговаря на техните нужди. Това означава, че всички компоненти в платформата могат да бъдат заменени по всяко време без допълнителни усложнения.

Първоначалният код за платформа е достъпен през сайта за разработване на FOLIO⁶, както и в GitHub.⁷ Там всеки може да се запознае с документацията за различните компоненти на системата, да разгледа изходния код, да общува с хора от общността по теми, свързани с изграждането на платформата, както и да осигури обратна връзка за етапите на развитие на софтуера.

⁵ Proto.io [online]. Достъпно на: <https://proto.io/>

⁶ FOLIO Developer [online]. Достъпно на: <http://dev.folio.org>

⁷ GitHub FOLIO [online]. Достъпно на: <https://github.com/folio-org>

Исходния код на платформата FOLIO ще бъде предоставен под лиценз Apache версия 2.0⁸, което ще позволи на всяко лице, институция, сътрудник или търговец да го използва за собствените си цели, независимо дали са търговски или някакви други.

Някои от основните характеристики на FOLIO са:

- Приложенията трябва да са създадени на модулен принцип за по-улеснено свързване помежду им, което от своя страна ще допринесе за по-доброто им разработване и обновяване. Всяка библиотека и библиотечна организация или отделен програмист може да участва в създаването на безплатни приложения с отворен код или на такива, предоставяни срещу определена такса.
- На библиотеките ще се предостави по-голяма гъвкавост при избирането и инсталирането на приложенията, които най-добре съответстват на нуждите им. По този начин работният процес ще бъде по-добре контролиран и оптимизиран.
- Платформата FOLIO ще може да бъде интегрирана с множество програмни продукти като системи за управление на съдържанието, дигитални хранилища, системи за управление на научни изследвания и др., като по този начин ще се разширят нейните функционалности.
- Платформата FOLIO трябва да поддържа функция за свързване на отворени данни⁹, чрез която библиотеката да се свърже с информационния виртуален свят.
- Проектът се стреми да направи технологичните продукти с отворен код по-достъпни за библиотеките от финансова гледна точка и да осигури по-голяма гъвкавост при избора на информационни решения.

Библиотеките с ограничени средства биха могли да изпитват затруднения в прилагането на софтуер, предлагащ се от търговските компании срещу заплащане. Програмните продукти с отворен код и специално FOLIO ще променят това. Платформата е напълно отворена, разширяема и може да бъде интегрирана с други информационни решения. Поради този факт, библиотеките ще имат традиционната интегрирана библиотечна система и в допълнение разнообразие от приложения, от които могат да избират онези, които ще са им необходими.

Компании като SirsiDynix, ByWater Solutions, EBSCO и др. ще предлагат цялостна инсталация на платформата, обучителни сесии за работа с FOLIO, хостинг услуги за библиотеките, които се нуждаят от такива, както и поддръжка при необходимост от нея. Библиотеките с повече ресурси и ИТ персонал биха могли сами хостват платформата FOLIO и да я въведат в експлоатация. Различни библиотечни общности и компютърни специалисти могат да се включат в проекта и да работят заедно, за да създадат удобна за ползване платформа с богати функционалности.

Българските библиотеки също могат да се включат в проекта за разработването на FOLIO или на приложения към нея. Във форума¹⁰ на платформата всеки може да сподели каква да бъде визията на библиотечната технология и как да се развива. ИТ специалистите и програмистите могат да допринесат за развитието на платформата за библиотечни услуги чрез изграждане или разширяване на приложения. Експерти от различни области на знанието също могат да споделят своите познания за обогатяване на функционалностите на платформата и за подобряване процеса на изграждането ѝ.

Според Майкъл Винклер, управляващ директор на организацията „Отворена библиотечна среда“, ключът към успеха и въздействието на FOLIO е сътрудничеството. С FOLIO ние

⁸ Apache License Version 2.0. In: Apache Software Foundation [online]. Достъпно на: <https://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>

⁹ Свързани отворени данни (Linked Open Data) – това са свободно достъпни данни, публикувани в отворен машинночетим формат (XML, CSV, RDF, JSON и др.) и позволяващи повторна употреба за търговски или нетърговски цели.

¹⁰ FOLIO Project Discussion site [online]. Достъпно на: <https://discuss.folio.org/>

имаме причина да обединим хората и библиотеките около една визия. Ние сме развълнувани да направляваме нашите таланти, всеотдайни хора и нашите споделени ресурси, за да разработим и допринесем за истински сложни услуги, възникващи в платформата и софтуера FOLIO. Заедно, в това уникално и отворено сътрудничество на библиотекари, технолози, доставчици на услуги и търговци, ние сме в състояние да променим хода на библиотечната технология по изключително положителен начин.¹¹

Сътрудничеството за създаване на пълната версия на платформата и на различни приложения към нея е отворено за всички библиотеки. В разработването на проекта, освен EBSCO, Index Data и „Отворената библиотечна среда“, са се включили много академични и изследователски библиотеки, библиотечни организации, университети и търговски фирми от САЩ, Великобритания, Германия, Чехия, Унгария, Китай. Всички те чрез сътрудничество се стремят да изградят иновативен софтуерен продукт с отворен код за управление на библиотечни услуги.

Според ръководителя на университетските библиотеки в Тексаския университет „А и М“ и член на борда на „Отворената библиотечна среда“ Дейвид Карлсън FOLIO представлява важна стъпка в развитието на библиотечните системи и може да промени не само пазара на този вид системи, но и да предизвика трансформация в отношенията между библиотеките и техните търговски партньори. Според него *FOLIO представлява истинско партньорство между библиотеките и търговците, в което всеки прави съществен реален принос въз основа на уникалните си силни страни. С FOLIO бъдещето е отворено: отворено към нови взаимоотношения, отворено към истинско сътрудничество и отворено към възможности, които ще позволят на библиотеките да постигнат мисията си за обслужване на потребителите. За първи път библиотеките ще бъдат не само клиенти, но и инвеститори, партньори с търговците при определянето на бъдещето на библиотечните системи.*¹²

Софтуерът с отворен код е добре установен и се развива успешно в библиотечната технологична индустрия. Тези информационни продукти позволяват на всеки да има достъп, да променя и да разпространява изходния код на програмата, което често води до съвместно и разпределено разработване на съответния софтуер. Проектът FOLIO се опитва да развие този подход за съвместно и разпределено разработване на платформата за библиотечни услуги. Въпреки че Index Data се е ангажирала да създаде първоначалната версия, дългосрочният успех на FOLIO ще зависи от библиотеките и библиотечните организации, които искат да се присъединят към проекта с цел разработване, поддържане, подобряване и създаване на нови модули и приложения.

Чрез проекта FOLIO библиотеките в България биха могли да се възползват от платформата с отворен код и растящата онлайн общност, за да стимулират иновациите и да разширят предлаганите от тях услуги, с цел постигане на централизирано управление на ресурсите и по-голяма ефективност на работния процес. Това от своя страна би довело до подобряване на начините за обслужване на читателите и потребителите.

FOLIO в момента се намира във фазата на разработване, без да има цялостен софтуер или бета версия, която да покаже възможностите на системата. Дали този проект в крайна сметка ще окаже влияние върху пазара за платформи за библиотечни услуги, който в момента е доминиран от Ex Libris, ProQuest, OCLC и SirsiDynix, тепърва ще се разбере.

¹¹ Winkler, Michael. Introducing FOLIO — A new collaboration bringing libraries, service providers and developers together to speed innovation and redefine the future of library automation. – In: FOLIO [online]. June 24, 2016. Достъпно на: <https://www.folio.org/news/introducing-folio-a-new-collaboration-bringing-libraries-service-providers-and-developers-together-to-speed-innovation-and-redefine-the-future-of-library-automation/>

¹² Carlson, David. Introducing FOLIO — A new collaboration bringing libraries, service providers and developers together to speed innovation and redefine the future of library automation. – In: FOLIO [online]. June 24, 2016. Достъпно на: <https://www.folio.org/news/introducing-folio-a-new-collaboration-bringing-libraries-service-providers-and-developers-together-to-speed-innovation-and-redefine-the-future-of-library-automation/>

Библиография

1. Apache License Version 2.0. – In: Apache Software Foundation [online]. Достъпно на: <https://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>
2. Breeding, Marshal. Library Services Platforms: A Maturing Genre of Products. – In: Library Technology Reports. May/June 2015, Volume 51, Number 4. ISBN: 978-0-8389-5962-6. Достъпно на: <https://journals.ala.org/index.php/ltr/issue/view/509>
3. Breeding, Marshal. Library Systems Report 2017. – In: American Libraries [online]. May 2017, Volume 48, Issue 5. p. 23 – 35. ISSN 0002-9769. Достъпно на: <https://americanlibrariesmagazine.org/wp-content/uploads/2017/04/0517-american-libraries-web.pdf>
4. Carlson, David. Introducing FOLIO — A new collaboration bringing libraries, service providers and developers together to speed innovation and redefine the future of library automation. – In: FOLIO [online]. June 24, 2016. Достъпно на: <https://www.folio.org/news/introducing-folio-a-new-collaboration-bringing-libraries-service-providers-and-developers-together-to-speed-innovation-and-redefine-the-future-of-library-automation/>
5. FOLIO [online]. The Future Of Libraries Is Open. Достъпно на: <https://www.folio.org/>
6. FOLIO Developer [online]. Достъпно на: <http://dev.folio.org>
7. FOLIO Library Services Platform. – In: Index Data [online]. Достъпно на: <http://www.indexdata.com/folio>
8. FOLIO Project Discussion site [online]. Достъпно на: <https://discuss.folio.org/>
9. GitHub FOLIO [online]. Достъпно на: <https://github.com/folio-org>
10. The Intersection of Repositories with the FOLIO Library Services Platform. – In: Index Data [online]. Достъпно на: <http://www.indexdata.com/folio/repositories-whitepaper>
11. The Open Library Environment [online]. Достъпно на: <https://www.openlibraryenvironment.org/>
12. The Open Library Foundation [online]. Достъпно на: <http://www.openlibraryfoundation.org/>
13. Proto.io [online]. Достъпно на: <https://proto.io/>
14. Winkler, Michael. Introducing FOLIO – A new collaboration bringing libraries, service providers and developers together to speed innovation and redefine the future of library automation. – In: FOLIO [online]. June 24, 2016. Достъпно на: <https://www.folio.org/news/introducing-folio-a-new-collaboration-bringing-libraries-service-providers-and-developers-together-to-speed-innovation-and-redefine-the-future-of-library-automation/>

БИБЛИОТЕКИТЕ В ПОДКРЕПА НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Ролята на университетските библиотеки в процеса на отчитане на научните изследвания

По примера на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“

Анна Ангелова, Биляна Яврукова

Основната мисия на университетските библиотеки е да осигуряват информационно образователната и научноизследователската дейност на висшите училища, към които са създадени. При акредитацията на специалностите, институционалната акредитация и при отчитането на рейтинга на висшите училища, работата на техните библиотеки се оценява по определени показатели. Университетските библиотеки имат важна роля и в процеса на отчитането на научните резултати, както на отделните учени и определени научни области, така и на самите висши училища. Преосмислянето на функциите на университетските библиотеки в настъпилите сериозни промени на глобалната комуникационна среда очертават една нова тенденция на преодоляване на традиционната им роля и постепенното им превръщане от информационни в образователни центрове. В контекста на политиката за осигуряване на свободен и равен достъп до информация и за да отговорят на повишените очаквания към изграждането на инфраструктурата на информационното общество, съвременните библиотеки изграждат свои информационни модели, отговарящи на профила им. Информационният модел за работа с потребителите на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ включва следните основни компоненти:

- пълна ретроконверсия на традиционните каталози и изграждането на собствена база данни – електронен каталог, съдържащ над 1 100 000 библиографски записа;
- поддържане на устойчив абонамент за бази данни, съответстващ на профила на университета;
- дигитализация на библиотечните ресурси – формиране и структуриране на дигитални колекции;
- интерактивен режим на ползване и предоставяне на информация;
- изготвяне на тематични и наукометрични справки за преподавателите на университета;
- провеждане на обучения за информационна компетентност за студенти и докторанти.

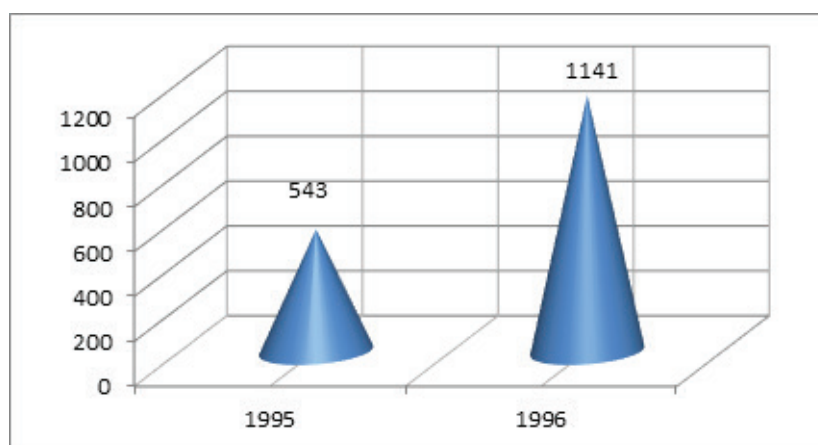
От посочените компоненти на информационния модел пряко отношение към отчитането на нивото и качеството на научните изследвания имат предлаганите информационни ресурси (бази данни) и наукометричните отчитания. Университетската библиотека има изградени традиции в тази област. Тя е първата библиотека в страната, която осигурява за своите преподаватели достъп до най-големите електронни информационни ресурси.

С все по-широкото навлизане на информационните технологии в библиотеките през 90-те години на ХХ в. започва промяна и в информационното осигуряване на научната дейност в страната. Първата база данни, абонирана в Университетската библиотека, е Inspec. Тя се получава на дискети и съдържа библиографска информация в областите на химия, физика и

астрономия, компютърни и инженерни науки. Статистическите данни показват постепенно нарастване на броя на направените информационни справки в базата.

През 1994 г. Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ прави голям скок в информационното осигуряване на своите потребители. В този период се обособява специализирана зала за информационно обслужване, която е оборудвана със сървър с няколко CD-ROM устройства. Това позволява на библиотеката за първи път да направи абонамент за бази данни, позволяващи извършването на наукометрични справки. Закупени са базите на ISI – Arts and Humanities Citation Index и Science Citation Index. Година по-късно Университетската библиотека вече разполага и с базата Social Science Citation Index. Закупените бази се използват за оценка на научните резултати, като позволяват да се измери научният принос на периодиката чрез събиране на цитирания в статии, публикувани в подбрани според качествата им научни списания чрез индикатора Journal impact factor, който се променя ежегодно в зависимост от броя на цитираните публикации. Справките в тези бази дават информация за броя цитирания на дадена статия за определен период от време, както и информация за публикацията, в която е цитирана.¹

След предоставянето на достъп до тези важни наукометрични бази данни само за две години броят на справките, направени в тях нараства два пъти. Ако през 1995 г. те са 543, то през следващата 1996 г. техният брой вече е 1141.

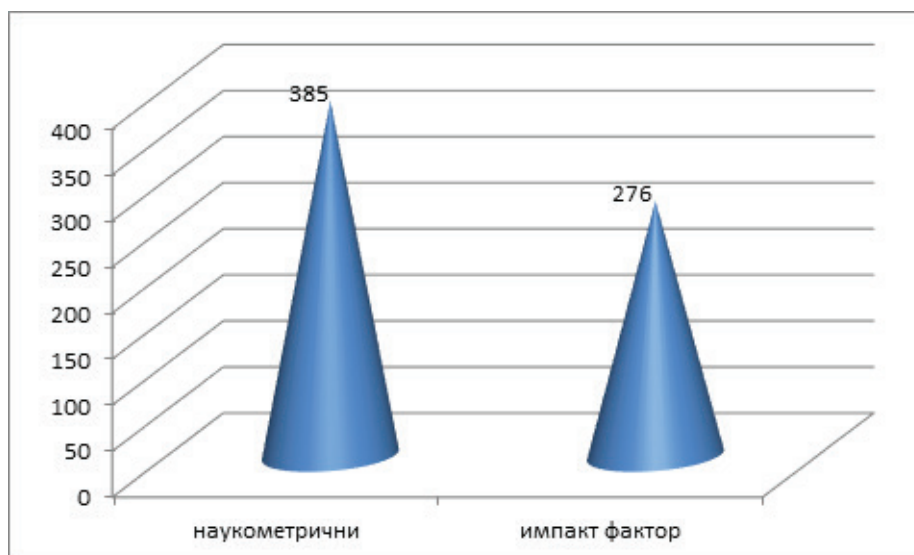

Диагр. 1. Наукометрични справки, направени през 1995 и 1996 г.

Наред с наукометричните цитатни справки, се извършват и справки за импакт фактор на определени списания, които в повечето случаи насочват изследователите за значението на дадено списание с цел изпращане на готови научни статии за публикация. Техният брой е по-малък от този на наукометричните справки с приблизително 28%. Големият интерес към наукометричните справки и наличието на индексирани български автори в тях показва високото ниво на научната дейност на изследователите в Софийския университет. Важно е да се отбележи, че през този период колегите от Университетската библиотека изготвят справки не само на преподаватели от Софийския университет, но и на потребители от другите висши учебни заведения и научни организации, като на практика покриват целия научен спектър в страната.

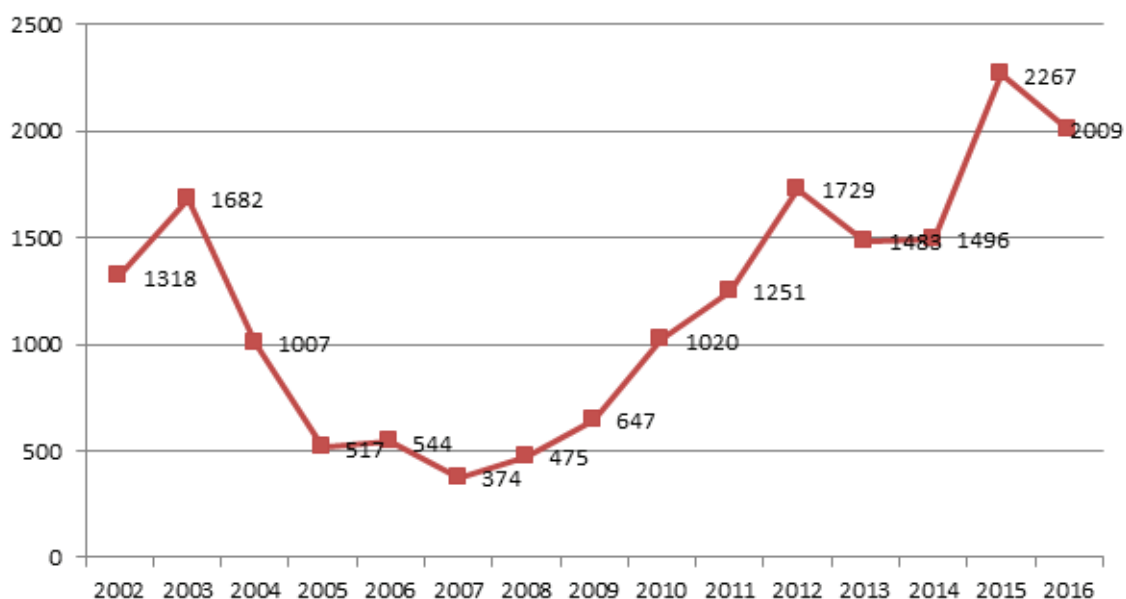
Началото на XXI век е повратна точка в информационното обслужване на потребителите на Университетската библиотека. Базите данни стават достъпни в онлайн режим, като в следващите години техният тематичен обхват се разраства. Експоненциално нараства и броят на тематичните и наукометричните справки.

¹ Baykoucheva, Svetla. Managing scientific information and research data. Amsterdam etc. : Elsevier, 2015. p. 104.

Диагр. 2. Наукометрични справки и справки за импакт фактор

В първите години след стартиране на абонамента на онлайн бази данни нараства и броят на извършените тематични справки. Посочените данни показват броя на извършваните справки в отдел „Библиотечно-информационно обслужване“ на Университетската библиотека. Повишаващото се ниво на информационната компетентност сред преподавателите води до намаляване на броя на извършваните от отдел „Библиотечно-информационно обслужване“ справки, тъй като изследователите предпочитат сами да извършват информационни търсения в базите данни, които са достъпни от всички компютри в мрежата на Софийския университет. В последните години отново се наблюдава значителен ръст на извършваните справки поради осигуряването на достъп до повече бази данни, които имат различни интерфейси и възможности за търсене. Освен това се наблюдава и ръст на студентите и докторантите, които се обръщат към отдела за изготвяне на справки, свързани с подготовката на дипломни работи, магистърски тези и дисертационни трудове.

Диагр. 3. Тематични справки за периода 2002 – 2016

Значителният ръст на извършените справки е свързан най-вече с реализирането на националния абонамент на Министерството на образованието и науката, който предоставя за първи път на българските учени достъп до световни бази данни. В първия си период (2009 – 2011) в обхвата на националния абонамент са включени базите:

- Science Direct – пълнотекстова база данни в областите физически и инженерни науки, науки за живота, здравеопазване, социални науки и хуманитаристика;
- Scopus – библиографска и реферативна база данни, предоставяща възможност за извършване на голям диапазон от наукометрични справки;
- Web of Knowledge – политематична библиографска и реферативна база, предоставяща възможност за извършване на голям диапазон от наукометрични справки, която не се припокрива с базата данни на Elsevier – Scopus;
- ProQuest – политематична пълнотекстова база данни.

Продължаването на абонамента през втория тригодишен период на националния лиценз (2012 – 2014) бележи още по-голям ръст на изготвените наукометрични справки. Принос към този ръст има и абонаментът на Софийския университет, който се състои от следните бази данни:

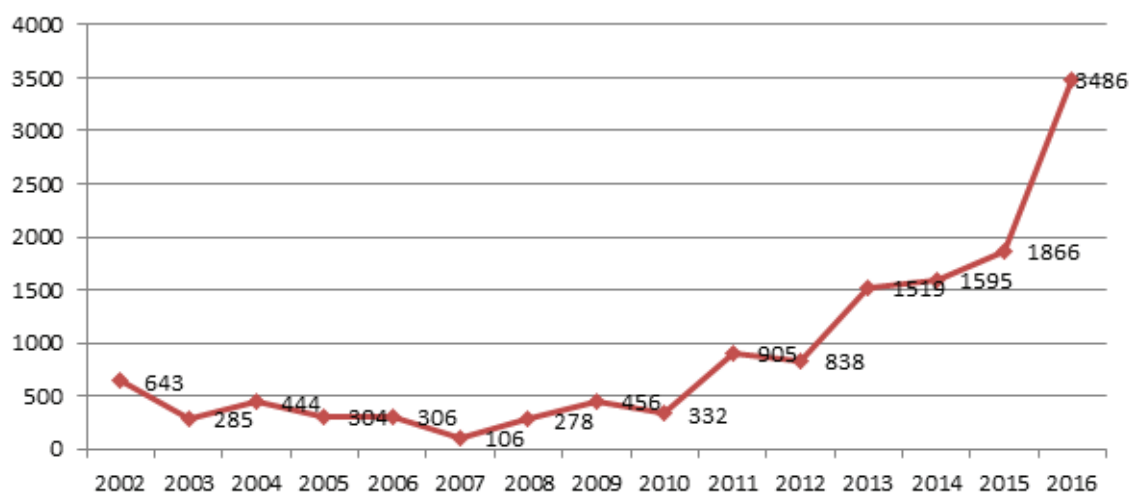
- JSTOR – политематична база данни, съдържаща архив на най-значимите научни списания;
- Academic Search Complete на EBSCO – научна мултидисциплинарна пълнотекстова база данни, покриваща широк спектър от научни области;
- Emerald – съдържа рецензирани научни списания в областта на стопанските науки;
- ACS Publications – база данни на Американското химическо дружество, съдържаща фундаментални научни разработки във всички отрасли на химията, както и в осововни области на знанието, които са пресечна точка между химията и биологията, неврохимията, вещества, единични молекули и др.;
- Wolters Kluwer – пълнотекстова база данни, предоставяща актуална информация в областта на правните науки;
- APS Journals – платформа от научни списания, издавана от American Physical Society, която предоставя пълнотекстов достъп до едни от най-важните списания в областта на физическите науки.

От 2013 г. към този абонамент се прибавят и още две бази данни:

- Ebrary – платформа от електронни книги, ориентирана към нуждите на университетите и академичните институции с многоотраслов профил;
- CEEOL – електронна библиотека в областта на хуманитарните и социалните науки, включваща и голям обем от български периодични издания.

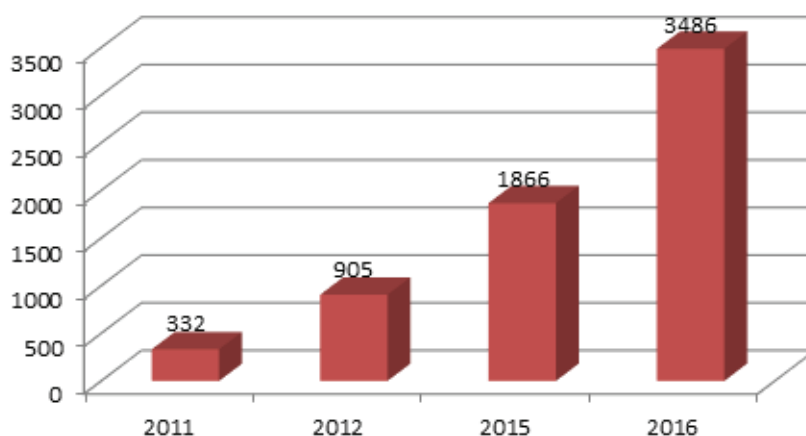
През този период наред с посочените бази за първи път ръководството на Софийския университет направи пробен абонамент за период от шест месеца и на наукометричната платформа SciVal на Scopus, с цел извършване на наукометрични анализи на публикационната активност на преподавателите от Софийския университет в отделните научни области и проследяване на динамиката им на развитие, като предоставя и база за сравнение между отделни научни организации.

Дългогодишните традиции на Университетската библиотека в областта на наукометрията и извършването на наукометрични справки се обуславя и от политиката на библиотеката да осигурява достъп до най-добрите информационни продукти. Изминат е дълъг път – от офлайн достъп до базите през 2005 г. до осигуряването на достъп в онлайн режим за всички университетски преподаватели. В периода 2005 – 2007 започва и обслужване с информационния продукт Scopus, който се предлага безплатно в текстов режим. Това е предпоставка за увеличаване се брой на наукометричните справки, изготвени в Университетската библиотека.

Диагр. 4. Наукометрични справки за периода 2002 – 2016

Най-голям ръст на наукометричните справки се наблюдава след приемането на новия Закон за развитието на академичния състав в Република България през 2010 г., в който е заложено предоставянето на справка за цитирания на публикации от кандидатстващите за академичните длъжности „доцент“ и „професор“.

Диагр. 5. Наукометрични справки за периода 2011 – 2016

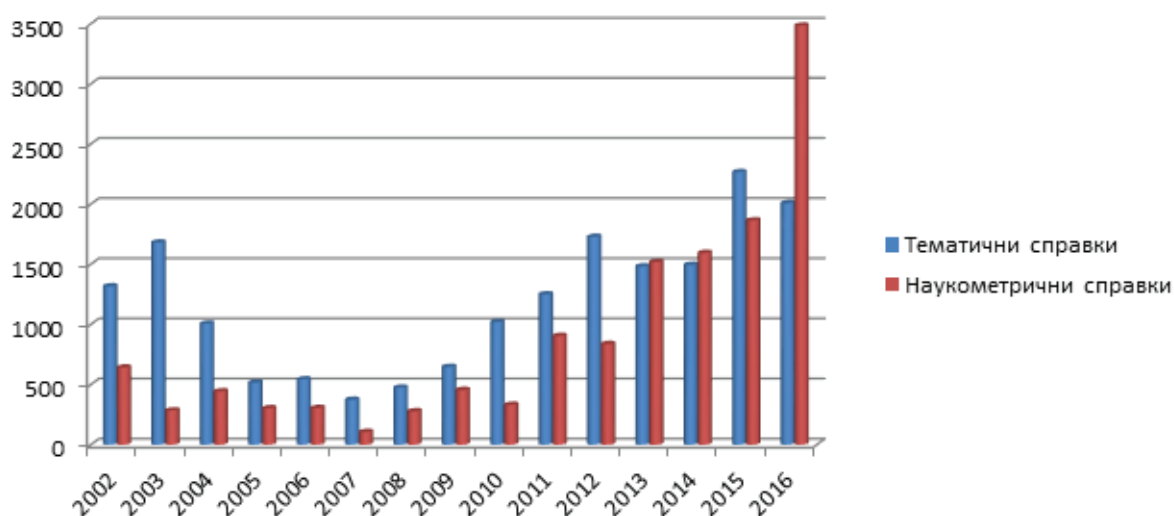
Само за една година техният брой нараства почти тройно – ако през 2011 г. са извършени 332 справки, то през 2012 г. те са вече 905, за да достигнат през 2016 г. до 3486 справки. Нарастващият брой справки съответства на все по-големия брой научни публикации на изследователите от Софийския университет, индексирани в базите данни. Техният брой само в Scopus надхвърля 13 000. Нараства значително броят на цитираните публикации в областите физика, химия, биология, геология и др. През 2014 г. Thomson Reuters прави специално проучване на публикациите и нивото на цитирания на учените от Софийския университет. То показва, че изследванията им са цитирани 30% по-често от изследванията на колегията от следващата българска научна институция, като 43 публикации се нареждат сред върховия 1% на най-често цитираните проучвания в света.²

² Софийски университет „Св. Климент Охридски“ [онлайн]. Достъпно на: https://www.uni-sofia.bg/index.php/novini/novini_i_s_bitiya/sofijskiyat_universitet_otbelyaza_denya_na_sv_kliment_ohridski_s_akademichno_t_rzhestvo

Само една година по-късно Софийският университет получава признание и от издателство Elsevier, което присъжда на най-големия български университет наградата на SciVal, която се определя на базата на оценка на научните изследвания, включени в базата данни Scopus.

Използваният от базата индикатор – Field Weighted Citation Impact, измерва съотношението на цитатите спрямо световните величини за дадена научна област, вид на публикацията и година на издаване. Софийският университет „Св. Климент Охридски“ получава наградата за високо качество на научните изследвания, които са с най-висок Field Weighted Citation Impact по всички дисциплини за периода 2012 – 2013.³ Важно е да се отбележи, че средният процент на цитиране е по-висок в сравнение със средния процент на цитиране в световен мащаб.

Интересно е да се проследи и промяната на количествените показатели при извършените тематични и наукометрични справки през годините.

Диагр. 6. Тематични и наукометрични справки за периода 2002 – 2016

Както се вижда от графиката в периода 2002 – 2016 тематичните справки имат все още по-голям дял в сравнение с наукометричните. През последните три години се наблюдава изравняване на броя на двата основни вида справки, като през 2016 г. наукометричните са с 58% повече в сравнение с тематичните.

Посочените постижения и международни признания са свързани с високия научен потенциал на Софийския университет, който се подпомага и от дейността на Университетската библиотека. Развивайки своята високотехнологична инфраструктура и разширявайки абонамента за бази данни, библиотеката предоставя отлични възможности за бързо и качествено информационно осигуряване, отговарящо на научната стратегия на Университета, а чрез извършваните тематични и наукометрични справки, подпомага научноизследователската дейност и академичния растеж на преподавателите. Днес наукометрията се налага като приоритетна област и основен показател за отчитане и съизмерване на научните постижения, както на отделните учени в определени научни области, така и на самите висши училища. В този контекст и в бъдеще ще нараства ролята на научните библиотеки, които разполагат с подготвени професионалисти и обособени звена, в които се извършват наукометричните отчитания.

³ Научни ресурси: Научни ресурси и информация за базите данни на издателство Elsevier – Science Direct и Scopus [онлайн]. Достъпно на: <http://resursi.blogspot.bg/2015/06/scival-elsevier.html>

Ролята на библиотеката на НАТФИЗ в подкрепа на образованието и научните изследвания

Десислава Орлова

„Дайте ми библиотека и ще направя университет.“

Библиотеката на НАТФИЗ е създадена през 1946 г., като част от театралната школа на Народен театър „Иван Вазов“. Школата поставя началото на професионалното театрално образование в България. През 1948 г. тя е преобразувана в Държавно висше театрално училище и отделена от Народния театър като самостоятелна институция. Две години по-късно Държавната театрална школа при Народния театър придобива статут на висше театрално училище – ДВТУ, а през 1956 г. тя вече се нарича ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“. Библиотеката също има няколко трансформации: през 2007 г. е преименувана в Академичен информационен център, а през 2010 г. в Академична библиотека и архив (АБА).

Във фонда на Академичната библиотека най-голям дял заема художествената литература (българска и световна) на български, руски, английски и френски език, като основна част от нея са пиеси. Специално внимание е отделено на литературата в областта на изкуството – театър, кино, албуми по изобразително изкуство, както и на критическата литература.

Специализирана най-вече в областта на сценичните и екранните изкуства, АБА притежава около 63 000 тома български и чуждестранни книги и списания. Библиотеката разполага с богат архив на българския театър и българското кино, съдържащ различни по вид материали (афиши, плакати, фотографии, театрални листове, програми, извадки от вестници, списания и др.). Съхраняват се и се ползват с учебни цели над 1300 DVD с филми – игрални, документални, студентски, записи на театрални спектакли. От 2007 г., след пълна ретроконверсия, библиотечният каталог има електронен вариант и е достъпен в интернет. Поддържат се следните бази данни:

- книги;
- статии от периодични издания;
- не книжни носители;
- театрални постановки;
- персоналии;
- дисертации и дипломни работи;
- филми.

Академична библиотека и архив е пример за хибридна библиотека: съчетава традиционни библиотечни дейности и иновативни технологии. Тя обединява класическия библиотечен фонд, специализиран в областта на театъра и киното, с функции и на театрален архив, и на модерен информационен център – разполага с 16 компютъра, копирни машини, принтери и сканиращи устройства. Там се намира богатата колекция от театрални афиши, филмови плакати, програми, фотографии.

Библиотеката дава на потребителите си – студенти и преподаватели, възможности за:

- свободен достъп до библиотечните фондове;
- заемане на учебна и художествена литература за дома;
- ползване на читалнята;
- безжичен интернет и достъп до електронни ресурси;
- консултации при работа с информационни ресурси;
- копирни услуги – сканиране, копиране и принтиране.

От 2016 г. през онлайн каталога може да се ползва нова услуга – „Моята библиотека“. След влизане с име и парола регистрираните читатели имат достъп до електронния си читателски картон – могат да видят какви книги дължат, да следят сроковете на заемане и връщане, да си резервират книги, да ги презаписват, да видят всичко, което са чели, да се информират какви нови заглавия са получени в библиотеката, да ползват пълните текстове на сканирани книги – да ги четат онлайн или да ги свалят.

Преподавателите се възползват от натрупания масив информация по теория и история на сценичните и екранните изкуства. Повишава се качеството на научните изследвания и обучение чрез подобряване на комуникацията и предоставяне на електронни ресурси. Чрез абонамента за бази данни с видео на Alexander Street се осъществява достъпа до творческо съдържание, до бази данни със записи на театрални представления, мейкинги, актьорска игра, сценарии, сценографски решения. Надгражда се върху постиженията на предшествениците.

Физическото пространство на библиотеката също предлага места за срещи, консултации и учене. Тук се провеждат изпити и учебни занятия по различни дисциплини.

Служителите на библиотеката периодично минават курсове за повишаване на квалификацията и придобиване на нови знания и умения с цел предоставяне на адекватни услуги. Последните курсове, които посетихме бяха за изработване и управление на проекти в библиотечно-информационния сектор, работа с УДК, курс „Финансиране, разработване и управление на проекти в областта на културата“. Във връзка с проект за дигитализация към Фонд „Научни изследвания“ библиотеката на НАТФИЗ обособи фонд „Редки и ценни издания“ с книги от епохата на Възраждането и началото на ХХ век, първи издания на пиеси и непубликувани издания, ръкописи, книги с автографи от видни наши творци и общественици (Ст. Л. Костов, А. Страшимиров, Гео Милев, Й. Радичков, Хрисан Цанков и др.) Това са уникали, които се съхраняват само в библиотеката на НАТФИЗ и се използват от нашите студенти и преподаватели с цел обучение и изследвания. Това наложи да посетим Курс „Специални колекции – ръкописи, старопечатни книги, редки и ценни издания“ в НБКМ, организирани от ББИА. Тези книги не могат да бъдат намерени на книжния пазар и заменени и това налага тяхното дигитализиране.

Редките и ценни книги като самостоятелен фонд все още не са детайлно описани и проучени. Фондът съдържа книги, издадени през ХІХ и началото на ХХ век. Сред тях има първи издания, литографски издания, книги на циклостил и ръкопис, книги с автограф, лични екземпляри с бележки на важни за академията личности, режисьорски планове, периодични издания от Възраждането, както и издания на руски и френски език в областта на театъра и киното.

Формулирали сме следните критерии, които следва да се разглеждат в комплекс и да се преценяват в тяхната взаимовръзка:

- научен интерес;
- интензивност на използването;
- ценност на документа като исторически извор;
- съдържание;
- автентичност и оригиналност;
- произход – значимост на автора или създателя; време, място и условия на създаване;
- специфични външни и други особености – вид и начин на създаване (ръкопис, машинопис и др.), наличие на значими външни особености и специфични детайли.

Най-старата към момента открита книга е типографско издание на Йоан Екзарх Български от 1824 г. „Изследование, обясняващо история на словенския език и литературата, ІХ и Х столетия“, издадена в Москва.

Сред богатството на този архивен фонд съществуват множество съпътстващи свидетелства за театралната продукция на Учебния театър (драматичен и куклен) и за Учебната киностудия – афиши, програми, фотографии, протоколи от представления, работни записи от репетиции и уъркшоп сесии, обсъждания на студентски спектакли и филми и др.

До началото на 90-те години на XX век НАТФИЗ е изпълнявал ролята на депозиториум за българските театри. В академията е работил активно библиографски кабинет, където са получавани и обработвани изпращаните от регионални и столични театри афиши с приложени сведения за постановките с премиери, участници, фотографии, статии от вестници с отзиви за представленията. Създават се и се допълват различни картотеки.

Началото е поставено от библиографа и театровед Васил Мавродиев, който създава уникална картотека с метаданни, допълвана и обогатявана през годините. Тя включва около 70 000 библиографски записа. Материалите отразяват различни аспекти от дейността на българския театър, постановки от регионални и столични театри, интервюта с театрални дейци, гостувания на български театри в чужбина, гостувания на чужди театрални трупи в България през XX век. Открити бяха Приходно-разходни книги на Театрална трупа „Сълза и смях“ (1897 – 1898 г.), Книга за разпореждания на „Сълза и смях“, разписки за разходи и т.н. Това е най-старата професионална българска столична театрална трупа, създадена през 1892 г., която по-късно се превръща в първоосновател на Народния театър. Една голяма част от архива на българския театър, притежание на Академичната библиотека и архив е описана в електронните бази данни и се използва активно в рамките на академията.

Притежаваният от НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ необработен театрален архив наброява около 5000 документа – афиши, фотографии, дупляни, брошури, програми, статии, покани, диапозитиви и негативи:

- документален архив от работни процеси в театъра (снимки, афиши);
- заснети резултати от педагогическия процес в театъра на оптични и магнитни лентови носители (студентски спектакли, ателиета, семинари и др.);
- документален кино и видео архив от работни процеси;
- резултати от педагогическия процес в киното (студентска фото, видео и филмова продукция);
- фотографии, диапозитиви и негативи, запечатали частици от историята на българския театър.

НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ е най-старото и авторитетно висше училище в България, което обучава специалисти в областта на театъра и киното. Възпитаниците му са гръбнакът на театралното и филмово дело у нас през последните 60 години. Поради спецификата на творческите професии, в хода на обучението на студентите се създават множество уникални творби. Някои от тях не оставят материални следи (актьорски и режисьорски продукции в сферата на театъра), поради мимолетността на театралното изкуство. При други (филмови и операторски продукции) те се съхраняват на трайни носители, които също имат определен срок на физическо съхранение. В други случаи резултатите съществуват във вид на писмени трудове (дипломни работи, докторски дисертации, научни изследвания).

През 2015 г. година бе взето решение за създаване на официален институционален архив на Академията, където всички отдели да предават своята документация. Част от него се съхранява в библиотеката и също предстои да бъде дигитализиран. Сред документите са дипломни работи и дисертации, режисьорски планове и т.н.

НАТФИЗ е институция, отговорна за създаването, събирането, съхранението и опазването на паметта за дейността на хора, работили в академията и дали приноса си за развитието на науката за театър и кино в България. Това е причина да се обърне особено внимание както на институционалния архив на академията, така и на личните архиви на Атанас Тасев, Ал. Балабанов, Хачо Бояджиев, Вили Цанков, Искра Николова. През 2016 г. получихме като дар част от библиотеките на легендите от Народния театър Георги Стаматов и Петя Герганова,¹

¹ Петя Герганова е най-добрата драматична актриса до средата на 50-те години на XX век. Георги Стаматов е изиграл над 300 роли и е режисирал повече от 200 пиеси. Той е и председател на Съюза на артистите в България в продължение на 11 г., един от създателите на Висшето театрално училище в София, което по-късно прераства във ВИТИЗ.

а съвсем наскоро и библиотеката на сценографа и костюмограф Светлана Цветкова. Част от тях са описани и добавени към фонда, други са в процес на обработка и все още чакат своите изследователи.

Стремежът ни е да се набавят и архивите на други личности, които имат заслуги за формирането и обогатяването на българското театрално и киноизкуство. Те носят много висока добавена стойност, тъй като не са публикувани, а част от книгите имат автографи от най-видните кино и театрални дейци на нашето съвремие, включително и такива със световна известност. Неизменна част от архива са фотографиите, диапозитивите и негативите, запечатали частици от историята на българския театър.

Уникалността на този архив е очевидна, никъде другаде не могат да бъдат открити свидетелства от такъв характер. Целият този разнообразен масив от документи, който съхранява безценни свидетелства за първите стъпки на българските театрални и кино творци, изисква да бъде надеждно съхранен и популяризиран. В момента част от тях са неизползваеми и едва след като бъдат дигитализирани специализираната публика ще може да се запознае пълноценно с тях и да ги използва за научни цели и за целите на образователния процес.

Това бе причината да участваме с проект за дигитализация към Фонд научни изследвания на тема „Създаване и управление на специализирана е-библиотека с научен текстов и визуален архив в областта на сценичните и екранните изкуства“. През 2015 г. стартира проект за интердисциплинарно изследване в областта на сценичните и екранни изкуства, съпроводено с анализ на научната информация в тези области и състоянието на дигиталните колекции в България и Европа.

Целта на проекта е създаване на специално организиран дигитализиран архив с научна информация за българското кино и театър. Частично такава информация е достъпна за ползване в електронен вид в Института за изследване на изкуствата към БАН, НБУ, сп. Кино, Българската национална филмотека, както и в отделни библиотеки в страната – но предимно периодика, не и книги, научни разработки и т.н.

В учрежденските и личните фондове се съхраняват и стотици изключително интересни от художествена гледна точка снимки, предмети, книги, записи и др. Има няколко групи документи, на които даваме изключителен приоритет при дигитализацията с акцент опазването на оригинала:

- особено ценни и уникални архивни документи;
- документи с висока ценност или интензивност на използването, които са в лошо физическо състояние;
- документи, за които липсват качествени и достъпни аналогови копия или текстови транскрипции;
- документи, трудни за използване поради нестандартните си размери, вида на носителя, контрастност и др.

При изпълнението на проекта се спазва действащото законодателство и ограниченията в достъпа – лични данни, интелектуална собственост и авторско право, воля на дарителите и др. Дигитализацията не застрашава физическото състояние и целостта на документа.

Архивното богатство на НАТФИЗ съдържа както факти, свързани с национално значими фигури на българското кино и театър, така и памет за динамиката на педагогическата дейност в обучението по тези изкуства. Опазването и проучването на тези уникални свидетелства ще допринесе за съхраняването на паметта за българската култура. Ще се осигури приемственост, обогатяване на наличните архиви и превръщането на НАТФИЗ в национален център в областта на театъра и киното.

Закупен е и работи активно професионален скенер „Bookeye 4“ като основен инструмент за дигитализиране на архива на НАТФИЗ и на външни архиви в рамките на проекта, както и на множество издания по препоръка на научния екип. След приключване на проекта той ще бъде

използван с пълна натовареност за поддържане на информационните и учебни електронни ресурси на НАТФИЗ.

В академията има наличен конвертор от VHS на дискове – активно се работи по дигитализация на налични архивни видеокасети VHS, както и на частни колекции или принадлежащи на други институции. По този начин много игрални и документални филми могат да бъдат използвани за целите на учебния процес, както и ще бъдат достъпни за научната общност.

Обособени са колекции по видове архивни единици:

- на хартиен носител – книги, фотографии; афиши; дипляни, програми, покани; рецензии и статии от периодични издания; архив на Васил Мавродиев (ръкописни библиографски записи), режисьорски планове;
- на оптични и магнитни лентови носители – курсови и дипломни студентски филми (игрални, документални, анимационни); на 35 мм и на 16 мм; на Mini DV 60 мин; VHS касети; U-matic касети;
- диапозитиви и негативи.

В резултат от проекта ще бъде обособен архив, свързан с дейността на НАТФИЗ, придобит архив и архив, свързан с историята на театралното и филмовото изкуство на страната и не свързан с дейността на НАТФИЗ. Получената фактографска информация ще бъде разпределена и въведена в информационни електронни бази данни и каталози. Всеки един от записите ще има връзка с дигиталното копие. Ще се повиши качеството на учебния процес и научните изследвания и ще се осигури приемственост. Ще се допълни и обогати съществуващата научна и документална литература, свързана с живота и историята на академията и първите стъпки на нейни възпитаници, наложили се в българската култура.

Дигитализацията ще доведе до съхраняване на паметта за българската култура, до обогатяване на наличните архиви и превръщането на НАТФИЗ в национален център в областта на театъра и киното. Процесите по дигитализация, обработване на изображенията и въвеждане на библиографските описания ще бъдат съпроводени от научно изследване на обособените колекции по преценка на научния екип. То ще включва:

- Идентификация на персоналии, постановки, филми, установяване на дати на премиери и т.н.
- Осмисляне на откритите факти в контекста на развитието и динамиката на педагогическия процес в НАТФИЗ.
- Допълване и обогатяване на съществуващата научна и документална литература, свързана с живота и историята на академията и първите стъпки на нейни възпитаници, наложили се в българската култура.
- Периодична оценка на наличните архиви и предложения за придобиване на нови архивни единици.

Проектът по изграждане на е-библиотека е свързан с разработка на нови софтуерни продукти и развитие на съществуващите, както и изграждане на структура за е-библиотека и пускането ѝ онлайн.

На финала ще бъдат организирани научни форуми за резултатите от изследването и представена изложба от ценни екземпляри. Ще бъдат очертани възможни полета за научни проекти, базирани на наличния архивен фонд, ще се изработят стратегии за осмисляне на натрупания емпиричен материал и ще бъде издаден сборник с резултатите от изследването. Подробна информация ще бъде публикувана на сайта на НАТФИЗ.²

² Достъпно на: <http://natfiz.bg/>

Народна библиотека „Иван Вазов“ в подкрепа на образованието чрез провеждане на конкурси

Таня Пилева

Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив (НБИВ) осъществява експертно-консултантска и методична помощ на обществените и училищни библиотеки в областта. В последните две години провежда различни инициативи, насочени към децата и юношите в града с цел насърчаване на четенето, а в резултат и повишаване на функционалната им грамотност.

Поредната идея в тази посока е провеждането на два поредни конкурса – единият, насочен към библиотекарите, работещи в училищни библиотеки – за най-иновативна и интересна инициатива с ученици на тема: „Насърчаване на ученическото четене“, а другият, за ученици – за най-добра драматизация на приказка или част от книга. И двете инициативи се проведеха в партньорство с Регионалното управление на образованието – Пловдив и отдел „Образование“ при община Пловдив – наши постоянни партньори при провеждането на инициативи, свързани с учениците и училищните библиотеки в региона.

Конкурсът за библиотекарите от областта беше обявен по повод Международния ден на училищните библиотеки с цел мотивиране на библиотечните специалисти за търсене на нови форми и методи за работа с учениците за насърчаване на четенето, повишаване на функционалната грамотност на подрастващите и участието им в цялостния образователно-възпитателен процес в средното училище. В същото време да стане ясно как и до колко библиотечните специалисти работят ефективно в тази посока. Не на последно място целяхме популяризиране дейността на училищните библиотеки сред обществеността.

По регламент можеха да участват вече проведени инициативи или такива, възникнали по повод обявения конкурс, като до 10 януари 2017 г. библиотекарите трябваше за заявят писмено желание за участие и да посочат темата и формата на представяне, с възможност за включване и на ученици. Предварително се оповестиха и датите на провеждането му.

Конкурсът се осъществи в два поредни дни, 6 и 7 април 2017 г. в Конферентната зала на НБИВ с участието на 12 библиотекари от област Пловдив. Представянето се оценяваше от четиричленно жури, съставено от експерти от НБ „Иван Вазов“ и отдел „Образование“, община Пловдив. Инициативите, включени в конкурса, бяха пряко свързани с учебния процес.

В първия ден видяхме впечатляващото представяне на Ученическият библиотечен съвет от ЕГ „Пловдив“, който през тази година отбеляза третия си рожден ден. Създаден по инициатива на учениците от гимназията, ревностни почитатели на библиотеката и участващи в многобройните ѝ начинания, които с младежки плам и ентузиазъм създават своята организация, за да подпомагат развитието и съвременния облик на своето любимо място в училище. Заедно с библиотечния специалист подготвят и реализират проекти, в резултат от които библиотеката се сдобива с нова читалня, оборудвана с компютри, лаптопи и мултимедия. Провеждат се редица благотворителни инициативи, със средствата от които се обогатява фонда на училищната библиотека с нови заглавия, интересни за младежката аудитория. В конкурса се включиха заедно с библиотекаря всички, облечени в униформата на любимата си гимназия. Независимо, че първи направиха своето участие в конкурса, присъстваха в залата през цялото време и аплодираха представянето на останалите участници.

Последва представянето на един от най-младите училищни библиотекари – от СУ „Проф. д-р Асен Златаров“ – Първомай, с редица образователни игри в начален етап, проведени съв-

местно с учителите, под надслов „Да играем в училищната библиотека“, с цел „формиране на читателска активност, повишаване на функционалната грамотност и изграждане на креативно мислене и участие в творчески дейности“. Показани бяха десет различни игри – литературна игра „Супер читател“, игри „Цветна дъга“, „Книжен боец“, игра за концентрация „Читателски простор“ и др.

Тригодишен проект за насърчаване на четенето „От Вазов за Вазов – по пътя на спомени-те“ представи библиотекарят от СУ „Иван Вазов“ – Сопот, свързан с посещаване на различни места, имащи отношение към живота и творчеството на Иван Вазов, драматизации на части от произведенията му, дискусии върху негови творби, събрани и възпроизведени в два филма.

През втория ден видяхме как децата и младежите в СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Асеновград обичат да „четат модерно“, за изграждане на умения за издирване, анализиране и оценяване на информация в интернет, изготвяне и представяне на презентации на различни теми, запознаване на младите хора с историята на книгата и нейното развитие от древността до наши дни.

Видяхме превод от ученици на откъс от книгата на Недялко Савов „Камбаната“ на шестте езика, които се изучават в ЕГ „Иван Вазов“ – Пловдив, инициран по повод обявения конкурс от училищния библиотекар Галина Кривчева. Чухме споделени впечатления от председателя на Ученическия библиотечен съвет в гимназията и преводач от немски език за ентузиазма, вдъхновението и удовлетворението на младежите и техните учители при превеждането на текстовете и вълнението от срещата с автора и представянето на работата си пред него, радостта от високата му оценка за преводите.

„Вълшебници на моето детство – литературна игра“ представи Ана Иванова, библиотекар в ОУ „Димитър Талев“ – Пловдив. Целта ѝ е да накара децата да си припомнят всичко, изучено до момента от творчеството на петима от най-добрите български детски разказвачи, както и да ги провокира да прочетат и други техни произведения. През цялата учебна година в класовете тече едно активно четене на тези автори. Във фонда на библиотеката са набавени достатъчно екземпляри, така че търсенето на произведенията да не затруднява децата. На по-късен етап всяка паралелка избира своите пет представители за отбора. Учениците си разпределят по един от авторите и наблягат на най-доброто и пълно запознаване с включените в препоръчителния списък произведения. Подготвят се и върху биографиите им, както и за драматизиране на приказка или част от по-голямо произведение. Преди самото състезание в края на учебната година си избират капитан, име на отбора, което да бъде заглавие на произведение, изготвят се емблеми на състезателите; правят се илюстрации върху произведенията, които подреждат в залата за състезанието. Двама добри рецитатори от по-горните класове се подготвят за водещи. Състезанието протича в пет кръга: в I кръг учениците разказват за писателите, включени в състезанието, като въпросите се теглят от „бисерната мида“ в приказката на Валери Петров „Пук“; във втори кръг, наречен „Приказката започва така“, въпросите се теглят от бабиното гърненце; в трети кръг, наречен „Приказката щом прочел си ти, пръв в играта ще си“ се чете откъс от приказка, децата отгатват коя е тя и т.н. Накрая се задават въпроси към публиката и се награждават победителите.

През годините подобно състезание се е провеждало със шестокласници или седмокласници по повод годишнини на Алеко Константинов и Иван Вазов и два пъти за патрона на училището Димитър Талев.

Това са само част от представените инициативи. Библиотекарите показаха, че работят активно с младите хора, че взаимодействието с учителите е на високо ниво и работата на библиотекарите наистина се е превърнала в неразделна част от образователно-възпитателния процес в училище. Този конкурс показва, че библиотечните специалисти имат нужда от представяне на своите инициативи и идеи, търсят признание за активната си дейност и я представят с много притеснение и впечатляваща скромност. Подобни конкурси трябва да се провеждат

не само за популяризиране на всеотдайния труд на библиотекарите и ползата от дейността им за развитието на подрастващите, а и за мотивиране на библиотечните специалисти да търсят нови, интересни и ефективни форми за работа с младите хора, така че четенето и книгата да се превърнат в постоянен спътник в живота им. Това може да се постигне само с много работа, трябва да бъде непрекъснат процес, а не инцидентни прояви.

Конкурсът предизвика интереса на медиите в Пловдив – за обявяването и финала бяха проведени интервюта от БНТ 2 и материали за тях намериха място на страниците на различни електронни издания.

Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив стана инициатор на още един конкурс – този път насочен към учениците от града, за най-добра драматизация на приказка или част от книга – второ издание, вече като самостоятелно събитие. Първото издание се проведе през 2016 г. като съпътстваща инициатива на проведената тогава кампания за избор на 10-те най-четени книги от учениците в Пловдив. Конкурсът се проведе по повод обявяването на 2017 г. за Година на детската книга, Световния ден на книгата и авторското право – 23 април и 50-тия юбилей на Международната седмица на детската книга и изкуствата за деца. Право на участие в конкурса имаха ученически състави от 1-ви до 12-ти клас на общинските, държавните и частни училища в Пловдив, без ограничения за теми и произведения, но не участвали в конкурса за драматизация през 2016 г. Проведе се в три възрастови категории: 1-ви – 4-ти клас; 5-ти – 8-ми клас; 9-ти – 12-ти клас. В организацията отново се включиха Регионалното управление на образованието – Пловдив и отдел „Образование“ при община Пловдив, като средствата за награди бяха осигурени от Община Пловдив. В журито бяха привлечени двама актьори и специалист по костюми и декори от Драматичен театър – Пловдив.

Включиха се 11 ученически състава с добре подготвени и представени постановки, с ясни послания към публиката, в които участваха около 140 ученици от всички възрастови групи.

В първа възрастова категория, 1-ви – 4-ти клас най-впечатляваща беше постановката „Априлий 1876“ в изпълнение на ученици от 3-ти клас, ОУ „Драган Манчов“, с ръководител Джени Панайотова. В рамките на половин час малките актьори представиха подготовката, избухването и погрома на Априлското въстание, включвайки много уместно стихове от Вазовата „Епопея на забравените“, изпълнени с невероятно рецитаторско майсторство от малчуганите. Съчетано с вдъхновената им игра на сцената, развълнуваха и превзеха сърцата както на публиката, така и на журито.

Във втората възрастова група, 5-ти – 8-ми, станахме свидетели на един прекрасен музикал по „Буратино“ в изпълнение на ученици от СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – ръководители Ганка Георгиева, Диана Кънева, Марина Нанкова, клавирен съпровод Диана Кънева. Децата демонстрираха невероятно актьорско и изпълнителско майсторство за възрастта си. Целият спектакъл бе и възхвала на приятелството между хората и човешката доброта.

Не по-малко вълнуващо беше и изпълнението на състава при ОУ „Яне Сандански“, ръководител Стоян Боев, с драматизация на „Колко струва една сълза“. Силно и емоционално заредено изпълнение на ученици от шести клас! Изключително интересен и философски прочит, с препратки към настоящето на „Приказка за стълбата“ на младежи от Професионална гимназия по електротехника и електроника с ръководител Нели Минкова. Истински професионално изпълнение направиха учениците от 12-ти клас на Националната гимназия по сценични и екранни изкуства с „Феята Берлинго“.

Получи се един прекрасен празник на детското и юношеско изкуство. Всички постановки имаха изключителен емоционален заряд и ясни послания, изграждащи непоклатими човешки ценности, призив към доброта и човечност, искрени взаимоотношения, готовност да помогнеш на приятел.

Награждаването на победителите от двата конкурса се състоя на специално подготвено тържество на 21 април 2017 г. в Дома на учителя. Наградите за първо място бяха специално

изработени плакети, а останалите награди бяха във вид на диплом. Раздадени бяха и две индивидуални награди за изпълнение и награда за най-добри декори, костюми и грим. Всички участници получиха грамоти за отлично представяне и подарък по една хубава книга.

Всички присъстващи на награждаването ученици заявиха желание за участие в други подобни конкурси. Поискаха този конкурс да се провежда ежегодно, а ръководителите им аплодираха идеята и изказаха благодарност за предоставената възможност за изява на децата. С не по-малко вълнение младежите подкрепиха искането им за ежегодно провеждане на инициативата. Актьорите от Драматичния театър в Пловдив, взели участие в конкурса като жури, благодариха на всички участници и организатори за прекрасното изживяване и изказаха желание за нови срещи с малките актьори.

Проведеният конкурс за най-добра драматизация на приказка или част от книга показва, че подобни инициативи оставят траен спомен в сърцата на участниците в него, допринасят не само за насърчаване на четенето при подрастващите, но и възпитаване чрез театралното изкуство на човешки добродетели, допринасят за духовното израстване на младите хора.

Платформа за дистанционно обучение на библиотекари по андрагогика

Георги Петров

През 1994 г., в Манифеста за обществените библиотеки, ИФЛА и ЮНЕСКО определят обществената библиотека като местен портал към знанието, който осигурява условия за учене през целия живот, самостоятелно вземане на решения и културно развитие на личността и социалните групи.¹ Те поставят в центъра на обслужването на публичната библиотека 12 ключови цели, които се отнасят до информационното ограмотяване, образование и култура, сред които са:

1. подкрепа на индивидуалното и на официалното образование, както и на самообразованието на всички нива;
2. създаване на възможности за персонално творческо развитие;
3. осигуряване на достъп на гражданите до всички видове информация в обществото;
4. улеснения за развитието на информационни и компютърни умения;
5. подкрепа и участие в програмите по ограмотяване за всички възрастови групи и насърчаване на такива дейности, ако е необходимо.

За постигане на посочените цели е необходимо да се предприемат различни взаимосвързани мерки в няколко насоки, като една от тях е надграждане на знанията, уменията и компетенциите на библиотекарите за работа с възрастни обучаеми, които ползват библиотечни услуги.

През 2015 г. Регионална обществена библиотека „Адам Мицкевич“ – Вилнюс (Литва), Асоциация „Съвременни читалища“ (България), Националната библиотека на Латвия, Литовската асоциация на библиотекарите, Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев“ – Пазарджик (България) и Градската библиотека на Йелгава (Латвия) започнаха изпълнение на проект „Андрагогика – виртуална среда за обучение на библиотекари“, финансиран от програма „Еразъм+“ на Европейската комисия, Ключова дейност 2 – „Стратегически партньорства в областта на образованието за възрастни“. Всеки от партньорите притежава предишен опит както в провеждането на обучения за библиотекари, така и в обучение за граждани, а Асоциация „Съвременни читалища“ и Националната библиотека на Латвия провеждат и обучения за придобиване на професионална квалификация по професия „Библиотекар“.

Целите на проекта са:

- Да се подобрят андрагогическите компетенции на библиотекарите, за да могат те по-добре да работят с възрастни обучаеми.
- Библиотеката да се утвърди като място за неформално образование и учене през целия живот. Много библиотеки и в момента извършват подобни дейности, но с увеличаването на броя библиотекарите, които притежават знания и умения за работа с възрастни обучаеми, ще се увеличат и библиотеките, които могат да предложат качествени услуги в тази област.
- Третата цел е да се засили международно сътрудничество в областта на андрагогиката, неформалното образование и ученето през целия живот на библиотекари и лица, свързани с библиотечните дейности.

За постигане на посочените цели са извършени следните дейности по проекта:

¹ IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994. Достъпно на: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>

- Организиран са международни срещи в България, Литва и Латвия за обмен на добрите практики и координиране на проектните дейности.
- Създадена е виртуална учебителна среда за библиотекарите на четири езика – български, литовски, латвийски и английски.
- Проектирани и публикувани са учебни материали за повишаване на компетенциите на библиотекарите в областта на андрагогиката на четири езика.
- Проведени са международни образователни дейности за обучение на библиотекарите за обучители на възрастни, с цел подкрепа на мобилността като образователен инструмент и тестване на създадените учебителни материали.
- Организиран са събития за популяризиране на проекта и разпространение на неговите резултати във всяка от страните-партньори.

Резултатите от проекта в дългосрочен план може да бъдат разгледани в три направления:

- За библиотекарите – удовлетворяване на настоящата необходимост от повишаване на квалификацията и компетенциите в областта на обучението на възрастни. Подобряване на достъпа до квалификация чрез преодоляване на географските, финансови и времеви ограничения – лесно достъпна виртуална учебна среда със свободен достъп.
- За партньорите по проекта – разнообразяване на предлаганите учебителни дейности за библиотекарите. Създаване на дългосрочно партньорство с организации от други страни със сходна дейност.
- За местните общности – като резултат от проекта представителите на местните общности ще имат достъп до качествени неформални учебителни услуги в близка до тях библиотека.

Основният резултат от проекта е създадената платформа за дистанционно обучение на библиотекарите по андрагогика на четири езика.² Учебителната програма се състои от 4 модула. Всеки модул съдържа по 5 теми, а за всяка тема е разработен Теоретичен модел, който представя свързаните с нея основна терминология и научни теории, както и библиография. Рубриката „Знаете ли че?“ представя интересни факти по темата, които могат да активират обучаемия. За затвърждаване на теоретичните знания са разработени практически задачи, чрез които обучаемите да могат самостоятелно да упражняват новите знания и умения. Темите завършват с препоръчана литература, която обучаемите могат да използват, за да надградят своите знания по темата.

Темите, които съставят Модул 1 „Базови теории и принципи на андрагогиката“ са:

- *Тема 1. Специфика на обучението и ученето на възрастните*
- *Тема 2. Теории за обучението и ученето на възрастните*
- *Тема 3. Принципи на ученето на възрастните*
- *Тема 4. Андрагогически изисквания към организацията и провеждането на учебен процес с възрастни учащи*
- *Тема 5. Принципи при конструиране на програма за обучение на възрастни*

Очакваните резултати от обучението в този модул са:

- Да се изяснят спецификите на обучението и ученето на възрастните.
- Да се получат знания за основните теории, модели и принципи за обучение на възрастни.
- Да се очертаят основните андрагогически изисквания към процесите на планиране, организиране и провеждане на обучения с възрастни.
- Да се получат знания относно етапите при разработването на учебната програма за обучение на възрастни.

В Модул 2 „Методи за преподаване и учене на възрастните“ са включени темите:

- *Тема 1. Специфика на възрастните като учащи*

² Достъпно на: <http://go-andragogy.eu/>

- *Тема 2. Класически методи за обучение*
- *Тема 3. Методи и техники за активно учене*
- *Тема 4. Интерактивни методи – същност, основни характеристики и предимства при обучението на възрастни*
- *Тема 5. Видове интерактивни методи и описание*

В резултат от обучението в този модул се очаква да се изяснят причините, които подтикват хората в периода на зрелостта да се учат; да се осмислят основните разлики между ученика и възрастния като учащи; да се изяснят „четирите стълба на образованието“ в настоящето и същността на интерактивните методи и техники; да се систематизират познанията за лекцията и семинара; да се усвоят знания и умения за методите и техниките за активно учене; да се формират андрагогически умения за подбор на най-подходящите интерактивни методи в зависимост от целта на обучението и групата обучаеми.

Темите, които съставят Модул 3 „Ефективна комуникация“ са:

- *Тема 1. Понятие за комуникация. Теории за комуникацията*
- *Тема 2. Видове комуникация. Вербална и невербална комуникация*
- *Тема 3. Убеждаваща комуникация – формиране на умения за въздействие и влияние*
- *Тема 4. Психологически основи на ефективната комуникация*
- *Тема 5. Модели на ефективна и неефективна вербална и невербална комуникация. Ролята на обратната връзка*

В резултат от обучението в този модул се очаква да се обогатят познанията за същността на комуникацията, нейните основни елементи и видове; да се формират умения за създаване на благоприятни условия за ефективна комуникация; да се осмислят структурните компоненти на моделите за комуникация; да се овладеят уменията за осъществяване на ефективна комуникация; да се обогатят познанията за основни методи за психологическо въздействие в процеса на комуникация.

В Модул 4 „Работа с целевите аудитории на библиотеките“ са включени темите:

- *Тема 1. Работа с безработни и функционално неграмотни*
- *Тема 2. Работа с пенсионери*
- *Тема 3. Работа с учители и преподаватели на възрастни*
- *Тема 4. Работа с лица с физически или ментални увреждания*
- *Тема 5. Работа с представители на социо-културни, етнически и религиозни малцинства*

Очакван резултат от обучението в този модул е да се обогатят познанията за:

- *формите на обучение и услугите, които предлага библиотеката на безработни, функционално неграмотни и пенсионери;*
- *дейностите, с които библиотеката може да бъде полезна в работата на преподавателите на възрастни и учителите и начините да ги подпомага;*
- *спецификата на библиотечното обслужване на лицата в неравностойно положение;*
- *работа с представители на социо-културните, етническите и религиозните малцинства.*

Всеки модул приключва с полагане на тест. Целта на тестовете е не само да верифицират нивото на възприемане на материала, но и да помогнат на обучаемите да открият пропуските си. След успешно преминаване на теста, на обучаемия се издава сертификат за преминато обучение по конкретния модул. След успешно приключване на четирите модула, на обучаемия се издава сертификат за цялото обучение.

В резултат от преминаване на цялото обучение ще се повиши квалификацията и компетенциите на библиотекарите в областта на обучението на възрастни, те ще могат да предлагат по-качествени и разнообразни библиотечни услуги на възрастните обучаеми и ще се засили тяхната роля в процеса на осигуряване на условия за учене през целия живот, самостоятелно вземане на решения и културно развитие на личността.

Различните публики и виртуалната „експанзия“ на университетската библиотека

Радостина Тодорова и Гергана Мартинова

В доклада се разглежда развитието на хибридната университетска библиотека по примера на Нов български университет. Представени са различните възможности на физическото и виртуалното библиотечно пространство. Въз основа на емпирични данни се изследва виртуалната среда. Открити са тенденции в поведението на различните публики при използването на виртуалното пространство.

Увод

Библиотеките са съществена и неделима част от университетската институция. Предоставят огромно количество печатна и електронна информация, осигуряват достъп до различни технически съоръжения. Предлагат физическо пространство за обучение, но и социална среда за академичната общност. Библиотеката като физическо място е имала и ще има място в развитието на университета. Днес изглежда малко вероятно физическото ползване на библиотеките да намалее драстично в близко бъдеще, независимо от разнообразието на предлаганите онлайн ресурси и комфорта на ползване в предпочитана от потребителя среда. Но от друга страна сме свидетели на все по-голям натиск от страна на потребителите, които очакват цялата библиотека да бъде достъпна навсякъде и по-всяко време, и то с целия си информационен и обслужващ ресурс. Какви са границите на тази паралелна реалност и изобщо има ли граници? Може ли да се говори за „експанзия“ на виртуалното над физическото пространство?

Различните публики и дигитална среда

Теорията за поколенията X, Y и Z се заражда в САЩ и много бързо се приема от изследователите в различните страни по света. Често се случва да има разминавания във времеви интервал в многобройните статии по темата. Да приемем, че поколение X са родените между 60-те и началото на 80-те години на миналия век, Y или така наречените милениали през 80-те и 90-те години, а Z от 1997 г. до 2009 г. По-късно в научните изследвания е дефинирано и поколение Alfa, като към него се отнасят родените между 2010 и 2025 г. Логично е тези поколения да имат различно отношение към дигиталната среда, защото тя се развива изключително бързо.

Проф. Пламен Милтенов в свое изследване споделя, че поколенията се различават едно от друго в подходите при придобиване на информация и начините за изграждане на знания. Милениалите постепенно заменят университетската среда с работна и тяхното място поетапно ще бъде заменено от поколението Z, чиито очаквания за промени в учебния процес в технологично отношение са неоспоримо високи.¹

Както на специалистите в областта на образованието, така и на университетските библиотекари е известно нетърпението на младото поколение при работа с традиционни източници на информация, също и пренебрегването на всичко, което не е достъпно веднага в пълен текст. Студентите заемат цели 86% от профила на потребителите в Библиотеката на Нов български университет. Независимо от това, че те работят самостоятелно в тихата атмосфера на универ-

¹ Miltenoff, Plamen. Gaming, Gamification and BOYD in academic and library settings: bibliographic overview. – In: Blogs @ SCSU [online]. 2015, p. 1 – 25. Достъпно на: <https://blog.stcloudstate.edu/ims/files/2015/03/Gaming-and-Gamification-in-academic-and-library-settings-final-draft-1digudu.pdf>

ситетската библиотека, почти винаги използват мобилни устройства, като смартфони, MP3/MP4 плейъри, лаптопи, планшети и преносими компютри. Докато са в библиотеката, тези потребители са винаги свързани със своите приятели и семейство чрез текстови съобщения, електронна поща и др. Както от своя приятелски кръг, те очакват незабавни отговори на своите информационни запитвания и от университетските библиотекари.²

При провеждане на независимо изследване, създадено и проведено от преподавател на НБУ сред негови студенти, без каквато и да е намеса на библиотеката, се регистрират изключително интересни зависимости. Тук се представят резултатите от анализа само на някои въпроси, които имат отношение към темата. На въпроса „Имате ли читателска карта за Библиотеката на НБУ?“, 92% заявяват „Да“, а едва 8% „Не“. Резултатът е многозначителен, тъй като читателската карта е елемент, обхващащ физическото и виртуално пространство на библиотеката. Тя служи за вход и в двете. На въпроса „Посещавали ли сте Библиотеката на НБУ?“, чийто подтекст е ползване на физическото пространство изобщо, най-много – 65% от анкетираните заявяват „Да, посещавам я често“. Останалите 35% декларира, че също посещават физическото пространство, но рядко. Никой не отговоря „Никога не съм я посещавал“, но с оглед на това че 92% заявяват, че имат читателски карти, подсказва, че съществува малък дял от студентите, които не посещават физическата библиотека.

Следващият въпрос е фокусиран върху виртуалното пространство на библиотеката и по-конкретно нейния сайт, като се търси и причина за посещенията. Така на въпроса „Посещавали ли сте сайта на библиотеката и защо?“, където студентите могат да дадат повече от един отговор, те се разпределят, както следва:

- Да, за да търся книга/учебник – 71%.
- Да, за да проверя, кога трябва да върна заетите книги/учебници – 38%.
- Да, за да го разгледам – 23%.
- Никога не съм посещавал сайта – 15%.
- Друго – 6%.

Анализът сочи, че едва 15% от студентите не посещават сайта, като тук може само да се предполага, дали предпочитат личния контакт с библиотекарите и физическото пространство на библиотеката. Останалите използват предимно електронния библиотечен каталог, други разглеждат сайта и вероятно търсят в него различна по-вид информация (например за електронни ресурси, услуги, новини, събития, изложби и др.).

Нагласата към използването на нови технологии от библиотеката се изследва чрез въпроса „Как гледате на идеята да се създаде мобилно приложение, чрез което да можете да следите сроковете за връщане на книги, кога дадена книга се е освободила, какво са препоръчали вашите преподаватели?“. От анкетираните цели 49% заявяват „Имам нужда от подобно приложение и бих го изтеглил/а“, а 35% от студентите са по-резервирани и желаят предварително да оценят функционалността на едно такова нововъведение, тъй като избират отговора „Бих изтеглил/а подобно приложение, за да видя, дали ще е от полза“. Едва 8% биха изтеглили подобно приложение, единствено в случай, че не могат да присъстват редовно в университета, което показва предпочитание към физическата библиотека. Тази група може да се разшири и с тези, които са отговорили „По-скоро не бих“ (6%) и „Със сигурност не бих изтеглил/а подобно приложение“ (2%).

Въображението на анкетираните е предизвикано с въпроса „Как гледате на идеята да се създаде платформа, в която да можете да направите свой персонален дизайн на читателската си карта?“, който няма по принцип никакво отношение към функционирането на библиотеката, но дава възможност за изява на индивида и използване на нови технологии. Отговорът „Идеята ми харесва и бих се възползвал“ избират 74%, което отново сочи пристрастие към нововъведе-

² Appleton, Leo, Stevenson, Valerie; Boden, Debbi. Developing learning landscapes: academic libraries driving organisational change. – In: Reference Services Review, 2011, 39.3, p. 343 – 361.

ния във виртуална среда. Останалите 10% от студентите заявяват „Идеята ми допада, но не бих се възползвал“, 12% избират „Нямам мнение“, а 4% не желаят.

Последният въпрос, който има отношение към физическото и виртуалното пространство на библиотеката едновременно, но в качеството на място за социални контакти е „Ако екипът на библиотеката Ви покани да участвате в различни кампании и игри с награди (онлайн и офлайн), бихте ли се включили?“, ясно очертава проблемът за мястото (реално и виртуално) и времето, защото 51% отговарят „Зависи кога се провеждат“ и още 6% добавят „Зависи къде се провеждат“. „Със сигурност бих се включил“ заявяват 29% от анкетираните, докато за други 10% това зависи от наградите. Едва 4 % няма да се включат. Резултатите потвърждават голяма пристрастност на младите хора към виртуалното библиотечно пространство, но и необходимостта от физическо пребиваване в библиотечната сграда.

Следващата по големина група от потребители на библиотеката, заемаща 8%, е тази на външните читатели. Заедно с тази на преподавателите в университета (5%) и администрацията (1%) те образуват сложен сегмент от разнородни очаквания и поведение при търсене и намиране на информация. Обикновено те предпочитат традиционната среда на физическата библиотека. В литературата, публикуваните изследвания се концентрират предимно върху младите хора, но сходни характеристики при търсене на информация се наблюдават и при по-възрастни потребители или т.нар. „дигитални имигранти“, които всъщност са ентузиазирани потребители на технологиите и демонстрират същото поведение при търсене на информация.

Двете лица на хибридна библиотека

За университетската библиотека е важно да се ориентира в бързо променящия се свят, специално по отношение на физическото и виртуалното пространство, за да отговори на съвременните изисквания на всички видове и поколения потребители. Всъщност концепцията за хибридна библиотека възприема мрежата като механизъм за доставка и от тази гледна точка, *„клиентите трябва да могат да имат пряк достъп до електронната информация, на която имат право и да могат да търсят и намират подходящи физически ресурси. Хибридна библиотека има за цел да осигури достъп до локални и отдалечени информационни ресурси в редица формати, като предлага обучение и напътствия“*.³ Именно, в контекста на тази концепция трябва да се разглежда развитието на библиотеката като *„физическо пространство и като информационна система – портал към знанието, с всички предизвикателства на средата на библиотека 2.0, 3.0, 4.0 и т.н, наред с нарастващите изисквания към професионалните компетенции на университетските библиотекари“*.⁴

Така възниква въпросът успява ли университетската библиотека чрез физическото и виртуално измерение да удовлетвори предпочитанията на различните потребители – виртуални и традиционни и има ли възможност това да се измери?

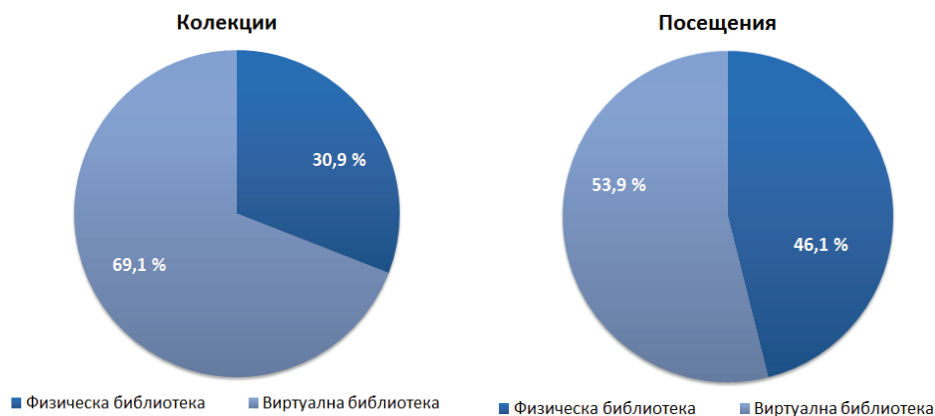
От две години Библиотеката на НБУ събира статистически данни, съобразно БДС ISO 2789:2015 „Информация и документация. Международна библиотечна статистика“. Стандарът препоръчва подробна информация за потребителите (брой регистрирани или активни потребители, типове потребители), за използване на традиционни и електронни услуги, както и услуги за мобилни устройства (физически и виртуални посещения, заемане, достъп и изтегляне, справочни въпроси и др.), видове колекции (обхванати са всички съществуващи формати), както и брой и видове персонал, обучения на персонала и др. Използването на стандарта ще послужи като инструмент за измерване на пропорциите между физическата и виртуалната

³ Hampson, Andrew. Practical experiences of digitisation in the BUILDER Hybrid Library Project. – In: Program, 2001, 35.3, p. 263 – 275.

⁴ Cocciolo, Anthony. Alleviating physical space constraints using virtual space? A study from an urban academic library. – In: Library Hi Tech, 2010, 28.4, p. 523 – 535.

библиотека. Тук е мястото да се отбележи, че в стандарта те се представени отделно. Прилагайки концепцията за хибридна библиотека в настоящия анализ са избрани пет съпоставими индикатори. Те са представени като съвкупности, с цел измерване на съотношението между физическото и виртуалното.

Първи индикатор са посещенията. В стандарта се предлага методика за изчисление на посещенията на физическата библиотека, както и отброяване на виртуалните посещения. В нашия случай виртуалните са 53,9% и надделяват над физическите (46,1%) със 7,1% (вж *Фиг. 1*).

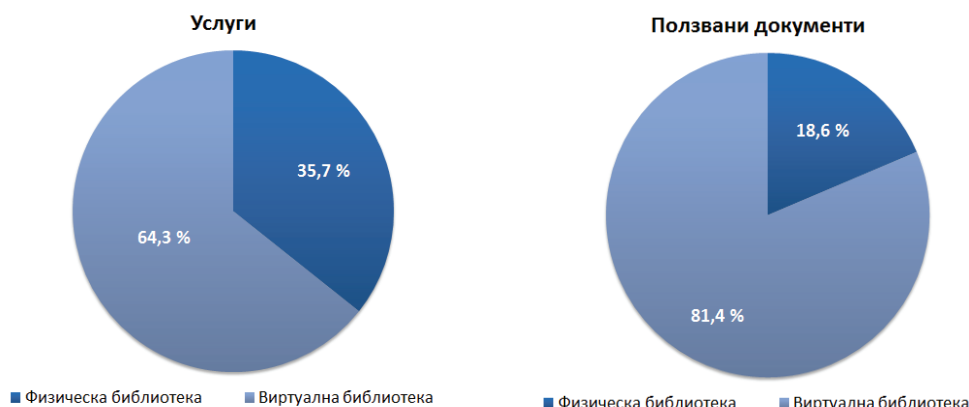
Фиг. 1

Фиг. 2

Вторият избран индикатор са колекциите. На *Фиг. 2* са представени пропорциите между традиционните и електронни ресурси, предоставяни от библиотеката, разглеждани обаче като една съвкупност. Графиката показва преимуществото на електроните ресурси (бази данни, собствени дигитални колекции от книги и дипломни работи) (69,1%) над традиционните (30,9%) с цели 38,2%.

Третият индикатор, който може да бъде представен по този начин, са използваните документи, според техния вид (вж *Фиг. 3*). Тук анализът показва изключителен дял от 81,4% на ползваните електронни документи, спрямо 18,6% традиционни, което е преимущество с цели 62,8% и потвърждава спомената по-горе тенденция при студентите за ползване на това, което е достъпно тук (във виртуалната библиотеката), сега и веднага.

Пропорциите при индикатора за услугите наподобяват зависимостта при колекциите (вж *Фиг. 4*). Предлаганите виртуални услуги са 64,3%, а тези, предлагани във физическото пространство на библиотеката – 35,7%, или превес в полза на виртуалните с 28,6%. Това доказва, че съвременната университетска библиотека развива паралелни услуги, съществуващи както в нейното физическо измерение, така и във виртуалното.

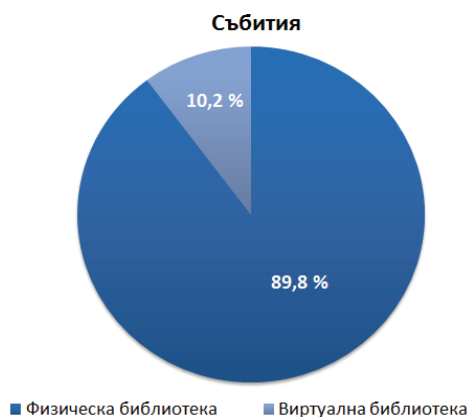

Фиг. 3

Фиг. 4

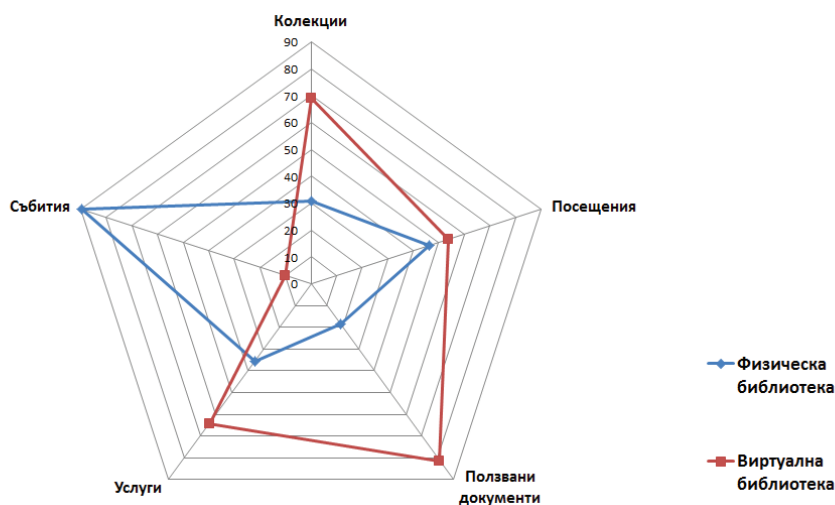
Именно новите технологии са предпоставка за предлагането на услуги, които подобряват значително качеството на обслужване и предоставят допълнителни удобства за потребителите. Тук като пример могат да бъдат посочени известяване чрез SMS за просрочени документи, проверка на виртуален кредит в читателската карта и др. Именно чрез виртуалните услуги университетската библиотека има възможност да излезе извън своите собствени граници като предложи такива за цялата академична общност и дори да достигне до потребители, които не подозират, че използват нещо създадено в нея. Така например от две години библиотеката извършва ежедневен мониторинг на медиите, както традиционни, така и електронни по предварително установени параметри. Резултатът от извършената услуга е публичен и всеки ползвател на търсеща машина при издирване на информация може да достигне до него.

Последният индикатор, който е подробно застъпен в стандарта БДС ISO 2789:2015 са събитията, организирани от библиотеката, провеждащи се както на територията ѝ, така и извън нея. Съотношението тук обаче е обратното (вж *Фиг. 5*). Наблюдава се превес на събития, които се провеждат реално (в сградата на библиотеката или извън нея). Те съставляват 89,8% и са повече със 79,6% от виртуалните (едва 10,2%), като тук може да се отбележи, че те не са уникални, а по скоро паралелни.

Фиг. 5

Избраните индикатори и представянето им като съвкупности във физическата и виртуална среда на университетската библиотека позволяват да се очертае формата на хибридна библиотека. Това е възможно при използване на радарна диаграма (вж *Фиг. 6*), която показва промените в стойностите на индикаторите спрямо централна точка, благодарение на маркери за отделните точки от данни.

Фиг. 6

По този начин се установява, че най-голяма е експанзията на виртуалната библиотеката над физическата при използваните информационни източници, на следващо място е структурата на колекциите, където електронните се развиват по-бързо от традиционните. Подобно е съотношението и при услугите, където също превесът е в полза на виртуалните. Единствено при посещенията се наблюдава относително равновесие, където виртуалните са малко повече от физическите. Точно обратна е пропорцията при провежданите събития. При този критерий физическата библиотека има все още надмощие над виртуалната.

Заклучение

Представяните данни предоставят благоприятно поле за анализ на развитието на библиотеката, постигането на нейните цели, както и посрещане на потребностите на различните видове потребители. Избраните пет критерия очертават само основните параметри на хибридна библиотека. В бъдеще, с цел задълбочаване на анализа, могат да бъдат добавени още критерии, базирани на БДС ISO 2789:2015. Анализът на пропорциите между виртуалната и физическата библиотека показва експанзия на виртуалната в четири от петте избрани критерия. По последния, а именно събитията, провеждани от библиотеката, е налице необходимост от създаването на благоприятна среда за развитие на виртуални събития, в които потребителите могат да участват от разстояние и в удобно за тях време. Предложеният метод може да се използва от други университетски библиотеки в страната, които системно изследват нагласите на своите потребители и използват в своята практика БДС ISO 2789:2015, тъй като осигурява надеждна информация за актуалното състояние на хибридна университетска библиотека.

Софтуерът с отворен код – едно решение на проблемите в българските библиотеки

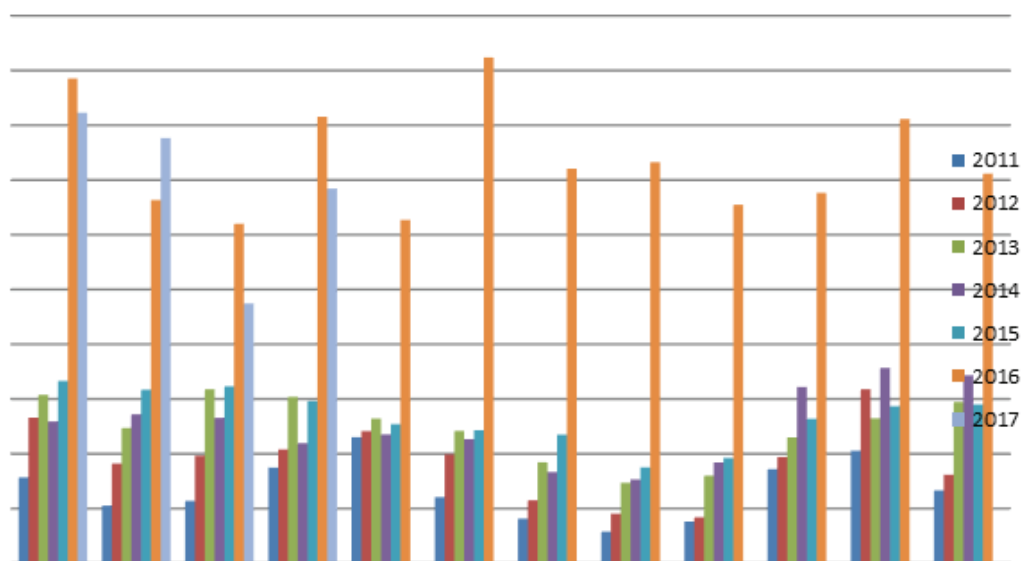
Въз основа на опита на Фондация НАБИС

Събина Анева

В днешно време библиотеките са поставени пред поредица от предизвикателства. Едно от тях се поражда от повишените изисквания от страна на читателите към тяхното информационно обслужване, сравнявано пряко с изобилието, което се предлага в интернет – онлайн текстове, изображения, аудио и видео материали. От друга страна те са притиснати от хроничната липса на финансиране, която ги обрича на липса на възможност за закупуване и каталогизиране на информационни ресурси; ефективно организиране, съхранение и предлагане по достъпен начин на огромни масиви от разнотипни данни; наемането на квалифицирани и високоплатени програмисти и систем-библиотекари и т.н. Безалтернативно се налага необходимостта от избор на подходяща софтуерна платформа за управление на библиотечните процеси, която да компенсира този дисонанс и да даде възможност за достойно адаптиране на библиотеките в новата информационна среда.

В отговор на тази потребност през 2009 г. бе създадена Фондация „Национална академична библиотечно-информационна система“ (ФНАБИС). Нейни учредители са Централната библиотека на Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Американския университет в България. Финансовата подкрепа е на Фондация „Америка за България“. През изминалия 8 годишен период на съществуване беше натрупан богат професионален опит, в резултат на което ФНАБИС:

- публикува в интернет за бесплатно ползване Своден каталог НАБИС, който дава възможност чрез единна платформа и чрез едно търсене да се издирват заглавия сред близо 3,6 милиона библиографски данни от електронните каталози на 40 български библиотеки (33 университетски и научни библиотеки и 7 регионални библиотеки). Той се ползва с нарастваща популярност – средно 2360 търсения дневно (вж. Фиг. 1).

Фиг. 1. Брой търсения в Своден каталог НАБИС по месеци

- предоставя на библиотеките в България платена абонаментна поддръжка на хардуер и различни видове софтуер с отворен код за споделено ползване.

Какво представлява свободният софтуер с отворен код? Това е софтуер, който се разпространява безплатно и всеки има възможност и право да прави модификации и доработки за свои нужди. Той има доста предимства, едно от които е качеството, защото е осигурен свободен достъп до програмните кодове на системата. Това гарантира постоянното му усъвършенстване от програмистите, които работят с него. Ползването му в общественения сектор гарантира по-ниски цени в сравнение с платените софтуери при условие, че има прецизно избран висококвалифициран персонал, който познава добре спецификата на работа с него.

ФНАБИС избра да адаптира за българските библиотеки софтуера с отворен код КОНА¹ за библиотечно-информационна система. 100% уеб базирана, тя дава свободата за професионална работа от всеки оторизиран за това персонален компютър с интернет достъп. Съвместима е с други системи и чрез протокола Z39.50 има възможност да осъществява обмен на библиографски данни от различни формати и стандарти. Адаптирана е за филиална структура. Двухезичният интерфейс (на български и английски език) осигурява възможност и на тези, които не знаят английски да ползват системата. Поддържа модули за комплектуване, каталогизация, продължаващи издания, регистриране на читатели, обслужване на читатели, онлайн каталог, отчети, административен, управление на системата. Споделеното ползване дава възможност равнопоставено всеки отделен член на системата да ползва най-новата ѝ версия, обновена с коригиращи пачове.

Реализация на системата може да се види в библиотеките на Американския научен център в София² и Съюза на архитектите в България.³

Изграждането на дигитална библиотека е базирано на софтуер с отворен код – DSpace.⁴ Софтуерът е адаптиран за нуждите на българските библиотеки като има английски и български интерфейс. Дава възможност за лесно ползване на цифрово съдържание (текст, изображения, аудио и видео обекти), като е разработен начин за контролиране на достъпа чрез IP-адрес. Вече е натрупан опит и при ползването на софтуер за читатели със специални образователни потребности.

В „НАБИС репозиториум“ присъстват дигиталните колекции на Централната библиотека на Българската академия на науките, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, Нов български университет (общо над 25 000 заглавия с над 278 000 файла).⁵ (вж. *Фиг. 2*)

Предложеният от ФНАБИС модел за споделено ползване на софтуер и хардуер гарантира за участниците:

- Намаляване разходите за хардуер (предоставен безплатно от ФНАБИС), софтуер и работни заплати на компютърни специалисти, тъй като се работи от едно място при оптимална организация на труда. Абонаментната такса намалява с увеличаване на библиотеките, които участват в проекта.
- Централизиране и стандартизиране на библиотечната дейност, което пести време (повтаряните сега едни и същи процеси в различни библиотеки е възможно да се извършват от едно място) и позволява лесно управление на информационните ресурси. Възможно е да се ползват готови библиографски записи. Споделят се добри практики и се ползват свободно между участниците.

¹ Достъпно на: <https://koha-community.org>

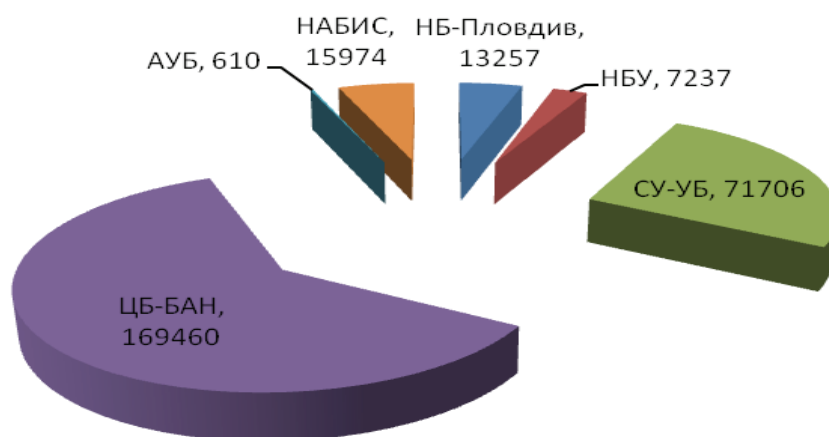
² Достъпно на: <http://arcs.nalis.bg>

³ Достъпно на: <http://uab.nalis.bg>

⁴ Достъпно на: <http://www.dspace.org/>

⁵ Достъпно на: <http://digilib.nalis.bg/xmlui/?locale-attribute=bg>

- 24-часов достъп до системата осигурява самостоятелност и независимост на читателите при търсене на информация. Повишава самообслужилите се и регистрирани читатели, като намалява броя на тези, които физически присъстват в библиотеката. Повишаване на популярността на библиотеките.
- Възможност за по-ясно планиране и отчитане на разходите въз основа на предварителни ориентировъчни параметри за развитието на хардуера и софтуера.
- Икономия на време за информационното осигуряване на науката и бизнеса в България.

Фиг. 2. Разпределение по институции на достъпните през НАБИС репозиториум дигитални документи (брой файлове)

Предметният каталог – кратко напомняне за неговото съществуване и функциониране

Евдокия Кутева

Докладът представя кратка характеристика на предметния каталог, на това как трябва да се разбира понятието „предмет“ в контекста на предметизацията. Посочени са начините за анализ на обработвания източник и какво е предметна рубрика. Последната част от доклада засяга промяната във формата на съществуване на предметния каталог в новата електронна среда.

Предмет

Предметизацията като метод за разкриване на съдържанието на документите с помощта на предметните рубрики има за цел определянето на тематиката на произведението, разкриването на аспекта на разглеждания предмет, фиксирането на неговите връзки с другите ресурси, отразени вече в каталога и накрая избора на предметна рубрика.

Ясната представа за съдържанието на понятието „предмет“ е изключително важно в предметизацията. Без ясното разбиране на този термин е невъзможно овладяването на метода на предметизация и усвояването на принципите на изграждане на предметния каталог. Предмети са не само материалните неща с техните свойства и отношения, но и отразяването на обектите в нашето съзнание, т. е. усещания, възприятия, представи, понятия, съждения, умозакljučения, научни теории и т.н.

За да бъде определен предметът на обработвания ресурс, предметизаторът трябва да се запознае със съдържанието му. Целта е да се конкретизира неговата главна тема, т.е. предмета. Документът може да бъде посветен на материални неща, явления, процеси, отделни научни дисциплини и проблеми, отвлечени понятия, отделни географски обекти, отделни лица и организации и т.н.

Различните трудове отразяват както категории на общото, така и категории на отделното. Универсалиите¹ обикновено се използват при предметизация на произведения с широка тематика, като например при отразяване в предметния каталог на литература за материи, мислене и т.н.

Категориите на особеното, частното се използват при предметизирането на литература, чиято тематика отразява изучаването на отделни предмети или групи предмети, обединени по характерни за тази група признаци. Например литература за отделен разред растения или вид животни, свързани в близко родство, литература за отделни групи химически елементи, притежаващи общи свойства, литература за отделни групи езици, близки по структура и произход и т.н.

В предметния каталог може да бъдат отразени документи за всеки отделен предмет, отнасящ се към една или друга типова категория предмети от всеки отрасъл на знанието. При предметизирането на много от произведенията може да се използва категорията за индивидуалност. Категориите за индивидуалност са необходими при предметизация на литература за едно лице, за колективен орган, за конкретен географски или геоложки обект, за събитие, за историческа епоха и т.н.

¹ Универсалии – общи понятия: родови, видови и всеобщи.

Отчитайки всичко това, при предметизацията на библиотечните ресурси е необходимо да се прибягва към типизация на отделните предмети, да се използва понятието типова категория² на обектите. Стандартизирането на принципите облекчава процеса на предметизацията и създава методична структура, способстваща за унифициране на дейността по предметизация и за стройната структура на предметния каталог.

Типовите категории предмети могат да се изведат при анализ на литературата за близки групи предмети, имащи общи признаци, свойства и качества. Това могат да бъдат отделни материални предмети, групи предмети, цели предмети или техни отделни части, процеси, явления, свойства и състояния, проблеми на науката, колективи и учреждения, професии и отделни лица, методи на изследване и т.н.

За нуждите на предметизацията, типизацията на обектите може да се осъществи само чрез отраслова терминология. За всяка наука и аспект на знанието са характерни групи предмети, обекти и методи на изследване. Например в медицината такива типови категории предмети са: медицинските науки, дисциплини, анатомични органи и системи, болести, методи на диагностика, методи на лечение, фармацевтични препарати, медицински учреждения и т.н.

Пример за типова категория Болести, присъстваща в предметния рубрикатор на НБКМ:

Болести

- Алергия
- Връзка с други болести
- Диагностика
- Етиология и патогенеза
- Неотложни случаи
- Причинители
- Терапия

Понятието „отделен предмет“ се отнася към различни материи било то вещ, явление или процес, всеки от които се разглежда като цяло. Изучаването на цялото изисква изследване на отделните страни или отделните елементи. Част от цялото често не се възприема като нещо особено съществено, но в процеса на познанието се обособява като предмет на познанието. Заедно с това в някои науки именно частта от цялото и частта от частта от цялото се явяват отделни предмети на изследване, имат голямо научно и практическо значение и стават основни типови категории за литературата в дадения отрасъл. Така например сърцето се явява част от целия човешки организъм, изучава се от кардиологията с използване на особени методи на изследване.

Особено сложно е да се определи предмета на онези анализирани документи, които съдържат материали за части от части на цялото. Фасетизацията³ може да бъде много значителна. Пределът на детайлите зависи от нивото на развитие на конкретния отрасъл на науката и от степента на дълбочината на познанието за отделните предмети на изследване.

В общата методика на предметизацията установяването на критерии за предела при разкриване на съдържанието, за частите на цялото, е възможно само съобразявайки се с основната функция на предметния каталог (бързата справка по тесен въпрос) и създаването на семантични комплекси за отделните предмети.

Систематизацията на литературата за отделните предмети и техните аспекти изисква особено внимание към сложните и разнообразни отношения помежду им. Връзките могат да бъдат от общото към частното, род и вид, цяло и част от цялото, система и нейните елементи или кръстосани връзки и отношения между предмети. Всички връзки, съществуващи в действителността между отделни обекти или групи, трябва да се отразяват при семантичната обработка на литературата по съответната тематика. Ако между предметите се отбелязват устойчиви

² Типова категория – група на най-общите понятия на дадена наука.

³ Фасетизация (фасет – сегмент от цялото) – представяне на една от страните на разглеждания обект.

връзки, може да се говори за типови връзки. За такива може да се считат родово-видовите отношения, зависимостта цяло и части от цялото, наука и нейните отрасли, наука и обектите на нейното изучаване и т.н.

При предметизацията трябва точно да се установи не само основната тема на произведението, но и аспекта на нейното разглеждане. За регламентирано обосноваването отразяване в предметния каталог на тематиката на произведението е необходимо да се има предвид и това, че един и същи предмет нерядко се явява обект на изучаване от няколко науки. Например каменните въглища се изследват в геологията, минното дело, в много отрасли на промишлеността; растенията, животните, микроорганизмите се изучават от биологията, селскостопанските, медицинските науки.

Предметът може да бъде представен в произведението не само в различни аспекти, от гледна точка на гранични науки, използващи определена терминология, но и да е разгледан в характерни условия като място и време, свързаност с други предмети, събития и т.н. Независимо от голямото разнообразие на аспекти на изследване, е необходима тяхната типизация, т.е. обединяване в отделни тематични групи. Например история на предмета, неговата характеристика (структура, състав, свойства), методи на изследването му, приложение и т.н.

Анализ

Анализът на всяко произведение се явява многостранен процес, който изисква познания в дадената област, умение точно да се определи предметът и аспектът, от който се разглежда.

Процесът по семантичната обработка започва със съдържателен преглед, чрез който предметизаторът е длъжен да определи тематиката на произведението, аспектите на изследване, предназначение и форма на издаване. Запознаването със заглавната страница насочва към съдържанието, формата, целта и читателското предназначение, издаващата го организация, мястото и времето на издаване.

Заглавието служи като първи ориентир за определяне на съдържанието. Ако заглавието точно отразява основния предмет на произведението и аспектите на неговото изследване, то тогава трябва да бъде използвано при избора на предметен термин. Обаче заглавието често не дава сведение за същността на документа. Затова предметизаторът винаги трябва да проверява съответствието между заглавието и съдържанието.

Подзаглавните данни също могат да бъдат изолиран източник при предметизацията, защото нерядко уточняват темата, разкриват аспекта, съдържат сведения за читателското предназначение или за формата на изложението.

Надзаглавните данни (наименование на учреждение, серия и т.н.) също могат да бъдат използвани за характеристика на предмета на произведението. Издателските данни (място и година на издаване, издателство) също не трябва да се пренебрегват. Не на последно място, при избора на предмет, семантикът взема предвид сферата на интереси и тематиката, в които се развива авторът.

Съдържанието служи като един от важните източници при предметизацията. Внимателният му преглед помага да се запознаем с основната линия на изложение, съотношението между частите, да се уточнят методите и елементите на изследване на предмета. За съдържателния анализ е необходимо също да се използват увод, предисловие, заключение, библиография и т.н.

В качеството на източник при предметизацията могат да се използват и издателските анотации. Те облекчават и ускоряват процеса при определяне на тематиката като спестяват прегледа на други елементи от обработвания документ. Условието тук е правилността на анотацията да бъде проверявана и в други източници, тъй като се срещат анотации, даващи неточна информация за съдържанието на произведението.

Всички разгледани източници са важни за предметизацията в различна степен, но нито един от тях не е основен. Основният източник при семантичната обработка на всеки библиотечен документ, разкриващ неговото съдържание, се явява самият текст на произведението. Прегледът му е необходимо условие за точността на предметизацията. На практика за определяне на тематиката предметизаторът се нуждае от частичен преглед на текста. Само в изключителни случаи се налага четене на целия текст.

В практиката се срещат текстове със сложно или неясно съдържание, чиято тематика все още няма отражение нито в предметния каталог, нито в справочните издания, което налага консултация с научни специалисти. Когато библиотеката използва детайлизирана предметизация, т.е. сложни рубрики с много подрубрики, освен запознаването с документите по съдържание е необходим техния анализ по читателско и целево предназначение, както и по форма на изданието. Всички данни за обработваните ресурси, получени въз основа на техния анализ, се използват при формулировката на предметните рубрики.

Предметна рубрика

В предметния каталог понятието „предметна рубрика“ има две значения. Първото е: кратко словесно изражение на основното съдържание на отделно произведение. В рубриката сбито се дават сведения за документа: неговия предмет (главна тема), аспект на изследване на предмета, отношения и връзки с други предмети. В нея може да бъде посочено и целевото предназначение и формата на неговото издаване. На второ място предметната рубрика се явява главно структурно деление на предметния каталог, съдържащ библиографските описания на издания по определена тематика в многоаспектен план.

В каталога предметната рубрика изпълнява редица функции:

- Информационната функция се състои в това, че предметната рубрика в съкратена форма дава сведения за съдържанието на библиотечния ресурс, за съвкупността на засегнатите в него въпроси.
- Евристичната функция се изразява в това, че предметната рубрика осигурява бързо намиране на нужната литература по дадена тематика. Това се постига благодарение на азбучното подреждане на предметния каталог.
- Йерархичната клъстеризация⁴ е друга функция на предметната рубрика. (вж *Фиг. 1*) Благодарение на нея основната литература, посветена на отделен предмет и разглеждаща го от всяка гледна точка се групира в единен семантичен комплекс, на едно място в предметния каталог, непосредствено под названието на дадения предмет зад отделната предметна рубрика.

Фиг. 1. Пример за йерархична клъстеризация от предметния каталог на НБКМ

⁴ Йерархична клъстеризация – съвкупността на предметната рубрика и подрубриките, организирани в структура тип дърво.

- Терминологичната функция на предметната рубрика се изразява в това, че отразявайки точно предмета на произведението, използвайки правилно съвременната терминология, рубриката запознава читателя с приетите в науката и практиката наименования на даденото понятие.

Всяка предметна рубрика изисква правилна и недвусмислена формулировка. Правилно избраните термини за предметните рубрики способстват за създаването в каталога на пълноценни комплекси от ресурси по отделните области на знанието. Предметната рубрика трябва да бъде кратка, с малко на брой думи, но обемна по съдържание, отразявайки унифициран смисъл. Необходимо е от лексикалния състав на езика, на който се поддържа каталогизацията, да се изберат термините, които най-точно и кратко дефинират понятията.

При формулирането на рубрики трябва да се използват актуални научни термини, които са наложени в съвременни енциклопедии, научни справочници и терминологични речници. При използването им не трябва да се въвеждат произволни изменения, да се употребяват диалектизми, професионални жаргони и остарели термини.

По структура се различават два вида предметни рубрики: прости и сложни. Простата предметна рубрика е дума или съчетание от думи, което обозначава общо понятие за предмета на анализирания ресурс. Тя се прилага в случаи, в които предметът се разглежда цялостно и всеотрасно. Сложната предметна рубрика се състои от установена предметна рубрика и подрубрики (една или няколко). Детайлизиращата функция на сложната предметна рубрика е фактор за по-пълното разкриване на съдържанието и се основава на подрубрика, дефинираща контекста, в който основният обект на съдържание е поставен.

Установената предметна рубрика е дума или съчетание от думи, изразяваща общото понятие за предмета. При формулирането на установената форма особено значение има правилният избор на основния термин. Първата дума е водеща и определя мястото на дадената рубрика в азбучния ред на каталога. В зависимост от това доколко удачно е избрана първата дума на установената предметна рубрика в избора до голяма степен зависи адекватността на търсенето и достъпът до нужния за ползвателя ресурс. В това се състои евристичната функция на първата дума на рубриката.

Подрубриките на сложната предметна рубрика осъществяват две важни функции. Първо, с помощта на подрубриките се разкриват аспектите на съществуване на предмета, насочеността на изследването, неговата форма, т.е. подрубриките ограничават обема на понятието за предмета, вложен в името на рубриката. Второ, подрубриките осъществяват клъстеризацията на ресурсите в допълнителни семантични комплекси за предмета вътре в отделната рубрика. Количеството на използваните подрубрики в една предметна рубрика зависи от контекста, в който е поставено съдържанието, от сложността на темите, от значението на всеки аспект в интерпретацията на предмета.

В сложните предметни рубрики се прилагат следните видове подрубрики: тематични, географски, хронологични и за форма:

- Тематичните подрубрики посочват част, второстепенен елемент или аспект на предмета.
- Географските подрубрики посочват географската област, в която е ограничена трактовката на темата и може да посочва къде е разположен обектът или откъде произхожда в зависимост от темата.
- Хронологичните подрубрики се използват за посочване на времеви период обхванат в произведението.
- Формалните подрубрики посочват формата на документа, без да отразяват неговото съдържание.

Предметен каталог

Предметният каталог е библиотечен каталог, разкриващ тематичното съдържание на библиотечните фондове. Той е информационно-търсещ апарат, изпълняващ функциите на подбор, организация, съхранение и предоставяне на достъп до литературата върху отделните научни сфери.

В предметния каталог на едно място се събират библиографските описания на библиотечни ресурси в дадена област, независимо от аспекта на коя наука се разглежда предмета в произведението. По своята структура предметният каталог представлява съвкупност от предметни рубрики и семантични комплекси.⁵ Наименованието на предмета на документа се извежда на първо място в рубриката, което определя нейното място в реда на предметните рубрики.

Азбучното подреждане на предметните рубрики позволява включването на нови рубрики без пренареждане на каталога, което дава възможност на ползвателя да търси информация по интересуващата го тематика. Стилът на организация помага да се съберат на едно място (при наличие на еднокоренни думи) документи за синонимни и тематично свързани понятия.

Главната задача на предметния каталог се състои в това да дава на читателите и библиотечните специалисти непосредствена и квалифицирана справка за наличието в библиотечния фонд на литература в разнообразни тематични области на знанието. Интеграцията на отделните науки и възникването на гранични дисциплини предизвикват необходимостта от компетентното многоаспектно изучаване на предметите, за което особено ефективно способства научно организирания предметен каталог. В съдържанието му е отразено научното познание на човека за света в неговото развитие и комплексност.

Типовите категории се извеждат в каталога на основата на главните обекти на изучаване от различните науки и отрасли. Семантичните гнезда от многоаспектна литература по конкретна тематика съответства на степента на научното разработване на отделните въпроси; използват се съвременни научни термини; връзките между тематично близките рубрики и предметни комплекси отразяват връзките между науките и отделните научни въпроси.

Оперативността на предметния каталог е едно от неговите специфични качества. Тя се проявява във възможността за бързо систематизиране на постъпващата в библиотеката литература към съществуващите рубрики.

Гъвкавостта е друго специфично качество на предметния каталог. Непрекъснато развиващият се понятиен апарат съдейства за разкриването на нови предметни рубрики, затова целта в организацията на справочните връзки⁶ е да ориентират ползвателя в отношението между новите и старите предметни рубрики. Азбучното разположение на предметните рубрики позволява въвеждането в каталога на нови рубрики и поправянето на остарелите, съхранявайки цялостната структура на каталога.

Електронни каталози

Появата на електронните каталози не променя начина на създаване и поддържане на предметния каталог. В новата среда на неговото съществуване се променя начинът на достъп до него. В електронния каталог трите традиционни каталога – азбучен, систематичен и предметен, са обединени в един нов търсещ инструмент, който е много по-достъпен и дава възможност за по-пълно и цялостно издирване на информация.

В тази среда предметният каталог съществува в пространство, неограничено от сградата на библиотеката, която го изгражда или от географското си местоположение. Той става достъпен за всеки потребител навсякъде по света. Тази промяна в съществуването и функционира-

⁵ Семантичен комплекс – група от тематично близки и логически взаимосвързани предметни рубрики.

⁶ Справочни връзки – общите, частните и кръстосаните препратки и справочните (обяснителни) картички.

нето на предметния каталог поставя на водещо място изискването за еднообразие на използваните предметни рубрики, изразяващи темите на отразените в каталога ресурси.

Това еднообразие се постига чрез нормативния контрол⁷ върху предметните рубрики. Този контрол се осъществява благодарение на предметния рубрикатор, който играе ролята на авторитетен файл на предметните рубрики. Рубрикаторът е контролиран речник с установените форми на предметните рубрики, чрез който всяко понятие, което се приема като тема на дадения индексирания документ, получава винаги една и съща предметна рубрика. Така се избягва разпръскването на източници със сходни тематики на различни места в предметния каталог, което би довело до това те да не бъдат намерени или да бъдат намерени трудно и със загуба на много време. Чрез нормативния предметен контрол се избягва и синонимията на понятията, което също би довело до загуба на време и информация за потребителите. Този контрол позволява на предметния каталог да гарантира изпълнението на функциите на предметната рубрика (информационна, евристична, клъстеризираща и терминологична), което от своя страна гарантира полезността на каталога за ползвателите на библиотеката.

Библиография

1. Голубцов, Станислав Брониславович, Кузьмина, Ирина Дмитриевна. Формулирование сложных предметных рубрик в языке предметных рубрик. – В: Предметный поиск в традиционных и нетрадиционных информационно-поисковых системах, 2000, № 14, с. 168 – 174.
2. Жлобинская, Ольга Николаевна, Селиванова, Юлия Геннадьевна, Седышева, О. А. Технология формирования авторитетного файла предметных рубрик и организация авторитетного контроля. – В: Предметный поиск в традиционных и нетрадиционных информационно-поисковых системах, 1999, № 13, с. 140 – 145.
3. Ръководство за предметизация на литературата в библиотеките. Състав. Вера В. Атанасова. София: НБКМ, 1972. 89 с.
4. Суворова, Валентина Павловна. Анализ документа в процессе его содержательной обработки. – В: Предметный поиск в традиционных и нетрадиционных информационно-поисковых системах, 2000, № 14, с. 121 – 126.
5. Guidelines for authority records and references. 2. ed. Munchen: Saur, 2001. XII, 46 с. (UBCIM publications. N. S.; Vol. 23).
6. Guidelines for subject access in national bibliographies. Berlin ; Boston : De Gruyter Saur, 2012. VI, 109 с. (IFLA series on bibliographic control, ISSN 1868-8438; vol. 45).

⁷ Нормативен контрол – използване на уникална, унифицирана форма за наименование на всяко понятие, използвано като предмет.

БИБЛИОТЕКИТЕ И СЪХРАНЯВАНЕТО НА МЕСТНАТА И НАЦИОНАЛНАТА ИДЕНТИЧНОСТ

Добри практики на отдел „Краезнание“ в Регионална библиотека „Априлов – Палаузов“ – Габрово

Нина Иванова

Краезнанието в Габровския край има значими, дълбоки и трайни традиции. Първите прояви на интерес към миналото на Габровско намираме в кореспонденцията на Васил Априлов и Никола Ст. Палаузов – патрони и духовни покровители на Регионалната библиотека, до техни родственици и съмишленици, както и до Габровската община.

Образът на града е свързан с националната идентичност поради духовното първенство на „Отечество Габрово“, както са го наричали през Възраждането. Този дух на културна уникалност е опазен до ден днешен. Името на Габрово се свързва с първото новобългарско светско училище, с габровските светци – мъченици за род и православна християнска вяра, с въстаниците, участвали в Априлското въстание, с първите законодатели и генерали, общественици, министри след Освобождението. Градът притежава уникална архитектура и съхранен фолклор. Духовното му първенство, запазено в множество краеведски текстове, представлява добра основа за работа на отдела.

Книгата на Априлов „Денница на новобългарското образование“ (1841) слага началото на публицистичното отразяване на краезнанието за Габровския край и за редица други места в България.

През изминалите 176 години оттогава краеведската дейност в Габровско набира сили и се превръща в неделима част от духовната култура. Отдел „Краезнание“ помага за изследването на родния край и популяризирането на краезнанието в региона. Неговата дейност спомага за съхраняването на националната идентичност.

Отделът на Габровската библиотека съдейства за развитието на този процес като събира, съхранява и предоставя за ползване на читателите си фонд от книги, вестници, списания и юбилейни листове, електронни носители на информация, свързани с Габрово и Габровския край. Притежава уникална сбирка от издания на местни творци от 1878 г. до днес. Към отдела е обособен фонд „Старопечатни книги, редки и ценни издания“, излизали в периода XVIII – XIX век на църковнославянски, български, руски, сръбски, немски, италиански, френски, гръцки, турски, полски, английски език. Разполага с общобългарски и местни вестници и списания от 1878 г. до днешна дата и няколко списания от преди Освобождението.

Фондът на отдел „Краезнание“ е на специален достъп, което малко или много го „затваря“ в библиотеката. Поддържа се справочен апарат, с помощта на който се разкрива съдържанието на публикациите – част от картотеките са в традиционен фишов вид, а повече от 150 000 описания – в автоматизирани бази данни.

В база данни „Аналитични описания“ са включени библиографските описания за публикации в книги, части от книги, списания и вестници, свързани с Габрово и региона. Отдел „Краезнание“ подпомага регионални проучвания и изследвания както за историята и съвременното развитие на Габрово и Габровския край, така и за личности и събития от древността до наши дни с наличните документи, библиографска и фактографска информация.

Независимо от богатия информационен масив, с който разполага библиотеката, и тя, както повечето библиотеки в страната, е изправена пред предизвикателството да бъде в крак с новите технологии и актуалните начини за представяне на информация. Отделът съсредоточава своите усилия върху показването на уникални колекции, които са от интерес за регионалната общност. За да отговори на очакванията на потребителите си, той се стреми да се развива така, че да съчетава обслужването с електронни информационни ресурси и традиционни печатни източници. Едновременно с това съвременната библиотека е изправена и пред финансови предизвикателства, които предполагат ръководството на библиотеката и самите библиотекари да проявяват изобретателност в начините за популяризиране на ресурсите си. Необходимо е с малко средства да се достигне до широк кръг потребители. Тук човешките ресурси играят важна роля. Информационните технологии също идват на помощ. Един библиотечен специалист с познания в новите системи за представяне на информация може с малко средства да покаже „затворените“ във физическото пространство на библиотеката материали.

Бази данни

Тези предизвикателства подтикнаха библиотекарите от габровската библиотека да разработят няколко локални бази данни.

„Културно-исторически и архитектурни обекти“ (КИАО)

Това е база данни, разработена като продължение на проекта на библиотеката „Познатото и непознатото Габрово – на фокус“, който имаше за цел провокиране на интерес към архитектурното и културно-историческото наследство на града и неговото популяризиране. В изпълнението на проекта бяха ангажирани доброволци – фотографи, ученици от габровските училища. По предварително обособени маршрути те заснеха исторически обекти, паметници и сгради. Снимките от маршрутите, заедно с информацията за обектите бяха представени във виртуална разходка из града.

Паметници		Регионална библиотека "Априлов - Палаузов" - Габрово	
ID:	1		
Име:	Паметник на Васил Априлов		
Вид:	Монумент		
Град/село:	Габрово		
Местоположение/адрес:			
Допълнителни ориентири:	Пред сградата на Национална Априловска гимназия		
Създаден през:			
Открит/осветен на:	1935		
Скулптор/архитект:	Кирил Тодоров		
Дарител:			
История и особености:	<p>Паметникът е открит по повод 100 години от откриването на Габровското училище. Върху лицевата страна на монумента има надпис „Васил Евстатиев Априлов, 1789-1847 г.“ Надписът на гърба гласи „На създателя на новобългарското училище 1835 г. От българския народ. 1935 г.“</p>		
Биографични данни за личността:	<p>Васил Евстатиев Априлов (21.07.1789 – 2.10.1847) е изтъкнат просветен деец и книжовник, роден в Габрово. През 1835 г. основава Габровското взаимно училище – първото новобългарско светско училище.</p>		

Фиг. 1. Изглед на база данни КИАО

Поради натрупания голям масив от фотографии и честите фактографски запитвания в отдела за паметници, сгради и други исторически и архитектурни обекти в града и региона, се появява нуждата те да бъдат систематизирани в база данни, която да дава възможност за извършване на търсене на обекти по различни критерии – вид, местоположение, създател, година на създаване и др., както и лесното прехвърляне на нужната информация на хартиен носител. Това стана възможно с внедряването на базата данни КИАО в отдел Краезнание. Създадена от

библиотекари, които ежедневно отговарят на читателски запитвания, базата е разработена с полета, включващи информация за най-често търсените сведения за обектите и с един клик на мишката информацията може да бъде принтирана на хартиен носител, което е и сред най-честите читателски искания.

„Пощенски картички“

Фондът на отдела включва и колекция от пощенски картички (над 1200 бр.). За да се систематизират в електронен масив, картичките са сканирани и част от тях са въведени в друга локална база данни, в която са описани. Базата е полезна и с това, че благодарение на възможността за търсене могат да се намерят обекти и изгледи от старо Габрово – фотографии, репродукции, рисунки и др.

„Портрети“

Чести читателски търсения са и тези за снимков материал не само за обекти от града, а и за личности, свързани с него. Внедряването на локалната база с портрети на личности, свързани с края значително улеснява работата на библиотекаря. Платформата дава възможност за качване на повече от един портрет. По този начин се спестява търсенето на различни портрети на една и съща личност от различни източници.

Виртуални изложби

Добри резултати дават и опитите на библиотекарите от отдела да представят важни за региона годишнини на личности и събития по начин, който привлича интереса на по-младото поколение чрез т.нар. „виртуални изложби“. Те имат предимство не само поради своята ориентация към по-младите потребители, но и поради трайното си присъствие във виртуалното пространство и широкообхватността на потребителите в България и чужбина. С тях акцентираме върху значими символи и личности. Това става чрез платформи, включващи свободен онлайн достъп до библиографии, пълнотекстови ресурси и илюстративен материал. Примери за такива изложби са:

Виртуална изложба, посветена на 170-годишнината от рождението на Райчо Каролев¹

Платформата включва кратка биография на просветния деец, подборна биобиблиография, включваща 101 библиографски описания, и галерия с изображения – на Райчо Каролев, семейството му, както и сканирани корици на притежавани от библиотеката издания, свързани с дейността му.

Виртуална изложба, посветена на 140 години от обявяване на Априлското въстание в Габровския край и 140 години от смъртта на Цанко Дюстабанов, Еким Цанков, Иван Поппетков и Тотю Иванов²

Тази платформа, представена в интернет, отново има предимства пред физическа експозиция по темата, тъй като достига до по-голям брой потребители, може да се ползва дистанционно, не е обвързана с наличието на читателска карта. Но едновременно с това спомага за изграждането на положителния имидж на библиотеката, която се доказва като институция, развиваща се в крак с промените и изискванията на новите технологии. Това води до привличането на нови читатели.

¹ Достъпно на: <http://libgabrovo.wixsite.com/raicho-karolev>

² Достъпно на: <http://libgabrovo.wixsite.com/aprilsko-vustanie>

Интернет платформа, посветена на ежегодните чествания на Шипченската епопея³

Регионалната библиотека в Габрово всяка година се включва в инициативата на Областната администрация за отбелязването на национални чествания на годишнината от августовските боеве на Шипка. Върхът е географското и историческо сърце на България. Честванията имат неповторима емоционална сила, обединяващ дух и съпреживяното там откроява необходимостта от споделяне, от връщане към духовната празничност на тези рождества на българската свобода. Все повече към самото събитие имат отношение младежите – у тях се забелязва усилено усещане за светостта на родното. Участието на библиотеката се изразява в представяне на материали от фонда на институцията, посветени на темата и всяка година това става по различен начин. Интернет платформата „Памет за Шипченската епопея“ представя участието на библиотеката в инициативата. Показан е Паметникът на свободата в пощенски картички и стихове (2014), Освободителната война в графики и рисунки (2015) и книги за Освободителната война, съхранявани в отдел „Краезнание“ (2016).

Виртуална изложба, посветена на 140-годишнината от рождението на библиографа акад. Никола Михов⁴

Една от последните „виртуални изложби“ е тази за българския библиограф, икономист-статистик и учител Никола Михов, роден в Габрово. На свободен достъп на потребителите е предоставена библиография от и за него, някои пълнотекстови ресурси на библиотеката, както и богат снимков материал.

Фиг. 2. Част от виртуалната изложба, посветена на Никола Михов

Интернет платформа „Изрезки от миналото“⁵

Най-новият проект на отдела носи името „Изрезки от миналото“. Платформата, която наподобява формата на блог, е един опит на библиотекарите от отдел „Краезнание“ да покажат интересни моменти, запечатани в позабравени книги и вестници. Ежеседмично се акцентира върху статии, реклами, афиши от страниците на периодичния печат. Сайтът е обвързан с Дигиталната библиотека „Габровски периодичен печат“. При публикуване на изрезка от вестници или юбилейни и единични листи до 1944 г. в дигиталната библиотека се добавя и препратка

³ Достъпно на: <http://libgabrovo.wixsite.com/shipka>

⁴ Достъпно на: <http://libgabrovo.wixsite.com/nikola-mihov>

⁵ Достъпно на: <http://libgabrovo.wixsite.com/izrezki>

към изданието, от което е взето. Така потребителите могат да видят целия брой, годишнина и дори цялото течение на заглавието.

Фиг. 3. Платформата „Изрезки от миналото“

Благодарение на новите начини за представяне на краеведска информация, в рамките на малко повече от година, отделът е повишил онлайн посещенията си с над 2400. Едновременно с това Дигиталната библиотека „Габровски периодичен печат“ ежедневно е разглеждана от десетки интернет потребители и от създаването си в края на 2014 г. до сега има завидните 160 000 посещения.

Тези цифри показват необходимостта от нови подходи при представянето на краеведските сбирки и материали, които са на специален режим на съхранение и ползване. Представянето на част от тях в интернет пространството е един от начините да се покажат „съкровищата“ от краеведските фондове пред повече хора, да се привлекат повече читатели в библиотеката и да се насърчи ползването на литература за края.

Днес, с точно определени цели, задачи и параметри, обхванало широк кръг от хора, краезнанието е неотлъчен и благороден помощник в практиката при съхраняването на националната идентичност.

Използвана литература

1. Краезнанието в Габровския край. София, 2000.
2. Ковачев, Марин. Българско краезнание. Велико Търново: Фабер, 2009.

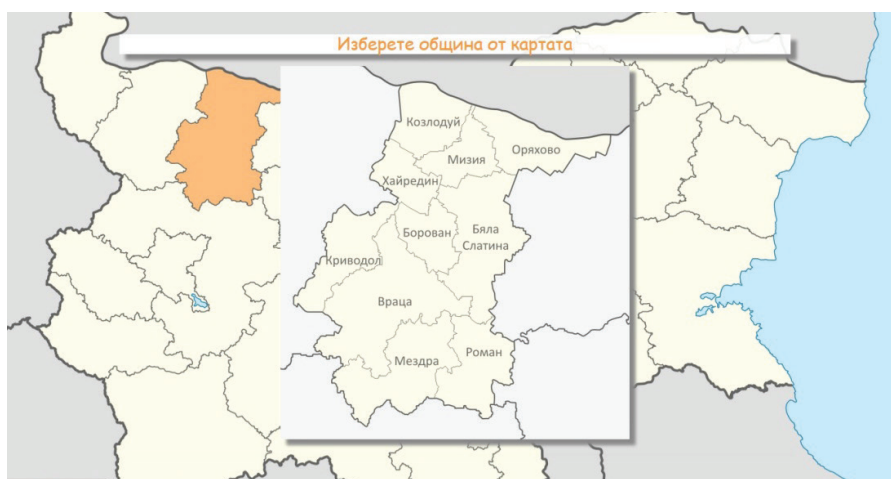
Проект „Карта на времето“. Създаване на Дигитален архив на регион Враца – XX век – история, култура, бит и традиции, забележителности

Силвия Врачовска, Калина Тодорова

В края на 2015 г. Регионална библиотека „Христо Ботев“ – Враца приключи реализирането на проект „Трансграничен център за информация и комуникация Долж-Враца“ по Програмата за трансгранично сътрудничество между Румъния и България, съвместно с Област Долж – водещ партньор, Окръжна библиотека „Александър и Аристия Аман“ – Крайова и Областна администрация – Враца. Една от основните цели на проекта бе да създадем Румъно-Български културно-информационни центрове на територията на градовете Враца и Крайова. По този проект двете общности се запознават с бита и културата на населението на съседната държава, с възможностите за туризъм и бизнес.

Създадохме един общ уеб портал между двете най-големи публични библиотеки в двете погранични области – Враца и Долж и Информационен портал на РБ – Враца с дигитална библиотека.¹ Тя стартира с 500 дигитални обекта, разпределени в 5 колекции от фонда на отдел „Краезнание“: „Пощенски картички“, „Фотографии“: „Автентичен фолклор – записи“ и тематичните „Наследство“ и „Христо Ботев“. Дигитализираните документи представят бита, културата и традициите през целия XX век на пограничните общини. Платформата, която беше създадена, ни дава възможност да продължим дейностите и разширим обхвата на краеведските материали, които да бъдат включени в нея, както тематично, така и географски и създадем един общ дигитален архив на целият регион Враца (10 общини – 123 населени места).

Цел на проекта „Карта на времето“ бе издирването, събирането и документирането на бита, историята и традициите, културната и родова памет на селищата от регион Враца като принос към документирането на културното наследство на района и общобългарското краезнание. Едновременно с това проучване бе събран материал както за значително обогатяване на фондовете на отдел „Краезнание“, така и на дигиталната библиотека на институцията.

Предмет на проучването са автентичният фолклор, ценните документи и фотографии от сбирките на читалищата в населените места, лични и семейни сбирки, сбирки на местни крае-

¹ Достъпно на: <http://portal.libvratsa.org/wp/>

веди. Проектът обхваща 123 населени места от общините Борован, Бяла Слатина, Враца, Козлодуй, Криводол, Мездра, Мизия, Оряхово, Роман, Хайредин.

При провеждането на проучването бяха обособени три етапа:

Предварителни проучвания

В рамките на този етап бе изследван и анализиран целият наличен материал, който се съхранява във фондовете на отдел „Краезнание“ и сбирки на читалищата: архивни документи, свързани с местната памет и традиции, фотографии и фотоалбуми, ръкописи на обичаи, местни краеведски проучвания и непубликувани поселищни истории. В резултат на проучването бяха подготвени списъци и материали, свързани с конкретните области на събирателска дейност при работата на терен. След предварителен проучвателен етап бе изработена карта на най-интересните (с оглед на нашите цели) обекти във всяко населено място от региона и въпросник, в който са включени предварителни въпроси, свързани с името на селото, стари поселища, родова история, културни и природни забележителности. Техническо обезпечаване (2 диктофона, фотоапарат, камера).

Теренни проучвания

По предварително утвърден график (с някои размествания в хода на работата) до м. май 2017 г. успяхме да обиколим 87 населени места от област Враца. Събраните фотографии са над 10 000 – половината от тях черно-бели, от лични архиви и фотоалбуми, над 100 часа теренни записи с ценна (бих казала безценна!!!) краеведска информация, събрана от 400 информатора на различна възраст от всички населени места (най-възрастният информатор – на 97 години, най-младият – на 28; мъже и жени с различно образование, вероизповедание, професия и занятие). Между тях – носители на традиционен фолклор и занаяти (певци, инструменталисти на народни и духови инструменти, разказвачи, народни лечители, майстори на занаяти и др.), хора, с особен статут в местната общност – наричани на много места „живата памет на селото“. В откриването им безценна е помощта на нашите колеги от читалищата, краеведите, учителите и кметовете.

Оказа се, че в много от селата не помнят да е правено каквото и да е организирано от институциите етнографско или историческо проучване в близкото и по-далечно минало и интересът към нас се оказва значителен и неочакван. От друга страна времето, с което разполагахме се оказва крайно недостатъчно и си набелязахме доста теми, които се нуждаят от допълнително проучване (някъде и по-тясно специализирано) на много места, така че проведеното проучване в този смисъл добива значението на предварително и общо. Втора и трета обиколка (на определени места) ще бъде приоритет в нашите бъдещи планове. Тепърва ще започне работа по дигитализиране на събраните архиви на читалищата. Информацията ще бъде систематизирана и обработвана, за да може да се даде действителна оценка на материалите, положили основата

на дигиталния ни архив. Такава е статистиката в цифри. Но това, което събрахме, не може да се побере в подобна рамка.

Заклучителна работа

По изграден график събраните традиционни книжни документи се подготвят за дигитализация и в зависимост от тяхното количество, състояние, принадлежност (собственост) и т.н., ще бъдат дигитализирани и част от тях описани в електронната база данни на РБ – Враца и включването им с отворен достъп в дигиталната библиотека. Краеведските сбирки и албуми на читалищата от региона са първите дигитални обекти, които ще бъдат включени в общия сайт на институцията. Така ще бъдат опазени (особено по селата от региона, трайно обезлюдяващи се в последните десетилетия, където често са унищожавани от нехайство, липса на знание за значимостта им или просто оставяни в обезлюдените къщи на съда на времето), но и популяризирани. За да предпазим софтуерните приложения и събраните дигитални ресурси от увреждане и неправомерен достъп, ние закупихме антивирусна програма ESET File Security. Антивирусният софтуер инсталирахме на уеб сървъра на библиотеката, осигуряващ онлайн достъпа до дигиталните колекции и на файловия сървър, на който се съхраняват всички библиотечни пълнотекстови дигитални бази данни.

Поставено е началото на систематично подреждане на дигиталните документи и записите, така че да бъде изграден единен Дигитален архив на културното наследство на региона, с възможност да бъде допълван и актуализиран.

Резултати

Като резултат от проекта и извършените проучвания се създаде Дигитален архив на регион Враца – XX век – история, култура, бит и традиции, забележителности – Автентична „картина“ на живота на всяко от населените места (текст, звук, фотография). Ценни записи, документи и фотографии излизат от забвението, за да бъдат опазени и показани – представени по най-добрия общодостъпен начин, за да разкрият пред съвременника „житието“ на един от най-колоритните и интересни, но и в същото време един от най-бедните и обезлюдени днес региони на България:

- магията на словото, на песента, на традицията;
- красотата и лечебната сила на природата;
- простичките покъртителни човешки послания в лични истории и разкази по снимки;
- панорама на един свят, който вярва в живота на общността, в Божията благословия и пътя на светлината.

Основната цел на уеб сайта, програмиран и изработен по проекта, е да систематизира и предостави на широк кръг потребители информацията и ресурсите, събрани по проекта „Карта на времето – дигитален архив на регион Враца XX век“.² Представени са в четири формата: снимки (към всяка снимка да има текст), аудио, текст и видео. Цялата тази информация влиза в база данни и чрез този уеб сайт ще стане достъпна за широк кръг потребители.

Достъпът е лесен и интересен. На началната страница има карта на България и може да се избира по картата конкретна област (например Враца) – така се показват всички общини в областта. Избира се отново – този път конкретна община. Историите са категоризирани по села (има събрани истории за 123 села). Сайтът е съвременен и модерен. Целта ни е и официалният сайт на РБ – Враца да бъде влят в този. Новата визия на сайта, различните платформи, до които може да се достигне чрез него, ще покаже още веднъж на нашите потребители, че библиотеката е съвременна и модерна, непрекъснато развиваща се и обогатяваща се културна институция.

² Достъпно на: kartanavremeto-vratsa.org

Личната библиотека на Стоян Каролев

Отражение на литературния живот в България преди 1989 г.

Ивелина Вълчева

Настоящият доклад представя личната библиотека на българския литературовед Стоян Каролев, превърнала се в част от книжовното богатство на Регионална библиотека „Захарий Княжески“ – Стара Загора. Негова цел е да припомни делото на професор Стоян Каролев и предостави на вниманието на бъдещите изследователи голямото богатство от дарствени надписи, съдържащи се в книгите от личната библиотека на критика и разкриващи връзката му с редица изтъкнати български писатели, преводачи и литературоведи.

Стоян Несторов Каролев е един от видните български литературни критици от близкото минало, създател на множество ценни за българското литературознание трудове.

Роден е в Стара Загора и въпреки че голяма част от личния и творческия му път преминава в София, той винаги намира време и повод да се върне в родния край. Последното гостуване на критика в град Стара Загора е свързано с получаване на наградата „Стара Загора“ за написването на първи том на биографичната му книга „Мигове от течащото време“ – том, в който освен ранното си детство, описва и живота в града през 30-те години на ХХ век. Това е период от историята на Стара Загора, който поради близостта си до съвремението, е слабо описан и има твърде малко свидетелства за него. Любовта на Каролев към родния град е и причина личната му библиотека да стане част от фонда на Регионална библиотека „Захарий Княжески“ след неговата смърт. Предоставена е от сина му Свилен Каролев. Дарението е прието и регистрирано през 2007 г., когато библиотеката се сдобива със сградата, в която се помещава и днес, като е изпълнена волята на дарителя – колекцията да се съхранява на определено и обособено за целта място, където да бъде достъпна за ползване.

Библиотечните документи в колекция „Каролев“ са с ограничен достъп на ползване. Могат да бъдат изнасяни от помещението, в което се съхраняват, и да бъдат ползвани при поискване от читатели в читалните на библиотеката със съдействието на библиотекар. Колекцията се състои от 2012 книги и 215 периодични издания. Те са обработени и класирани по отрасли на знанието, като превес (над 70%) има художествената литература – българска и чужда, следвана от литературната критика. В хронологично отношение, според годината на издаване на библиотечните документи, съдържащи се в нея, колекцията обхваща периода 1919 – 2005. По признак език, на който са издадени, се разделя на библиотечни документи на български, руски, немски, италиански и румънски, като водещ език е българският, следван от руски.

Личната библиотека на Стоян Каролев съдържа 888 книги с посвещения от 351 души, сред които изтъкнати български литературоведи, писатели и преводачи, и дава добра представа за литературния живот в страната през 60-те и 80-те години на миналия век. Сред авторите на дарствени надписи се открояват имена като Елисавета Багряна, Леда Милева, Дора Габе, проф. Иван Сарандев, проф. Атанас Натев, академик Валери Петров, Дамян Дамянов, академик Петър Динеков, Радой Ралин и много други. Хронологично дарствените надписи обхващат периода 1947 – 2005. Сред тях има много стандартни и шаблонни, но и много, които биха заинтригували бъдещия изследовател.

Личната библиотека на проф. Каролев е формирана в епоха на реформи, промяна в структурата на обществено-икономически и социални слоеве, ръст на образователното равнище, установяване на еднопартийна система, която силно влияе при формирането на самосъзна-

нието на отделните личности, както и при формирането на нови културни и просветителски традиции.

Стоян Каролев е сред представителите на просветената интелигенция, но за качеството на личната му библиотека трябва да се съди не по количеството книги, което е неголямо по обем, а по бройката на книгите с автографи – 44,1% са с дарствени надписи. Посвещенията отразяват както моменти от личния живот на Стоян Каролев и неговото семейство (събития в семейството и роднинството на съпругата Димка с поета Димчо Дебелянов), така и полемиките в литературния живот на страната преди 1989 г., в които критикът е бил участник, както и свидетелстват за неувереността в таланта на творци, превърнали се в икони на българската литература.

В личната библиотека на Стоян Каролев в продължение на около шест десетилетия са събирани стотици книги с дарствени надписи от особено близки представители на перото или случайни автори, навлизащи в литературата, които търсят съвет и подкрепа в писателската си дейност. Сред любопитните посвещения е това на Георги Борисов към стихосбирката „Оставете човека“ (1981). Като визира навика на Каролев да чете като си води стенографски бележки, авторът пише: На всички Каролеви – за прочит без моливи! Сърдечно. Както е видно от стенографските сигли по страниците на книгата, желанието на автора не се е осъществило.

Сред най-често срещаните автори на дарствени надписи в колекцията можем да отворим името на Ана Александрова – родоначалник на българското балетознание, писател, поет и преводач. Времевият обхват на посвещенията е от 1969 до 2000 г. Подарените книги са шест и всички посвещения в тях са насочени към Димка и Стоян Каролеви. За близките ѝ отношения със семейство Каролеви говори и открита в библиотечната колекция пощенска картичка, адресирана до тях.

Сред книгите с посвещения има 7 от поета Иван Мирчев, които обхващат периода от 1956 до 1980. Още в гимназията покрай стиховете, които започва да пише, Каролев се запознава с големия старозагорски поет. Това запознанство от 1938 г. се превръща в приятелство, продължило до смъртта на поета през 1982 г. Мирчев се превръща в своеобразен учител по стихотворно майсторство на Каролев, въвежда го в интелектуалните среди на Стара Загора, запознава го с поета Иван Хаджихристов. Мирчев пръв посочва и таланта на Каролев да се превърне в литературен критик.

Веселин Андреев, позабравен в наши дни автор, дарява екземпляр от всяка своя издадена книга и различните им издания през годините на Каролев. Познанството им датира от 1947 г. Времевият обхват на посвещенията е 1951 – 1988 г. Никое посвещение в 19-те дарени книги не се повтаря с предходните. В тях личи дълбока привързаност към Каролев и семейството му. Написани с чувство за хумор, голяма част от посвещенията са подписани не с псевдонима, а с личното име на автора – Георги, което свидетелства за близостта между двамата.

Много дарствени надписи могат да се открият и от професор Иван Сарандев. В тях прозират близките отношения между двамата и уважението към работата на видния критик. Нагледен пример е дарственият надпис към книгата „Български литературен авангард“ (2001): *На Стоян Каролев – критика, война и приятеля за цял живот – един малко познат образ на родната литература. За добър спомен. Иван.*

Михаил Берберов – български поет и преводач, обогатява личната библиотека на Каролев с 14 книги в периода 1968 – 1988, сред които са както авторски стихосбирки, така и преводни такива от гръцки автори. Берберов е едно от големите старозагорски приятелства на Каролев. Приятелската близост е видна от използваните в посвещенията малки имена, като пример за това е посвещението в „Ранено слънце“ (1981). За Берберов семейство Каролеви са просто Стоян и Димка, а той – Мишо: *На Стоян и Димка – едно дългогодишно усилие с обич към поезията. Мишо.*

Дарствените надписи свидетелстват и за добри приятелски взаимоотношения с големия поет Дамян Дамянов, както е видно от посвещението, отправено към цялото семейство Каролеви във „Вчера по същото време“ (1971): *На Димка, Стоян, Калин и Свилен с най-приятелска обич. На Стоян – специална признателност за големите хвалби за моята малка дарбица.* Дамянов дарява на Каролев за периода от 1964 до 1973 десет от стихосбирките си.

Особен интерес в личната библиотека на Каролев представляват посвещенията от Пенчо Данчев, Андрей Гуляшки, Блага Димитрова, Атанас Натев, Радой Ралин. Те изразяват свободното мнение на авторите си във времена, когато свободното изказване на мисли в публичното пространство е силно ограничено.

Най-много книги с посвещения в личната библиотека на Стоян Каролев са дарени от Радой Ралин – 26 книги за периода 1954 – 1990. Сред тях е и многострадалната книга „Люти чушки“ (1968), която навремето не се харесва на управляващите и в резултат тиражът е иззет и изгорен, екземпляри от книгата се изземат дори от лични библиотеки. Верен на себе си Ралин добавя към дарствения надпис в книгата „Моля, заповядайте!“ (1966) и епиграми, порицаващи властта:

Сплотяване

В един банкет успяхте да поканите жандармеристите и партизаните.

Грижи за поетите

Първо ги самоубиваме, но отпосле ги откриваме.

Според съвременници Стоян Каролев е яростен защитник на творчеството на Радой Ралин и явно с този факт е свързан текста на епиграма в посвещението към „Безопасни игли“ (1960):

Позицията беше устояна!

Та могат ли Стояна да поклатят?

Нали съжителствуват у Стояна куражът, дързостта...

Пък и ... инатът!“

16 юли

Писателят Андрей Гуляшки дарява на Каролев 11 книги в периода 1958 – 1980. В обширно посвещение в „Златното руно“ (1958) пише за книгите като повод за изява на собствени възгледи, на собствено отношение към проблемите на съвременното „днес“ и за мислицата литература у нас.

Литературният критик Пенчо Данчев за тридесет години – в периода 1949 – 1979 дарява 11 книги. С Каролев се запознават още през студентските години. Запазват приятелството си дълги години и Данчев дори кумува на сватбата на Стоян Каролев и Димка Дебелянова. Освен писател, Пенчо Данчев е и секретар на Съюза на българските писатели няколко години, през които заедно с Каролев се оказва в центъра на вихреци се литературни полемики и борби. За това свидетелства и посвещението във „Въпроси на марксистко-ленинската естетика“ (1961): *Стояне, ето една книга, която ще ти напомня за патилата ни във връзка с прословутия „преглед на българската литература за 15 години!“ Пенчо.*

С това посвещение Данчев има предвид възложена от главният секретар на Съюза на българските писатели, работа по изготвяне на доклад за романа на преглед по случай петнадесет годишнината от 9 септември 1944 г. На Каролев предстои работа върху над 120 излезли през разглеждания период романи, някои от които, без съмнение, лишени от качества. Работа, към която подхожда добросъвестно, изчитайки всеки един от разглежданите романи и обмисляйки подхода при изграждане композицията на доклада. Доклад, който е ожесточено критикуван на предварително обсъждане при съвместно заседание на съюзното писателско ръководство и партийното бюро. Има недоволство от положителни оценки за романите на Емилиян Станев

и Димитър Талев. Докладът е характеризирани като антипартиен, изразяват се мнения, че са пренебрегнати романи със съвременен сюжет.

Талантливият художник и поет Иван Давидков също увеличава библиотеката на Каролев с 11 книги, дарявани в периода 1970 – 1988. В посвещението си в „Морето“ (1988) визира идеализма на Каролев и битките му за литературна справедливост: *На Стоян Каролев – със сърдечно приятелство, с благодарност за неговите уроци да предпочетеш болката пред опетнената душа.*

Дългогодишно приятелство свързва Каролев и с Блага Димитрова, с която също се познават от студентските години. Тя е автор на дарствени надписи в 19 книги, подарени на критика в периода 1950 – 1987. В един от по-късните, към книгата „Гонг“ (1976), пише: *На Димка и Стоян за добър спомен от едно не много добро време – С приятелство – Блага.* В посвещението се визира последното политическо уволнение на Каролев от редакцията на сп. „Литературна мисъл“ през 1975 г., повод за което е едно обсъждане на поезията и критиката за нея през предишните две години, чийто ръководител е Каролев. Добрите отзиви на заседанието, срещу които е имало негативна реакция от „изтъкнати“ поети, са включвали и стихосбирка на Блага Димитрова.

Сред авторите на посвещения в колекцията е и Атанас Натев, дългогодишен преподавател в Софийския университет, професор по теория на литературата в Института по литература при БАН и директор на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (1990 – 1991). Натев дарява на Каролев шест книги. В посвещението към „Залежи в познатото“ (1977), също като Иван Давидков и Блага Димитрова, засяга литературния скандал, поради който Каролев е освободен като редактор на сп. „Литературна мисъл“: *На събрата по премеждие Стоян Каролев, за да си спомня все пак забавните времена, когато лошата поезия има много добра цена, но пък литературните апострофи могат с малко кураж да предизвикат голяма тупурдия. А. Натев 17.6.1977 г.*

Стоян Каролев е човек на идеала, на нравствените ценности. Именно следването на възпитаните в семейството високи принципи и морални възгледи води до сътресенията, които среща в професионалния си път и които се отразяват и в личния му живот. Отдаден на работата, преследвайки идеала, защитава вижданията си, като не се съобразява нито с влошаването на здравословното си състояние, нито с интересите на величията на деня. Не се бои да говори и да посочва проблемите в литературата. Има склонност да се връща към предишни разработки и при преценка да ги усъвършенства, с оглед на новопоявили се доказателства по разглежданата тема.

Въпреки дългогодишните проблеми със зрението, намира време освен за текущата си работа и за преглеждане и отговор на всички чернови на известни и неизвестни писатели, допитващи се до мнението му. Стоян Каролев е човекът, който би избрал девиза: „Човешкото достойнство – над всеки интерес“ – девиз, който му подхожда и който неотклонно следва през целия си личен и творчески път.

Личната библиотека на Стоян Каролев до голяма степен отразява неговия разнообразен духовен и интелектуален живот, отразява епохата, в която е живял и работил, с кого и в какви кръгове е общувал.

Разглеждайки колекцията, може да стигнем до извода, че това е личната библиотека на литературен критик, отдаден на работата си – неслучайно по-голямата част от книгите са българска художествена литература. Много от тях са дарени с молба за мнение, която не е останала нечута, предвид стенографските бележки по полетата на книгите. Близко деветдесет процента от книгите, съдържащи се в колекцията, съдържат стенографски записки на притежателя си. Стенографски символи се срещат в дарените за библиотеката му книги, към негови предговори в книги на други автори, така и по неговите авторски книги, какъвто е случаят със

„Съвременни литературни въпроси“ (1966) и „Неутолимият“ (1982), в опит за постоянно усъвършенстване на работата си.

Личната библиотека на Каролев ни представя образа на един самокритичен и постоянно проучващ и търсещ съвършенството в истината учен и творец. Предстои да се извърши изследователска работа по идентификация и разшифровка на стенографските записки на Каролев по книгите в колекцията. Регионална библиотека „Захарий Княжески“ остава с отворени врати за нови изследвания на бъдещи дипломанти и докторанти.

Използвана литература

Книги

1. Василев, Йордан. Мнения. София: Български писател, 1989. 296 с.
2. Данчев, Пенчо. Полемични записки : Из литературния живот преди 1989 година. София: Захарий Стоянов, 2015. 400 с.
3. Делчев, Борис. Дневник. София: Народна култура, 1995. 496 с.
4. Каролев, Стоян. Мигове от течащото време. Кн. 1. София: ИК Христо Ботев, 2001. 408 с.
5. Каролев, Стоян. Мигове от течащото време. Кн. 2. София: Захарий Стоянов, 2004. 342 с.
6. Сарандев, Иван. Изповеди 101X31 : Сто и един български писатели отговарят на тридесет и един въпроса. Пловдив: Хермес, 1995. 304 с.
7. Сарандев, Иван. Хроника на едно приятелство : Срещи и разговори с Борис Делчев. Пловдив: Хермес, 2006. 160 с.

Статии

1. Каролев, Стоян. Да насърчаваме творческите търсения. – В: Литературна мисъл, №1, 1965, с. 105 – 108.
2. Сарандев, Иван. Критикът воин : Стоян Каролев на 80 г. – В: Български писател, № 7, 21 февр. 2001, с. 4.
3. Янев, Георги. Пазителят на течащите мигове. – В: Национална бизнес поща, № 41, 10 – 16 окт. 2005, с. 10.
4. Янева, Катя. „Най-приятното задължение...“ : Проф. Стоян Каролев на 80 г. – В: Пламък, 2001, № 3 – 4, с. 133 – 135.

Обществените представи за библиотеките (едно непроучено поле за застъпничество)

Николай Поппетров

Ноторен факт е, че съвременните библиотеки (както и други културни и научни организации) са институции, които поставят в основата на своята дейност потребителя. За да се отговори на неговите изисквания, интереси и желания е необходимо не само да се познават той добре, но и да се познават разпространените както сред потребителите, така и сред обществото като цяло представи за институцията. Наблюдения от практиката свидетелстват, че обичайно институциите имат твърде неточна представа за чуждите представи за тях. Това се дължи на различни причини, които само ще посоча, без да разглеждам по-подробно: действие на стереотипни представи; проява на механизма за вземане на желаното за действително; високо самочувствие; липса на ориентация в конкретни ситуации и др. Тези погрешни подходи negliжират разбирането, че не съществува закономерност за съвпадение между представа и самопредставата.

Внимателното проучване на представите – на дадена група, по-широк сегмент, респективно на обществото е едно от важните условия за успеха на една публична институция. Примерите от работата на музеи, на художествени галерии и изследователски институти, както и на няколко специализирани библиотеки показват, че често представите на другия за нас са сред най-пренебрегваните фактори, които определят образа на една институция.

Разглежданата тук проблематика трябва да се разчлени на два, последователно поставяни въпроса:

- Първо, кои и какви са обществените представи?
- Второ, какво трябва да се направи за да се използват (или променят) тези представи в полза на библиотеките?

Без да влизам в терминологични нюанси или теоретични разсъждения ще посоча само, че е полезно да се прави разграничението между обществените представи и обществено мнение. Без съмнение, тази разлика е деликатна, но съществува. В работен порядък под обществено мнение трябва да се разбира мнението на определени водещи групи, общото настроение. Съответно „обществени представи“ е работно определение, което предполага сегментиране, т.е. определяне на представите за различни обществени групи. Може да се обособят обществени представи на:

- медиите – вид/група медии;
- политиците;
- различни, обособявани по различни показатели – професия, местоживеене, политическа ориентация, възраст, образование и т.н. обществени групи;
- активните потребители на мрежата, вкл. дежурните писачи по сайтовете.

Този списък може да се продължи и прецизира.

Важно е да се отчита също така кой формира обществените представи. Обикновено източникът е този, който е слушан, който има глас, който представя някакви водещи за съответната среда/група становища. Този източник може да бъде медия (с персонифициране или не), формален/неформален лидер на общественото мнение. Обществените представи се изграждат и чрез консенсус върху определени моментни нагласи и образи, произтичащи от различни източници, но изразени чрез становището на съответния лидер.

Обществените представи се формират с думи и поведение, както и с липса на думи и поведение – ако не говорите за библиотеки, ако тях ги няма в календара на културните събития, в пътеводители, в жълтите страници и пр., ако не се споменат сред основните културни институции, ако не ползвате библиотека и тя не влиза във вашия училищен, семеен, на групата дневен ред.

Неблагоприятна ситуация за библиотеките, музеите, картинните галерии и други сродни институции се формира не от негативно отношение (по различни причини то не е обичайно, проявява се много рядко, при това не публично), а от липса на интерес към тях, съчетан с липсата на познание. Проявяваната индиферентност е условие за изпадането на тези институции от обществения дневен ред.

По отношение на наблюдаваната действителност може да се каже, че сред обществото се разпространяват превратни представи за библиотеките. Библиотеката като цяло не е обществен приоритет. Същевременно обаче сред обществото се наблюдава една друга даденост – висока ценност на книжовността, четенето, може би само на думи, но тя е елемент от българската национална идентичност и в актуалния момент. Мнозина може и да не четат, но ще реагират веднага отрицателно срещу различни нападки и подценяване на книжовността, на книгата и четенето. Не малко индивиди имат презрителното интимно мнение за българската книжнина като регионална и маргинална, но публично не се легитимират с такова становище. Нека си припомним почти трогателния обществен консенсус за въвеждането на кирилицата в Европейския съюз, консенсуса на интелигенцията срещу австрийския езиковед Ото Кронщайнер при становището му за въвеждане на латиница вместо кирилица и др. Лицемерни или не подобни нагласи също биха могли при умело използване да са полезни за библиотечната сфера.

Четенето има значителен потенциал като една от активизиращите обществени прояви дейност. Като аргумент в тази посока са достатъчни примерите с участието в маратони на четенето, в различните прояви на библиотечна седмица, в някои обществени злободневни инициативи и пр. При това, трябва да се отбележи, че по политически белег не се наблюдават особени разминавания по отношение на становищата за книгите и четенето.

С голяма степен на достоверност може да се твърди, че съществуват определени възможности за да се печели обществено благоразположение към библиотеките. Вместо това обаче се наблюдават заигравания с политиците, които, като правило negliжират библиотеките и библиотечната система.

Поведението на политиците налага един гъвкав подход – на деликатно, упорита, последователна работа с тях и на ориентация към онези лица и среди, които в своята съпричастност към библиотеките ще им помогнат реално. Защото обич към книгата и четенето, изградена само на думи е само потенция, която никога може да не донесе позитивни резултати.

Въпросът, който действителността поставя е как да бъдат използвани политиците за лобиране, за разгласа и разпространение на библиотечни послания. Същото се отнася и до работата с медиите. Обяснението, че на обещанията на политиците и на журналистите не може да се разчита е невярно – ако в личен план можем да извадим дивиденди за себе си от взаимоотношения с представители на тези две категории, защо същото да не можем и в обществен план – за библиотеката?

Защо обществените представи са непроучено поле?

На този въпрос може да се отговори с контра въпрос: кой е анализирал, а дори само систематизирал различните нагласи, тенденции, становища, които са разпространени сред обществото относно библиотеките? Кой е осмислил конкретни отношения на отделни обществени среди по темата? Поне аз не съм срещал подобни текстове. Би могло да се каже че няма ресурс,

но ако библиотеките нямат собствени възможности, те биха могли да инициират/провокират интерес у други среди, които да им свършат работата.

На места например библиотеките имат такъв опит, макар и частичен, макар и на моменти едностранчив – конкурсите с деца и ученици за „моята представа за библиотеката.“ Те осигуряват една, макар и ограничена обратна връзка. Утвърждават интеракция и имат всички белези на един диалог, който при умело продължаване, в други моменти, с други (или същите) среди вече може да доведе до промяна на настроения или засилване на полезните за библиотеката настроения.

За която и да е професионална общност е пагубно да демонстрира, че работи за обществото, потребителя, публиките, а да пренебрегва отношението, настроенията, реакциите на това общество. Истината изисква да се посочи, че в обществото съществуват неточни, неясни, твърде едностранчиви представи за библиотеките, но и че в библиотечните среди, по моему, не се обръща достатъчно внимание на тези представи. Аргументи за това черпя от някои публикации в библиотечните издания от които лъха фанфарен оптимизъм или пък напълно се пренебрегва факторът обществени нагласи и библиотечен образ.

Три са според мен причините, поради които библиотеките не познават обществените нагласи (а не ги познават, защото не ги изследват и изучават):

- Първата е психологическата бариера към това познание. Доколкото библиотечните специалисти владеят определени специфични технологии, логично е да имат съмнението на експерти спрямо всички останали представители на обществото. Това поражда обаче едно професионално капсулиране (някои го наричат професионален консерватизъм). Те работят за потребителя, но не са доволни, когато потребителят се опитва да изрази като съвет някои становища. Това нарушава възможностите за опознаване на другия, както и за конструктивен диалог.
- Втората е, понеже библиотечната дейност в годините на прехода се превръща в работа на парче. Работи се в рамките на времетраенето на отделни спечелени проекти, до следващата спонсорска програма и пр. Това превръща обратната връзка в малощен фактор, заменяйки я с някаква едностранчива публичност.
- Третата причина е във формалното прилагане на библиотечната теория в практиката. И това не е голословното твърдение на лайк по отношение на библиотечното дело, а резултат от дългогодишни сравнения между български и чужди библиотеки и от занимания с библиотечна история. Едно неформално прилагане на библиотечната теория и на чужди добри практики би позволило отделните добри страни на библиотеките, както и техните постижения да се превърнат в категорични аргументи в полза на библиотеките, и по този начин, във фактор, който може да спечели обществени симпатии.

Книгата като ценност, четеното като многоаспектна дейност, библиотеката като ключова институция са само три от онези дадености, които намират място в обществените представи на българите. От библиотеките зависи да ги осмислят и реинтерпретират, да надграждат над тях, да ги използват за формулиране на своята обществена ангажираност и свързаните с това нужди.